

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

О. А. Кириченко, Т. О. Коросташова,
Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова

КУРС ЛЕКЦІЙ ІЗ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

За наук. ред. О. А. Кириченка

УДК 340.П+343.98
ББК 67.Х+67.620
К 93

Рекомендовано вченою радою Чорноморського державного університету імені Петра Могили (протокол № 1 від 12.09.2013 р.)

Авторська участь:

Кириченко О. А., д. ю. н., проф. (лекції 1, 2 і 3, у співавторстві з к. ю. н. Ланцедовою Ю. О., к. ю. н. Тунтулою О. С., Коросташовою Т. О.; наукове керівництво написанням усіх лекцій курсу);

Ланцедова Ю. О., к. ю. н. і Тунтула О. С., к. ю. н. (лекції 4, 5, 6 і 7, питання 1, 2, 3 і 4 лекції 8; питання 5 лекції 8, у співавторстві з Шаповаловою В. С.).

Рецензенти:

Басай В. Д., д. ю. н., професор декан Івано-Франківського факультету національного університету «Одеська юридична академія», Академік Академії наук Вищої освіти України, Заслужений юрист України;

Тіщенко В. В., д. ю. н., професор, завідувач кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки та техніки.

К 93

Курс лекцій із сучасних проблем юриспруденції / [О. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 144 с.

ISBN 978-966-336-304-2

Видання є систематизованим лекційним висвітленням положень наукового гіпердокладу «Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии)». Складається з лекцій, у яких розкрито передумови розробки новітньої класифікації юридичних наук і сутність класифікації юридичних наук у контексті їхніх гіпергрупових задач, першого та другого базисного завдання юриспруденції, перспективу окремих гіпергруп юридичних наук і перспективи розвитку теоретичних, регуляторних та антиделіктних юридичних наук. Викладено основи роботи з особистісними і речовими джерелами антиделіктних відомостей та актуальні проблеми криміналістики й ордістики, сутність та основи теоретичних і деяких базисних часткових криміналістичних учень.

Призначено для підготовки спеціалістів юриспруденції денної і заочної форми навчання юридичного факультету Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

Може бути корисним для викладачів і студентів інших вищих юридичних закладів, а також для співробітників антиделіктних органів.

УДК 340.П+343.98

ББК 67.Х+67.620

© Кириченко О. А., Коросташова Т. О., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С., Шаповалова В. С., 2014

© Наук. ред. Кириченко О. А., 2014.

© ЧДУ ім. Петра Могили, 2014

ISBN 78-966-336-304-2

ЗМІСТ

Вступ	5
Лекція № 1. ДОКТРИНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ НОВІТНЬОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ НАУК.....	7
1. Базисні завдання, об'єкти юриспруденції та напрями юридичної діяльності.....	7
2. Уточнення сутності та переліку антиделіктних органів та окремих видів діяльності	12
3. Ступеневий сутнісний видовий поділ правопорушень та юридичної відповідальності	17
4. Нова концепція юрисосвіти та юриднаукотворчості	30
Лекція № 2. НОВІТНЯ КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК.....	38
1. Класифікація юридичних наук за різними основами.....	38
2. Сутність окремих груп антиделіктних юридичних наук	42
Лекція № 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ НАУК.....	47
1. Можливості розвитку юридичних наук адміністративістської спрямованості	47
2. Перспективи окремих теоретичних юридичних наук і виправно-трудоного судочинства.....	49
Лекція № 4. СТУПЕНЕВИЙ СУТНІСНИЙ ВИДОВИЙ ПОДІЛ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ ТА ЇХНІХ ОСОБИСТІСНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
1. Сутність, властивості і ступеневий видовий поділ антиделіктних відомостей	55
2. Поняття і ступеневий сутнісний видовий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей	57
Лекція № 5. СТУПЕНЕВИЙ СУТНІСНИЙ ВИДОВИЙ ПОДІЛ РЕЧОВИХ ДЖЕРЕЛ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ	68
1. Методичний видовий поділ трасосубстанцій і документів	68
2. Міждисциплінарний видовий поділ трасосубстанцій	70
Лекція № 6. СУТНІСТЬ, ПОСЛІДОВНІСТЬ, ПРАКТИЧНІ ДІЇ ТА ІНШІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОБОТИ З ОСОБИСТІСНИМИ І РЕЧОВИМИ ДЖЕРЕЛАМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ.....	74
1. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування	74
2. Нова доктрина роботи з особистісними і речовими джерелами антиделіктних відомостей	79

Лекція № 7. СУТНІСТЬ ТЕОРОЛОГІЧНИХ УЧЕНЬ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ОРДИСТИКИ	87
1. Періодизація розвитку та поняття криміналістики	87
2. Системно-структурне і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу криміналістики	91
3. Основи методології криміналістики та ордистики	94
Лекція № 8. СУТНІСТЬ ТА ОСНОВИ ДЕЯКИХ БАЗИСНИХ ЧАСТКОВИХ УЧЕНЬ КРИМІНАЛІСТИКИ	100
1. Система теорологічних, базисних і спеціальних часткових криміналістичних учень	100
2. Основи юридичного слідознавства	102
3. Основи юридичної мікрооб'єктології	105
4. Основи юридичної одорології.....	110
5. Основи юридичної зброеделіктики	119
Додаток Поверховий план Сімферопольської одорологічної лабораторії	131
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	133

ВСТУП

Спеціальний курс «Сучасні проблеми юриспруденції» розроблений на основі освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів з галузі знань 0304 «Право» спеціальності 7.03040101 «Правознавство» і являє собою підсумкову навчальну дисципліну, яка містить базисні положення юриспруденції, якими має володіти кожний випускник вищого юридичного навчального закладу за вказаним освітньо-кваліфікаційним рівнем будь-якої спеціальності, спеціалізації та субспеціалізації. Разом із цим, зазначена навчальна дисципліна містить виклад тих актуальних проблем криміналістики та ордистики (теорії ОРД), які розроблені науковою шкалою юриспруденції професора Аланкіра і мають суттєве значення для набуття належної кваліфікації (теоретичних знань і практичних навиків) юриста за спеціальністю як правознавство, так й антиделіктологів (правоохоронна діяльність).

Метою вивчення даної навчальної дисципліни є опанування студентами останніх теоретичних і прикладних досягнень вітчизняної юриспруденції, перш за все, доктринальних передумов розбудови новітньої класифікації юридичних наук, сутності новітньої класифікації юридичних наук у контексті їхніх гіпергрупових завдань, здійснення правотворчої, правозастосовчої та антиделіктної діяльності, перспективи розвитку окремих юридичних наук за цією класифікацією, основи теорології антиделіктних відомостей, а також основи теорологічних та окремих базисних часткових учень криміналістики та ордистики.

Завдання навчальної дисципліни полягає в отриманні студентами ґрунтовних знань і відповідних навичок аналітичного мислення відносно сутності і доктринального та прикладного (правотворчого, дидактичного, практично-антиделіктного) значення передумов розбудови та сутності новітньої класифікації юридичних наук у контексті їхніх гіпергрупових завдань, здійснення правотворчої, правозастосовчої та антиделіктної діяльності, перспектив розвитку окремих юридичних наук за цією класифікацією, основ теорології антиделіктних відомостей (сутнісного видового поділу антиделіктних відомостей та їхніх джерел, доктрини роботи з останніми тощо), а також основ теорологічних та деяких базисних часткових учень криміналістики та ордистики (основи слідознавства, основи мікрооб'єктології, основи одорології, основи зброєделіктики).

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

1. Знати:

1.1. Доктринальні передумови розбудови новітньої класифікації юридичних наук (базисні завдання, об'єкти юриспруденції та напрями

юридичної діяльності, уточнену сутність та перелік антиделіктних органів та окремих видів антиделіктної діяльності, ступеневий сутнісний видовий поділ правопорушень і юридичної відповідальності, новітню концепцію юридичної освіти і науки).

1.2. Новітню класифікацію юридичних наук у контексті їхніх гіпергрупових завдань, здійснення правотворчої, правозастосовчої та антиделіктної діяльності, деталізовану сутність окремих груп антиделіктних юридичних наук.

1.3. Перспективи розвитку за новітньою класифікацією теорологічних юридичних наук, юридичних наук адміністративістської спрямованості та виправно-трудоного судочинства.

1.4. Основи теорології антиделіктних відомостей (сутнісний видовий поділ антиделіктних відомостей та їхніх особистісних і речових джерел, практичні дії, інші закономірності і доктринальні основи роботи з цими джерелами).

1.5. Основи теорологічних часткових учень криміналістики та ордистики (періодизацію розвитку, поняття, системно-структурне і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу вказаних наук, основи їхньої методології).

1.6. Основи найбільш актуальних базисних часткових учень криміналістики та ордистики (слідознавства, мікрооб'єктології, одорології, зброєделіктики).

2. Вміти застосовувати отримані знання, аналітично мислити і на цій основі оцінювати перспективу удосконалення існуючих:

2.1. Положень правових актів у контексті базисних завдань юриспруденції, інших доктринальних передумов новітньої класифікації юридичних наук та власне даної класифікації цих наук.

2.2. Основ конкретних юридичних наук і відповідної юридичної практики (наукової, освітянської, правотворчої, правозастосовчої, антиделіктної) у контексті передумов новітньої класифікації юридичних наук та власне даної класифікації цих наук.

2.3. Основ антиделіктної практики в контексті положень теорології антиделіктних відомостей та теорологічних і окремих базисних часткових учень криміналістики та ордистики.

3. Мати уявлення про:

3.1. Сучасний стан і перспективу розвитку теорологічних знань і прикладних розробок юриспруденції в Україні.

3.2. Можливості впровадження положень новітніх концепцій юриспруденції в різні напрямки юридичної діяльності.

Лекція № 1

ДОКТРИНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ НОВІТНЬОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ НАУК

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Базисні завдання, об'єкти юриспруденції та напрями юридичної діяльності.
2. Уточнення сутності та переліку антиделіктних органів та окремих видів діяльності.
3. Ступеневий сутнісний видовий поділ правопорушень та юридичної відповідальності.
4. Нова концепція юридосвіти та юриднаукотворчості.

Питання 1. Базисні завдання, об'єкти юриспруденції та напрями юридичної діяльності

Концептуальними передумовами побудови новітньої класифікації юридичних наук є низка нових доктрин наукової школи професора Аланкіра [2; 3], насамперед, базисні завдання й об'єкти юриспруденції, базисні напрямки юридичної діяльності та ін., які лаконічно можуть бути представлені таким чином.

Базисними завданнями юриспруденції, на думку О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедової та О. С. Тунтули, повинні виступати:

1. Розробка і реалізація ефективного (з найкращими результатами), раціонального (з найменшими витратами) і якісного (за відсутності суперечностей і інших недоліків) правового врегулювання необхідних сторін суспільного життя, тобто права (правотворчість, правозастосування).

2. Розробка та застосування ефективних, раціональних і якісних засобів подолання порушень зазначеного правового регулювання, тобто засобів подолання правопорушень (антиделіктологія).

3. Вузівська підготовка та перепідготовка юристів (юридосвіта).

4. Проведення в цих цілях наукових досліджень (юриднаукотворчість).

У цьому аспекті О. А. Кириченко в контексті розкриття сутності способів правового регулювання підкреслюють, насамперед, те, що словосполучення «нормативно-правове» є семантично неточним. Правове регулювання є найбільш ефективним, раціональним, якісним і, по суті, єдино можливим регулятором суспільних відносин у гуманному суспільстві. Таке регулювання не існує поза межами нормативного, у повторенні якого в цьому контексті немає необхідності.

Моральні та релігійні норми також є, але менш ефективними способами регулювання суспільних відносин та державного управління, ніж правові норми.

Їх виконання підтримується в першому випадку осудом оточуючих, а в другому – спірним у контексті доведеності божественним контролем. Нині поширений і такий спосіб регулювання суспільних відносин, як «політична доцільність», що не дуже відрізняється від управління волею інших суб'єктів «за поняттями» і має бути повернутим (разом з системою неюрисдичних наук «державне управління» в «лоно» юриспруденції та в правове поле. Протинне неминуче призводить до адміністративного свавілля і до становлення антипода правової держави, а значить до скоєння особливо тяжкого злочину – до порушення ст. 1 Конституції України, яка проголосила нашу державу як правову.

Будь-який суб'єкт, а тим більше посадова особа або, що ще значно гірше, політик, поза межами правового регулювання – потенційний правопорушник. На сьогодні найбільше порушуються такі норми, як ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 22, ч. 1 ст. 58 тощо Основного закону, ст. 365 та ін. КК України, що стосуються, насамперед, нового пенсійного закону, дій опозиції при ухваленні мовного закону, використання приватного транспорту в умовах великих міст (що істотно порушує екологічні права інших громадян, їх право на безперешкодне, без «заторів», пересування громадськими транспортом), існуючого порядку заселення житлових будинків (які здаються в експлуатацію «в сирці» і заселяються новими мешканцями поступового протягом багатьох років), зняття дисертацій з захисту після розсилки авторефератів дисертацій (не кажучи вже про численні більш приховані злочинні діяння – перешкоди на попередніх етапах передзахисного проходження дисертації) і т. д.

Концепцію правового вирішення вітчизняної пенсійної реформи О. А. Кириченко представляє таким чином, що в основі прийняття відомого пенсійного закону фактично лежали не базисні конституційні принципи правової держави, а принцип «політичної доцільності», що призвів до цинічного порушення низки норм Конституції України, зокрема, ч. 2 ст. 3 (стверджувати і забезпечувати пенсійні права однаково

щодо всіх громадян України, а не поліпшення, як це має місце, пенсійних прав однієї частини громадян України за рахунок відповідного погіршення в умовах існуючого дефіциту пенсійного фонду пенсійних прав іншої частини громадян України), ч. 3 ст. 22 (коли при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод громадян), ч. 1 ст. 58 (коли правові акти, які погіршують правове становище особи, а цей закон саме такий, не мають зворотної сили, тобто не поширюють свою дію на правовідносини, які виникли до набрання ним чинності, у той час як дію цього закону було поширено на осіб, які вже кілька десятків років перебували в трудових відносинах) та ін.

Саме із започаткування трудових відносин починав «діяти» попередній і знову ухвалений пенсійний закон (загальний і страховий стаж роботи, середній показник страхових пенсійних внесків за весь час роботи тощо). Цей закон, згідно з вимогами зазначених конституційних норм прямої дії, повинен поширювати свою дію тільки на осіб, що вступили у трудові відносини після того, як цей закон набрав законної чинності, не кажучи вже про те, що цей закон значно погіршив існуючі пенсійні права громадян. У діях посадових осіб щодо ухвалення та введення цього закону в дію міститься склад злочину, передбачений ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень» КК України. Тому про яку правову державу та про дії політиків і державних діячів (у т. ч. і членів Конституційного Суду України, які не виправили це порушення Основного закону) у правовому полі може йтися? Але дійове каяття зазначених посадових осіб може, згідно зі ст. 45 КК України, бути підставою хоча б для морального звільнення їх від антикримінального переслідування.

Існуючий критичний дефіцит пенсійного фонду міг бути подоланий і двома іншими легальними правовими шляхами. **За першим із них**, вище керівництво нашої держави могло б, не змінюючи існуючих пенсійних законів, розробити нову, але справедливу в інтересах усіх громадян України «схему реального нарахування пенсій в умовах крайньої суспільної необхідності», яка за наявності зазначеного дефіциту пенсійного фонду не порушувала б дію названих конституційних норм. Ця схема була б прийнята в умовах крайньої необхідності, що є обставиною, яка виключає суспільну небезпеку або суспільну шкідливість діяння і перетворює формально нелегальне діяння в легальне. Дія цієї «схеми» могла б коригуватися в міру економічного зростання і в кінцевому підсумку, коли реально це дозволила б економіка, могла б і перевершити існуючі максимальні межі нарахування пенсій окремим категоріям громадян.

За другим шляхом, який видається більш конструктивним і правовим, усі колишні правові акти, що призвели до існуючого дефіциту пенсійного фонду, підлягали б скасуванню Конституційним Судом України, як такі, що суперечать вимогам ч. 2 ст. 3 Конституції України, яка передбачає утвердження і забезпечення прав і свобод людини в якості головного обов'язку держави і основної спрямованості діяльності державних органів. Недосконалість викладу редакції цього головного конституційного обов'язку держави не є підставою для висновку про те, що всі пенсійні правові акти, ухвалені в умовах дефіциту пенсійного фонду (а такий дефіцит існував за час так званої «незалежності» нашої держави завжди) порушують зазначену норму Основного закону, оскільки вони дозволяли покращувати пенсійні права однієї частини громадян України за рахунок відповідного погіршення цих же прав іншої частини громадян України. Після ж скасування всіх цих пенсійних правових актів можна було б прийняти дійсно справедливий і законний перерозподіл коштів пенсійного фонду. Тоді б деякий дефіцит пенсійного фонду (а без такого дефіциту обійтися не можна без виконання вимог ст. 1 Конституції України про не тільки правову та демократичну, а й соціальну природу, тобто гуманність, нашої держави, і без запуску економічних важелів його росту) виглядав б достатньо обґрунтованим в інтересах пенсійних прав усіх співвітчизників, а не найбільш «хитро-видуманої» його частини. Тим більше, що останні маючи, як правило, інші більш серйозні джерела матеріального добробуту, претендують на пенсійні права зі шкідливості, а не з життєвої необхідності.

Зважаючи на базисні завдання юриспруденції, **базисними об'єктами юриспруденції** О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула вважають:

- 1) право;
- 2) засоби подолання правопорушень;
- 3) умови найбільш ефективної, раціональної й якісної реалізації правового регулювання та застосування засобів подолання правопорушень.

Держава й інші традиційні об'єкти юриспруденції, наприклад, різні сторони особистості (психіка, соціальний чи політичний статус тощо), також є об'єктами юриспруденції, проте не як базисні, а такі, що можуть презентувати той чи інший аспект суспільних відносин, врегульованих правом (тобто правовідносин) і здійснюваних людиною.

Як **базисні напрями юридичної діяльності** О. А. Кириченко в контексті базисних завдань та об'єктів юриспруденції розглядає такі, як:

- 1) правотворчість;
- 2) правозастосування;

- 3) антиделіктологія;
- 4) юриднаукотворчість;
- 5) юридосвіта.

Правотворчість Т. О. Коросташова деталізує таким чином:

1. Законотворчий напрям, тобто прийняття, розвиток, визнання такими, що втратили чинність і тлумачення (далі – видання та супровід), законів: 1.1. Конституційний напрям: 1.1.1. Базисноконституційний напрям (видання та супровід Конституції України у цілому або її окремого положення). 1.1.2. Параконституційний напрям (видання та супровід «конституційних законів» у цілях роз’яснення або деталізації окремих положень самої Конституції України). 1.2. Поточний законотворчий напрям: 1.2.1. Первісний законотворчий напрям (видання та супровід законів певного напрямку чи сфери застосування) 1.2.2. Кодифікація.

2. Підзаконотворчий напрям (видання та супровід підзаконних правових актів) Т. О. Коросташова поділяє на:

2.1. Базисний напрям (видання та супровід правових актів, дія яких поширюється на всіх громадян і на всю територію держави – постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України та ін.).

2.2. Корпоративний напрям (видання та супровід правових актів, що діють у межах певного міністерства, відомства або будь-якої іншої корпоративної державної або недержавної інституції).

2.3. Локальний напрям (видання та супровід правових актів організації роботи певної юридичної особи, що притаманне як вищим державним інституціям – Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Секретаріату Президента України, Верховному, іншому вищому суду і т. д., так і низовим юридичним особам).

Сутність законотворчості залежно від коаліційної кількості народних депутатів Т. О. Коросташова вбачає в такому видовому розподілі:

1. Кваліфікована законотворчість (коли можливе відповідно до ч. 6 ст. 111 Конституції України парламентом прийняття рішення не менше як трьома четвертими від конституційного складу парламенту про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту).

2. Повна законотворчість (забезпечує прийняття всіх інших рішень, у т. ч. не менше ніж двома третинами від конституційного складу парламенту щодо зміни Конституції України, подолання згідно з ч. 4 ст. 94 Основного закону вето Президента України, про звинувачення

згідно з ч. 5 ст. 111 Конституції України Президента України у державній зраді або у вчиненні іншого злочину).

3. Часткова законотворчість (коли рішення реально приймаються не менш ніж половиною депутатів від конституційного складу парламенту).

4. Застопорена законотворчість (якщо реальна коаліційну кількість депутатів становить менше половини конституційного складу парламенту).

Законодавчий орган України О. А. Кириченко цілком обґрунтовано трактує таким чином, що їм може бути лише власне Народ України, який через референдум має приймати тільки однозначні і обов'язкові (а не консультативні, дорадчі) рішення. Такими не є правові акти: важко сформулювати однозначне ставлення щодо складного правового акта, який може містити як прийнятні, так і неприйнятні положення. Верховна Рада України та, у випадку порушення Основного закону, місцеві органи виконавчої влади та самоврядування є правотворчими органами (адже парламент ухвалює як закони, так і підзаконні правові акти – постанови). Усі інші державні органи та посадові особи: Президент України, Прем'єр-міністр України, Кабінет Міністрів України, міністри, і закінчуючи керівником будь-якої низової юридичної особи, є суб'єктами базисної, корпоративної та/або локальної підзаконотворчої діяльності.

Питання 2. Уточнення сутності та переліку антиделіктних органів та окремих видів діяльності

Другий блок концептуальних передумов побудови новітньої класифікації юридичних наук складає вдосконалення наукової мови юриспруденції. У контексті розробки цієї класифікації виникає необхідність удосконалити цілу низку існуючих семантично необґрунтованих і архаїчних найменувань деяких антиделіктних органів і відповідну діяльність, як наслідок, юридичних наук. Наприклад, необхідність введення в наукову мову юриспруденції термінів «**ордистика**», «**Кодекс ордистичного судочинства України**», «**ордист**», «**ордистична діяльність**», «**ордистичні відомості**» та ін. О. А. Кириченко і С. А. Кириченко обґрунтовують уточненням традиційного словосполучення «оперативно-розшукова діяльність», яке є семантично суперечливим. Оперативною (невідкладною), пошуковою, розшуковою, іншою антиделіктною має бути діяльність будь-якого антиделіктного органу, а не лише ця. Сутність оперативно-розшукової діяльності полягає не стільки в тому, що вона також є у вказаному значенні невідкладною

і пошуково-розшуковою, скільки в тому, що ця діяльність має негласний порядок проведення. Звідси, доцільно «Теорію ОРД» перейменувати більш обґрунтованим терміном, що походить від традиційної аббревіатури «ОРД» та закінчення *-истика*, аналогічно тому, як у свій час Ганс Грос створив термін «криміналістика» [1, с. VIII, XI], що не є безперечним. В. Д. Спасович, читаючи 27 вересня 1860 лекцію з теорії судово-кримінальних доказів в Імператорському Санкт-Петербурзькому університеті, посилався на німецьку криміналістику як на вже існуючий факт [5, с. 21].

Сутність і розмежування криміналістичної (процесуальної, парaproцесуальної) і ордістичної діяльності А. С. Тунтула розкриває через систему відповідно гласних і негласних дій, заходів або прийомів, а саме:

1. Пошукових, тобто встановлення серед людей і матеріальних об'єктів відповідно особистісних і речових джерел антиделіктних відомостей.

2. Розшукових, тобто щодо встановлення місцезнаходження відомих особистісних або речових джерел.

3. Отримуючих, тобто з отримання антиделіктних відомостей від особистісних джерел або шляхом дослідження трасосубстанцій чи вивчення документів, у т. ч.:

3.1. Розвідувальних, тобто з отримання прихованих зацікавленими особами такого роду відомостей.

3.2. Контррозвідувальних, тобто створення перешкод для отримання відомостей категорії «таємниця слідства».

4. Дотримуючих, тобто дотримання процесуальної процедури судочинства (наприклад, початку антикримінального судочинства, досудового слідства, судового розгляду та перегляду антикримінальної справи та основ виконання слідчих і судових рішень), а також підзаконної процедури (що викладена у відомчих антиделіктних наказах, інструкціях, положеннях і тощо: або в законах, положення яких не відображені в Кодексі антикримінального судочинства України, що може забезпечити отримання не доказів, а лише орієнтуючих чи ордістичних відомостей).

5. Забезпечуючих, тобто версіювання, планування, організація, матеріально-технічне та інше забезпечення.

6. Оцінюючих, тобто з оцінки антиделіктних відомостей у процесі прийняття рішення в контексті подолання конкретного правопорушення.

7. Використовуючих, тобто із використання антиделіктних відомостей в антиделіктному доказуванні чи в іншому процесі подолання конкретного правопорушення.

8. Документуючих, тобто з фіксації зазначених дій, заходів або прийомів у відповідних документах з метою доведення до відома суб'єктів антиделіктного судочинства сутності та порядку отримання антиделіктних відомостей, їх оцінки та використання в антиделіктному доказуванні або в іншому процесі протидії конкретному правопорушенню.

Сутність антиделіктних органів і діяльності О. А. Кириченко і Т. О. Коросташова вбачають в уточненні традиційного поняття «правоохоронні органи» і сутності суду як такого роду державного органу і як третьої гілки державної влади. Охорона права (належного правового врегулювання необхідних сторін суспільного життя) від порушень (правопорушень) фактично становить часткове завдання із попередження правопорушень, що, у свою чергу, представляє лише одну з багатьох інших стадій із подолання правопорушень. Ю. Д. Ткач виділяє, зокрема, вісім стадій протидії макроправопорушенням [6, с. 59; 7, с. 43].

По суті, кожна з названих у цій процедурі стадій подолання макроправопорушень є тим чи іншим способом попередження злочину, паразлочину, паранешасного випадку та нещасного випадку, що, однак, може мати і інші процедури, у т. ч. і заходи власне із охорони права від порушень. Функцією ж традиційних правоохоронних органів, яких у дисертації А. М. Куліша називається лише шість [4, с. 12], має стати проведення у своїй компетенції всіх або тільки певних стадій подолання правопорушень. Доцільно перейменувати такого роду державні органи в антиделіктні, правоохоронну діяльність та освітню спеціалізацію – в антиделіктну, а правоохоронців – в антиделіктологів.

Поетапність подолання макроправопорушень О. А. Кириченко і Ю. Д. Ткач представляють таким чином:

- 1) виявлення латентних макроправопорушень;
- 2) припинення триваючих макроправопорушень;
- 3) розкриття макроправопорушень;
- 4) досудове розслідування (дизнання, попереднє слідство) макроправопорушень;
- 5) досудове вирішення або судовий розгляд (перша інстанція) і перегляд (апеляція, касація, провадження за нововиявленими обставинами) антикримінальної справи;
- 6) виконання досудового чи судового рішення;
- 7) проведення роботи з особою, звільненою з місць позбавлення волі, до закінчення або погашення строку судимості;
- 8) здійснення інших заходів з попередження макроправопорушень [6, с. 59; 7, с. 43].

Сутність суду як антиделіктного органу та третьої антиделіктної гілки державної влади О. А. Кириченко вбачає в тому, що через реалізацію базової антиделіктної функції суд і з'являється між двох інших гілок – правотворчої і правозастосовчої, – які вже порушили право (правовий акт) або покищо лише ведуть спір щодо того, хто з них порушив або може порушити певне правове регулювання. Зважаючи на це, судову систему в контексті більш раціональної, ефективної та якісної антиделіктної діяльності доцільно представити у вигляді єдиного органу під науковим, методичним, організаційним, кадровим, матеріальним і технічним керівництвом Верховного Суду України, який повинен мати повний (відповідно до переліку правопорушень та юридичної відповідальності за їх ступеневим сутнісним видовим поділом) набір Судових палат (колегій):

- 1) Конституційну;
- 2) Антикримінальну;
- 3) Адміністративну;
- 4) Трудову (розглядає дисциплінарні та інші трудові відносини, наприклад, про поновлення на роботі);
- 5) Де-факто майново-договірну;
- 6) Де-юре майново-договірну.

Названі палати більш правильно дублювати на рівні обласного суду (а не апеляційного, оскільки він має виступати як суд також першої та касаційної інстанції, та провадження за нововиявленими обставинами), а через відповідну спеціалізацію суддів – і на рівні низової ланки судів.

Зважаючи на вищевикладене, **традиційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки** Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула уточнюють як поділ влади на правотворчу, правозастосовчу (сутність виконавчої влади фактично полягає у застосуванні виданих правових актів) і антиделіктну (суд – кінцева інстанція традиційної правоохоронної діяльності) гілки. Цей поділ є абстрактним теоретичним висновком і практично він не існує. Правотворча і антиделіктна гілки влади одночасно здійснюють і правозастосування (що притаманне всім суб'єктам держави, і власне вони мають реалізувати розроблене згідно з першим базисним завданням юриспруденції ефективно, раціональне та якісне правове регулювання необхідних сторін суспільного життя), а всі названі гілки державної влади змушені займатися локальною і, не виключено, базисною або корпоративною правотворчістю.

Система стримувань і противаг гілок державної влади, за концепцією Т. О. Коросташової та О. С. Тунтули, буде достатньо ефективною, раціональною, якісною та надійною, якщо дотримуватися таких умов:

1. **Прокуратура** повинна залишитися базовим контролюючим органом за законністю правозастосування гілками влади, іншими суб'єктами.

2. **Конституційна судова палата** – за законністю їх правотворчості, тобто за відповідністю діянь, рішень і правових актів суб'єктів владних повноважень підзаконним актам, поточним і, в кінцевому підсумку, Основному закону.

3. **Ревізійнотура** – за законністю бюджетної і фінансової діяльності гілок влади, інших суб'єктів господарської діяльності.

4. **Інші контролюючі органи** (фіскальнотура, митнотура, природоохороннотура, потребоохороннотура, трудоохороннотура, ціноохороннотура, надрухоохороннотура та ін.) – за законністю відповідних видів діяльності.

Необхідність **посилення прокурорського контролю за законністю антикримінального судочинства** О. С. Тунтула обґрунтовує тим, що розвиток бюрократичного подвійного прокурорського і судового контролю за законністю антикримінального судочинства введенням посад судових слідчих не узгоджується із вказаною системою стримувань і противаг, алогічно передає одній системі антиделіктних органів (судам) як контроль за законністю судочинства, так і здійснення власне судочинства, що призводить до посилення позицій корпоративної судової солідарності і призводить до вкорінення судового свавілля. За кваліфікацією, ефективністю, раціональністю, якістю і системою гарантій прокурорський контроль за законністю антикримінального судочинства і за визнанням, забезпеченням і відновленням прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичних або юридичних осіб чи держави не поступається судовому, а в деяких аспектах і значно перевершує його.

Сутність нової теорії прийняття юридичних рішень О. А. Кириченко обґрунтовує тим, що як офіційне слід розглядати лише автентичне і рівноцінне тлумачення законів і підзаконних правових актів, тобто таке, яке здійснено державним органом, який видав цей правовий акт, або вищестоящим органом по лінії централізованого підпорядкування.

Рішення про тлумачення має бути прийнято рівною чи більшою чисельністю колективного органу, який видав правовий акт. За таким принципом треба змінювати або скасовувати правовий акт, а також тлумачити його. При делегуванні цих повноважень і права тлумачення орган, що видав правовий акт, залишається у ролі контролюючої і апеляційною інстанцією. Звідси, рішення Конституційної судової палати Верховного Суду України можуть бути апелювані до Пленуму цього суду і в будь-який час переглянуті Верховною Радою України або, за необхідності, Народом України через референдум. Аналогічно повинні

уточнюватися, змінюватися, скасовуватися і тлумачитися і Керівні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України за видами судочинства та за категоріями справ.

Систему антиделіктних органів О. А. Кириченко представляє таким чином, що їх є або має бути кілька десятків: суд, прокуратура, адвокатура, чекістатура (служба безпеки), парачекістатура (міліція), следчотура (слідство), експертнотура, фіскальнотура (податкова міліція), митнотура, прикордоннотура, емчасстатура (МНС), пожежнотура, ордистатура, природоохороннотура, пенітенціарнотура (виконавчі процедури по всіх видах судочинства), держохороннотура (охорона держслужбовців), локальноохороннотура (держслужба охорони), патрульнотура, конвойнотура, контрольнотура (КРУ), споживохороннотура (охорона прав споживачів), працеохороннотура, ціноохороннотура, надрохороннотура та ін.

Необхідність появи термінів **«Антикримінальна галузь права України», «Антикримінальний кодекс України», «Антикримінальне судочинство України», «Кодекс антикримінального судочинства України», «антикримінальні відомості»** і т. д. О. А. Кириченко і С. А. Кириченко обґрунтовують тим, що в ст. 7 Закону України «Про міліцію» наведено перелік «підрозділів кримінальної міліції», що у зіставленні з аналогічними за будовою термінами «кримінальне угруповання», «кримінальна держава» та ін. більш правильно уточнити як «підрозділи антикримінальної міліції». Реалізація даної концепції можлива в контексті вирішення низки інших проблем: суб'єктів отримання доказів, рівної відповідальності переслідуваного, свідка і потерпілого за відмову від дачі показань, за дачу завідомо неправдивих показань та ін., розмежування та роздільна кодифікація гласних і негласних практичних дій, введення процесуального статусу причетного і нейтрального вироку, посилення прокурорського контролю за законністю судочинства і правозастосування взагалі та ін., що, у кінцевому підсумку, повинно існує, по суті, кримінальне судочинство перетворити на антикримінальне.

Питання 3. Ступеневий сутнісний видовий поділ правопорушень та юридичної відповідальності

Правильному розумінню ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень та юридичної відповідальності слугує принциповий розвиток Т. О. Коросташовою та О. С. Гунтулою низки **базисних доктрин антиделіктології, насамперед, базисних категорій юриспруденції в контексті реалізації суспільних можливостей**, що О. А. Кириченко

пропонує викласти та пояснити в порядку тлумачення основних принципів, категорій, понять і термінів юриспруденції Основного закону як категорій правової реалізації суспільних можливостей фізичних чи юридичних осіб або держави у цілому:

1. Сумативне право – можливість вказаних суб'єктів скористатися певними суспільними благами, що поділяється на: 1.1. Суб'єктивне право, якщо певне благо закріплене у конкретному правовому акті. 1.2. Об'єктивне право: 1.2.1. Соціально-обумовлене право, коли існує досягнення соціального блага ще не закріплене в конкретному правовому акті. 1.2.2. Природне право, що належить фізичній особі як соціальному суб'єкту від народження.

2. Свободи – при акценті уваги на альтернативності вибору перерахованими суб'єктами такої можливості.

3. Інтерес – причетність або можливість вказаних суб'єктів використати у своїх цілях таке право, свободу чи обов'язок іншого суб'єкта.

4. Обов'язок – необхідність виконати перерахованими суб'єктами припис, що підтримується державним примусом.

У цьому зв'язку **головний конституційний обов'язок держави, основну спрямованість діяльності державних органів** (ч. 2 ст. 3 Конституції України) О. А. Кириченко пропонує уточнити таким чином: «Головний обов'язок держави та основну спрямованість діяльності державних органів (в контексті базисного принципу юриспруденції про взаємозв'язок та співмірність, з одного боку, прав, свобод та інтересів фізичних чи юридичних осіб або держави у цілому, а з іншого – обов'язків названих суб'єктів) складають:

1. Визнання сумативних прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичних чи юридичних осіб або держави у цілому.

2. Забезпечення названих категорій правової реалізації суспільних можливостей.

3. Відновлення права, свободи, інтересу чи обов'язку вказаних суб'єктів за умов їх порушення шляхом:

3.1. Відшкодування фізичної, майнової чи моральної шкоди.

3.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу фізичної чи юридичної особи або держави у цілому».

Доктринальне і законодавче забезпечення виконання викладеного головного обов'язку та її державних органів повинно бути реалізоване, у першу чергу, такими новітніми юридичними науками, як «Політологія юриспруденції», «Теорологія державно-правового управління» та системою існуючих і перспективних регулятивних юридичних наук.

О. С. Тунтула уточнює **межі відносної свободи правомірної поведінки** фізичної чи юридичної особи або держави, які закінчуються там, де

починається порушення передбаченого законодавством суб'єктивного права, свободи, інтересу чи обов'язку іншої фізичної або юридичної особи чи держави у цілому.

Межі абсолютної свободи правомірної поведінки фізичної чи юридичної особи або держави закінчуються там, де починається порушення соціально-обумовленого чи природного права, свободи, інтересу або обов'язку іншої фізичної чи юридичної особи або держави.

У цьому зв'язку не буде зайвим, на думку О. А. Кириченка, уточнення й **обставин, що виключають суспільну небезпеку чи шкідливість діяння**, які, будучи передбаченими гл. 8 КК України (необхідна оборона; уявна оборона; затримання особи, яка вчинила злочин; крайня необхідність; фізичний чи психічний примус; виконання наказу чи розпорядження; діяння, що пов'язане із ризиком; та ін.), фактично названі неточно як «Обставини, що виключають злочинність діяння». Злочинність діяння (дії, бездіяльності) визначають відповідно ст. 11 КК України єдність наступних чотирьох ознак – його протиправність, суспільна небезпечність, винність та належна суб'єктність. Наявність же обставин із вказаної глави можуть виключити тільки суспільну небезпечність чи суспільну шкідливість діяння і цим саме перетворює діяння з протиправного у правомірне і навіть у суспільно корисне. Тому вказану главу КК України доцільно найменувати як «Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння».

Інші існуючі і перспективні базисноантиделіктні кодекси (коли, наприклад, ст. 17 «Обставини, що виключають адміністративну відповідальність» КпАП України також названі не зовсім точно і містять із таких обставин тільки необхідну оборону і крайню необхідність, а вказана тут ще й неосудність, яка не є такою обставиною, що виключає суспільної шкідливості діяння, і тому не повинна виключати таких видів адміністративної відповідальності, як парапокарання і відновлення порушеного правового статусу) мають містити аналогічний перелік обставин у главі, яку доцільно назвати терміном «Обставини, що виключають суспільну шкідливість діяння».

Діяння правопорушення, на думку О. С. Тунтули, складається із дії та бездіяльності із готування до скоєння правопорушення, його скоєння та із приховування його антиделіктних слідів. У п. 1 ч. 1 ст. 6, ч. 2 ст. 190, ст. 194 і «подія злочину», ч. 1 ст. 25, п. 1 ч. 1 ст. 91, ч. 2 ст. 129, п. 1 ч. 1 ст. 284, ч. 1 ст. 297 та ін. КПК України 2012 р. – вислів «подія кримінального правопорушення». Подія як різновид юридичного факту, на відміну від іншого його різновиду, – діяння безпосередньо не пов'язане із психічною сферою юридичної особи. У той же час злочин, паразлочин, квазізлочин, квазіпаразлочин, проступок, парапроступок,

квазіпроступок, квазіпарапроступок завжди безпосередньо пов'язані із цією сферою, через що й можливе встановлення винуватості як єдиної підстави притягнення особи до юридичної відповідальності, причому у формі не лише покарання чи покарання, але й відновлення порушеного правового статусу. Останній різновид юридичної відповідальності принциповий (якщо ми хочемо жити в гуманному, а не в егоїстичному суспільстві) тільки лише в ситуації скоєння паранещасного чи нещасного випадку або параказусу чи казусу, коли постає питання про відшкодування шкоди за рахунок держави, а власне за рахунок законотворчих громадян, вини яких у такому роді наслідків немає. Тому більш правильно говорити про діяння, а не про подію правопорушення, про огляд місця діяння, а не події правопорушення, про уточнення та/чи перевірку показання на місці діяння, а не на місці події правопорушення і т. п.

Розроблена Т. О. Коросташовою **концепція ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень** має такий вигляд:

1. Макроправопорушення (кримінальні правопорушення), тобто суспільно небезпечні діяння, що спричинили чи можуть спричинити суттєву і більшу фізичну, майнову або моральну права, свободам, інтересам чи обов'язкам фізичних або юридичних осіб чи держави у цілому, коли такого роду діяння:

1.1. Залежно від складу діяння кримінальні правопорушення поділяються на :

1.1.1. Злочини (діяння, що мають всі ознаки та елементи складу, за скоєння яких має призначатися антикримінальне покарання), що за ступенем тяжкості поділяються на:

1.1.1.1. Мінімальні злочини (тобто мінімального ступеня тяжкості, за які передбачено покарання більш м'яке, ніж обмеження волі; у разі реальної необхідності саме такий додатковий різновид правопорушення треба передбачити ст. 12 КК України і новим КПК України, а не термін «кримінальні проступки», що говорить лише про відсутність у авторів цього кодексу юридичної освіти).

1.1.1.2. Незначні злочини (тобто незначного ступеня тяжкості, за які передбачено покарання від обмеження свободи до позбавлення волі не більше ніж як на два роки).

1.1.1.3. Середні злочини (тобто середнього ступеня тяжкості, за які передбачено покарання від двох до п'яти років позбавлення волі).

1.1.1.4. Тяжкі злочини (за які передбачено покарання від шести до десяти років позбавлення волі).

1.1.1.5. Особливо тяжкі злочини (за які передбачено покарання від одинадцяти і вище років позбавлення волі).

1.1.2. **Паразлочини** (такого роду діяння, що мають всі ознаки та елементи складу, за винятком того, що дане діяння скоєно особою, яка не досягла віку призначення антикримінального покарання і тому їй призначається парапокарання у вигляді заходів виховного характеру, якщо особа не досягла 11-річного віку, або примусових заходів виховного характеру, якщо особа досягла 11-річного віку, та відновлення порушених прав, свобод, інтересів чи обов'язків потерпілого, а за такі ж дії малолітнього, тобто до 14 років, відновлювальну антикримінальну відповідальність несе опікун або особа чи установа, що його замінює).

1.1.3. **Квазізлочини** (такого роду діяння, що мають всі ознаки та елементи складу, за винятком того, що дане діяння скоєно неосудною чи обмежено осудною особою, якій призначається антикримінальне квазіпокарання у вигляді примусових заходів медичного характеру, а відновлювальна антикримінальна відповідальність покладається на опікуна чи піклувальника або на особу чи установу, що їх замінює).

1.1.4. **Квазіпаразлочини** (коли наявні всі ознаки та елементи складу діяння, яке відповідно до принципів природного права фактично є суспільно небезпечними, але Антикримінальний кодекс України не передбачає складу такого діяння, що повинно нести антикримінальну відповідальність винної особи тільки у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого, тобто його прав, свобод, інтересів чи обов'язків. Якщо при розгляді антикримінальної справи буде встановлено наявність шкоди меншої, ніж суттєвої, тобто за наявності квазіпарапроступка, відшкодування шкоди та інше відновлення правового статусу потерпілого має закінчитися в антикримінальному судочинстві).

Такий похід повинен стимулювати парламент своєчасно передбачати (у ряді випадків під тиском громадськості) в Антикримінальному кодексі України (так само в Адміністративному, Трудовому, Де-факто майново-договірному і в Де-юре майново-договірному кодексі України) відповідні склади злочинів (відповідно адміністративних, дисциплінарних, де-факто майново-договірних і де-юре майново-договірних проступків). Повинна бути аналогічна реакція парламенту і суб'єктів підзаконотворчості за наявності паранещасних випадків-суперечностей і паранещасних випадків-суб'єктивностей, у той час як за наявності паранещасних випадків-правомірностей відновлення правового статусу правопорушника повинно здійснюватися тільки за його рахунок).

1.1.5. **Паранещасні випадки** (такого роду діяння належного та/або неналежного суб'єкта, коли відсутність вини особи оцінюється за таким мінімальним рівнем: особа не могла та/або не повинна була передбачити настання суспільно небезпечних наслідків, за що має наступати антикримінальна відповідальність держави у цілому у вигляді

відновлення порушеного правового статусу потерпілого), які, залежно від причини відсутності вини, поділяються на:

1.1.5.1. Паранещасні випадки-суперечності (за наявністю суперечностей у регулюванні відповідних правовідносин).

1.1.5.2. Паранещасні випадки-суб'єктивності (за наявністю необґрунтованих за обсягом та/або, по суті, обов'язків, які особа практично не могла виконати або через наявність природного права не повинна була виконувати).

1.1.5.3. Паранещасні випадки-правомірності (коли діяння, скоєно за наявності обставин, що виключають його суспільну небезпеку: необхідна оборона, крайня необхідність та ін.).

1.1.5.4. Паранещасні випадки-природності (коли певне діяння опосередковане діяннями сил природи, у т. ч. тварин, і особа об'єктивно не повинна була чи практично не могла повністю або частково попередити настання цих діянь або запобігти повністю заподіяння шкоди або зменшити його розмір).

1.1.6. **Нещасні випадки** (суспільно небезпечні діяння сил природи, у т. ч. діяння тварин, які не опосередковані діяннями фізичної особи, що також має нести антикримінальну відповідальність лише держави у цілому і тільки у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого).

2. **Мініправопорушення**, тобто суспільно шкідливе діяння, що заподіяло чи що може заподіяти менш ніж суттєвої, але більш ніж значної шкоди правам, свободам, інтересам або обов'язкам фізичних чи юридичних осіб або держави в цілому, які залежно від:

2.1. **Складу правопорушення** поділяються на:

2.1.1. **Проступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення).

2.1.2. **Парапроступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення, скоєного особою, яка не досягла віку призначення карально-виховного покарання відповідного виду юридичної відповідальності).

2.1.3. **Квазіпроступки** (має всі ознаки, елементи правопорушення, скоєного неосудною чи обмежено осудною особою).

2.1.4. **Квазіпарапроступки** (діяння в силу природного права об'єктивно є суспільно шкідливим, але склад такого проступку не передбачений в Адміністративному, Трудовому, Де-факто майново-договірному або в Де-юре майново-договірному кодексі України).

2.1.5. **Параказуси** (за наявності належного або неналежного суб'єкта, але за відсутності вини), які залежно від причини відсутності вина мають аналогічний поділ на: 2.1.5.1. Параказуси-суперечності. 2.1.5.2. Параказуси-суб'єктивності. 2.1.5.3. Параказуси-правомірності. 2.1.5.4. Параказуси-природності.

2.1.6. **Казуси** (дії сил природи, у т. ч. тварин, неопосередковані діяннями людини).

2.2. **Характеру врегульованих суспільних відносин (право-відносин)** поділяються на:

2.2.1. **Адміністративні правопорушення**: проступки, парাপроступки, квазіпроступки, квазіпарапроступки, параказуси і казуси.

2.2.2. **Дисциплінарні правопорушення**: проступки, парাপроступки, квазіпроступки, квазіпарапроступки, параказуси і казуси.

2.2.3. **Де-факто майново-договірні правопорушення**: проступки, парাপроступки, квазіпроступки, квазіпарапроступки, параказуси і казуси.

2.2.4. **Де-юре майново-договірні правопорушення**: проступки, парাপроступки, квазіпроступки, квазіпарапроступки, параказуси і казуси.

Т. А. Коросташова пропонує статтю «**Поняття кримінальних правопорушень**» Антикримінального кодексу України в такій редакції:

(1) Злочином є передбачене цим кодексом винне належної суб'єктності діяння фізичної або посадової особи, у т. ч. у вигляді прийняття одноосібного або колективного протиправного рішення від імені юридичної особи, що завдало чи ще може завдати істотну і більше фізичну, майнову чи моральну шкоду правам, свободам, інтересам та/або обов'язкам фізичної чи юридичної особи або держави, що тягне за собою призначення покарання, а також відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність винної особи та/або інших фізичних чи юридичних осіб або держави.

(2) Таке ж саме діяння, вчинене особою, яка не досягла віку, з якого може бути призначено покарання; є паразлочином і тягне призначення парапокарання у вигляді примусових заходів виховного характеру і винна особа та/або особа чи установа, яка зобов'язана за малолітнього, несе відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність.

(3) Таке ж саме діяння, вчинене неосудною або обмежено осудною особою, є квазізлочином і тягне квазіпокарання у вигляді примусових заходів медичного характеру, а зобов'язана за такого правопорушника особа чи установа несе відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність.

(4) Таке ж саме діяння, у вчиненні якого не встановлено наявності вини певної особи (осіб), є паранещасним випадком і тягне за собою відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність держави.

(5) Діяння, вчинене особами, зазначеними у ч. 1, 2, 3 та/або ч. 4 цієї статті, і що завдало чи ще може завдати істотної і більше шкоди правам, свободам, інтересам та/або обов'язкам фізичної або юридичної особи чи держави, але яке не передбачене певною нормою Особливої частини КК України, є квазіпаразлочином і тягне за собою

відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність правопорушника та/або відповідальної за нього особи або установи, а суд направляє до парламенту клопотання про врегулювання протидії цьому діянню в КК України.

(6) Діяння сил природи, в тому числі тварин, що заподіяло такої ж шкоди правам, свободам, інтересам та/або обов'язкам фізичної чи юридичної особи або держави, є нещасним випадком і тягне за собою відновлювальну і супутню антикримінальну відповідальність держави.

Вказана авторка пропонує також статтю «**Поняття адміністративних правопорушень**» Адміністративного кодексу України в такій редакції:

(1) Адміністративним проступком є передбачене цим кодексом винне належної суб'єктності діяння фізичної або посадової особи, у т. ч. у вигляді прийняття одноосібного або колективного протиправного рішення від імені юридичної особи, що завдало чи ще може завдати менш, ніж істотну, шкоду зовнішнім стосовно юридичної особи державно-управлінським правовідносинам, але за винятком майново-договірних що тягне за собою покарання, а також відновну і супутню адміністративну відповідальність винної особи та/або інших фізичних або юридичних осіб чи держави.

(2) Таке ж саме діяння, вчинене особою, яка не досягла віку, з якого може бути призначено покарання, є адміністративним парাপроступком і тягне за собою призначення парапокарання у вигляді примусових заходів виховного характеру, і винна особа та/або зобов'язана за малолітнього особа чи установа несе відновлювальну і супутню адміністративну відповідальність.

(3) Таке ж саме діяння, вчинене неосудною або обмежено осудною особою, є адміністративним квазіпроступком і тягне за собою призначення квазіпокарання у вигляді примусових заходів медичного характеру, а зобов'язана за такого правопорушника особа чи установа несе відновлювальну і супутню адміністративну відповідальність.

(4) Таке ж саме діяння, у вчиненні якого не встановлено наявності вини певної особи (осіб), є адміністративним параказусом і тягне за собою відновлювальну і супутню адміністративну відповідальність держави.

(5) Діяння, вчинене особами, зазначеними у ч. 1, 2, 3 та/або ч. 4 цієї статті, і завдало чи ще може завдати менш, ніж істотну, шкоду зовнішнім стосовно юридичної особи державно-управлінським правовідносинам, за винятком майново-договірних, але не передбачене певною нормою Особливої частини Адм. К України, є адміністративним квазіпарапроступком і тягне за собою відновлювальну і супутню адміністративну відповідальність правопорушника та/або зобов'язаної за нього особи або

установи, а суд направляє до парламенту клопотання про врегулювання протидії даному діянню в Адм. К України.

(6) Діяння сил природи, в тому числі тварин, що заподіяло такої ж шкоди зовнішнім стосовно юридичної особи державно-управлінським правовідносинам, за винятком майново-договірних, є адміністративним казусом і тягне за собою відновлювальну і супутню адміністративну відповідальність держави.

Вина, як вважає О. А. Кириченко, є не стільки певною ознакою суб'єктивної сторони складу правопорушення, скільки обов'язковою базисною підставою для притягнення особи до юридичної відповідальності, за винятком ситуацій скоєння паранещасного випадку чи параказусу або настання нещасного випадку чи казусу, коли має наступати юридична відповідальність держави у вигляді відновлення порушеного правового статусу потерпілого, що фактично означає опосередковану безвинну юридичну відповідальність законотворчих і платників податків. Інші виключення, такі як безвинна відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, та ін., можуть свідчити лише про недостатньо високу юридичну кваліфікацію осіб, які встановили такого роду, за суттю, нелегітимні підстави для юридичної відповідальності.

Ступеневий сутнісний видовий поділ юридичної відповідальності
Т. О. Коросташова пропонує представити таким чином:

1. Конституційна відповідальність, сутність якої полягає у визнанні діяння, рішення чи правового акта суб'єкта владних повноважень таким, що порушує певну норму хоча б підзаконного акта, а звідси й поточного закону та норму Кодексу конституційного судочинства України, і притягнення на цій підставі винного суб'єкта владних повноважень до:

1.1. Відновлювальної конституційної відповідальності у вигляді скасування правового акта чи рішення або триваючого діяння такого суб'єкта, яке порушує певну норму хоча б підзаконного акта, а отже, й поточного закону та у підсумку і Конституційного кодексу України.

1.2. Супутньої конституційної відповідальності у вигляді:

1.2.1. Порушення судочинства відповідного виду залежно від ступеня заподіяної шкоди та сутності порушених правовідносин для притягнення суб'єкта владних повноважень до карально-виховної відповідальності, а якщо завершення чи повне відновлення порушеного правового статусу лише в межах іншого виду судочинства, то й до відновлювальної відповідальності в межах цього судочинства.

1.2.2. Іншого усунення причин та умов, що сприяли вчиненню даного правопорушення, при необхідності й лікування різних видів залежності винної суб'єкта владних повноважень.

2. Антикримінальна відповідальність (при заподіянні істотної і більше фізичної, майнової та/або моральної шкоди будь-яким державно-управлінським правовідносинам):

2.1. Позитивна антикримінальна відповідальність (окремі її види практично виступають як негативна юридична відповідальність, але концептуально слід прагнути до використання їх лише в якості позитивної юридичної відповідальності, яка має не допускати настання правопорушення):

2.1.1. Лікування різних видів залежності: 2.1.1.1. Обмінозалежності (алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо). 2.1.1.2. Сексуалзалежності, тобто сексуальної переваги (педофілії, зоофілії, некрофілії тощо). 2.1.1.3. Психозалежності (віртуальнофілії, азартнографілії, фанатографілії, шоуфанатофілії, націоналфілії, шовіністофілії, теофілії, сектантофілії тощо).

2.1.2. Оплатне вилучення криміногенних об'єктів.

2.1.3. Усунення інших причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, інших макроправопорушень (у т. ч. усунення антикримінальних прогалин законодавства).

2.2. Негативна антикримінальна відповідальність (яка настає після скоєння макроправопорушення):

2.2.1. Карально-виховна:

2.2.1.1. Покарання:

2.2.1.1.1. Допенітенціарні: 2.2.1.1.1.1. Строкове переслідування (протягом строків давності). 2.2.1.1.1.2. Довічне переслідування (за злочини проти миру та безпеки людства).

2.2.1.1.2. Пенітенціарні: 2.2.1.1.2.1. Базисні: 2.2.1.1.2.1.1. Строкові: 2.2.1.1.2.1.1.1. Основні: штраф, громадські роботи, виправні роботи, обмеження військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні, позбавлення волі. 2.2.1.1.2.1.1.2. Додаткові: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; конфіскація майна; позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю. 2.2.1.1.2.1.2. Довічні: 2.2.1.1.2.1.2.1. Основні: смертна кара, довічне ув'язнення (практично знаходиться на утриманні законслухняних громадян і фактично перетворюється на покарання цих осіб, а не засуджених), хімічна, інша кастрація або стерилізація та ін. 2.2.1.1.2.1.2.2. Додаткові: позбавлення звання, рангу, чину, класу, права обіймати певні посади, займатися певною діяльністю.

2.2.1.1.3. Постпенітенціарні: 2.2.1.1.3.1. Нагляд. 2.2.1.1.3.2. Судимість (згадування про судимість після її зняття або погашення – злочин: для посадової особи перевищення влади або службових повноважень; в

той же час для фізичної особи не може бути і такого складу, як «наклеп», а повинен бути встановлений спеціальний склад злочину, паразлочину).

2.2.1.2. **Парапокарання** (щодо осіб, які не досягли віку призначення покарань):

2.2.1.2.1. Допенітенціарні: 2.2.1.2.1.1. Строкове переслідування (протягом строків давності). 2.2.1.2.1.2. Довічне переслідування (за злочини проти миру та безпеки людства).

2.2.1.2.2. Пенітенціарні: 2.2.1.2.2.1. Базисні: 2.2.1.2.2.1.1. Строкові: 2.2.1.2.2.1.1.1. Примусові заходи виховного характеру (щодо осіб від 11 років і до віку призначення покарань). 2.2.1.2.2.1.1.2. Заходи виховного характеру (щодо осіб до 11-річного віку). 2.2.1.2.2.1.2. Довічні: 2.2.1.2.2.1.2.1. Не виключається хімічна, інша кастрація або стерилізація та ін.

2.2.1.3. **Квзіпокарання** (щодо неосудних та обмежено осудних осіб): 2.2.1.3.1. Строкові: 2.2.1.3.1.1. Примусові заходи медичного характеру. 2.2.1.3.2. Довічні: 2.2.1.3.2.1. Не виключається хімічна, інша кастрація або стерилізація та ін.

2.2.1.4. **Квзіпарапокарання** (відновлення порушеного правового статусу).

2.2.2. **Відновлювальна антикримінальна відповідальність:**

2.2.2.1. **Солідарна відновлювальна антикримінальна відповідальність** (при заподіянні шкоди спільними злочинними діями невідомого кола осіб певної сумативної юридичної особи чи організації, коли неможливо конкретизувати діяння кожного з учасників з заподіяння сумативної матеріальної та/чи моральної шкоди, що й обумовлює необхідність притягнення винних до солідарної супутньої та до солідарної відновлювальної антикримінальної відповідальності у вигляді відшкодування шкоди або іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єктів):

2.2.2.1.1. Контрибуція: 2.2.2.1.1.1. Тотальна контрибуція (щодо окремих чи декількох держав, спільними злочинними діями яких заподіяна шкода). 2.2.2.1.1.2. Регіональна контрибуція (щодо окремих чи декількох регіонів держави, спільними злочинними діями мешканців яких заподіяна шкода). 2.2.2.1.1.3. Локальна контрибуція (щодо окремих злочинних організацій, наприклад, щодо членів банди, терористичної організації та ін.).

2.2.2.2. **Індивідуальна відновлювальна антикримінальна відповідальність:**

2.2.2.2.1. Відшкодування фізичної, матеріальної та моральної шкоди.

2.2.2.2.2. Інше відновлення прав, свобод, інтересів чи обов'язків фізичних, юридичних осіб, держави.

2.2.3. **Супутня антикримінальна відповідальність:** 2.2.3.1. Окремі види позитивної антикримінальної відповідальності, що не були проведені до вчинення макроправопорушення (див. позитивну антикримінальну відповідальність). 2.2.3.2. Підтримка антикримінального позитиву (заохочення сприяння усуненню причин, умов, іншому подоланню макроправопорушень).

3. **Адміністративна відповідальність** (при заподіянні менш, ніж істотної, такої шкоди зовнішнім щодо юридичної особи державно-управлінським правовідносинам, за винятком майново-договірних). Подальший видовий поділ має бути розроблений аналогічно антикримінальній відповідальності.

4. **Дисциплінарна відповідальність** (при заподіянні менш, ніж істотної, шкоди внутрішнім щодо юридичної особи державно-управлінським правовідносинам, за винятком майново-договірних; заподіяння такої шкоди майну юридичної особи утворює склад дисциплінарного проступку, через що має накладатися покарання – дисциплінарне стягнення, і повинна відшкодуватися така шкода в контексті відновлення порушеного правового статусу; відновлення на роботі належить до процедури відновлення порушеного правового статусу, що має здійснюватися паралельно із притягненням адміністрації до дисциплінарної відповідальності у вигляді покарання – дисциплінарного стягнення та, принципово, не виключається, і парапокарання; тому немає матеріальної відповідальності і не повинно бути трудової відповідальності, як об'єднуючої відновлення на роботі та притягнення до дисциплінарної відповідальності або традиційної матеріальної відповідальності і дисциплінарної). Подальший видовий поділ має бути розроблений аналогічно антикримінальній відповідальності.

5. **Де-факто майново-договірна відповідальність** (при заподіянні такої шкоди традиційним цивільним правовідносинам, тобто майново-договірним і пов'язаними з ними особистим немайновим правовідносинам між фізичними особами, фізичною та юридичною особою; правовідносини між ними, що впливають із заподіяння шкоди, фактично означають вчинення квазізлочину або певного квазіпроступку, і протидія їм повинна здійснюватися в межах відповідного виду судочинства: антикримінального, адміністративного, трудового, де-факто майново-договірного або де-юре майново-договірного; розпочавшись в антикримінальному і при встановленні шкоди меншої, ніж істотної, це відшкодування шкоди й інше відновлення порушеного правового статусу потерпілого має закінчуватися в цілях раціоналізації антиделіктної

діяльності у даному судочинстві, а не в іншому судочинстві, відповідному правовідносинам, що виникли). Подальший видовий поділ має бути розроблений аналогічно антикримінальній відповідальності.

6. Де-юре майново-договірна відповідальність (при заподіянні такої шкоди традиційним арбітражним або господарським правовідносинам, тобто майново-договірним правовідносинам між юридичними особами). Подальший видовий поділ має бути розроблений аналогічно антикримінальній відповідальності.

Не може бути процесуального, податкового, земельного, лісового і будь-якого іншого пропонованого в літературі виду правопорушень та юридичної відповідальності. У цих випадках буде мати місце залежно від сутності зазначених у ступеневому сутнісному видовому поділі юридичної відповідальності правовідносин один із перерахованих видів юридичної відповідальності за порушення норм процесуальної, податкової, земельної, лісової чи якоїсь іншої регулятивної галузі права, що складатиме сутність відповідного макроправопорушення або мініправопорушення (адміністративного, дисциплінарного, де-факто майново-договірного, де-юре майново-договірного).

Особливо треба обґрунтувати відсутність конституційних правопорушень. Порушення правовим актом, рішенням чи діянням суб'єкта владних повноважень певної норми хоча б підзаконного акта, а значить, й поточного закону та у підсумку і Конституційного кодексу України залежно від ступеня заподіяної шкоди та порушених цим самим правопорушень утворює склад макроправопорушення або адміністративного, дисциплінарного, де-факто майново-договірного чи де-юре майново-договірного правопорушення. У той же час має бути відновлювальна чи супутня конституційна відповідальність у вигляді, відповідно, відновлення правового статусу потерпілого (його прав, свобод, інтересів та обов'язків), порушених правовим актом, рішенням чи діянням суб'єкта владних повноважень, а також притягнення винного до відповідного виду карально-виховної юридичної відповідальності та до усунення інших причин та умов, що сприяють вчиненню цього та інших порушень норм підзаконних актів, поточних законів та Конституційного кодексу України.

Заперечення юридичної відповідальності і, перш за все, антикримінальної відповідальності юридичних осіб, як вважає О. А. Кириченко, фактично спрямоване на звільнення винних осіб від такої відповідальності. Адже юридична особа не якась абстрактна і зовсім не пов'язана з фізичними особами категорія. Зрештою, будь-яка юридична особа складається з сукупності фізичних осіб, що має одноосібний чи колективний орган керівництва, при вчиненні правопорушень яким через прийняття одноосібних чи колективних рішень, в останньому випадку відкритим або тасмним голосуванням, завжди можна встановити винну

посадову особу або організаторів та активних співвиконавців такого роду нелегітимних рішень. Особливістю антикримінальної та іншої юридичної відповідальності юридичних осіб може бути застосування покарання у вигляді лише неустойки (штрафу, пені), що повинно здійснюватися незалежно від повного відновлення порушеного юридичною особою правого статусу іншої юридичної особи або фізичної особи чи держави у цілому, у тому числі і повного відшкодування заподіяної їм шкоди. Одним із різновидів антикримінального та адміністративного покарання юридичної особи може бути позбавлення керівника чи організаторів або активних співвиконавців нелегітимних рішень класних чинів, інших подібних звань, позбавлення права цих осіб займатися певною діяльністю, обмеження певної діяльності юридичної особи в цілому.

Питання 4. Нова концепція юрисосвіти та юриднаукотворчості

У новій концепції юридичної освіти і науки Т. О. Коросташова і Ю. Д. Ткач пропонують передбачити **такі освітньо-кваліфікаційні рівні (ОКР):** 1. Базовий. 2. Спеціалізований. 3. Магістерський. 4. Науковий.

Названі ОКР мають єдиний напрям «Юриспруденція», що може вже об'єднати два базисних об'єкта і всі базисні завдання, а також визначити обґрунтованість відповідних спеціальностей:

1. «**Правознавство**» (спеціаліст – **правознавець**).

2. «**Антиделіктологія**» (спеціаліст – **антиделіктолог**).

Правознавчими спеціалізаціями є юрисконсульт, нотаріат, реєстратор актів цивільного стану та ін., а антиделіктними – судова, прокуратурна, слідчотурна, експертнотурна, адвокатурна, чекістатурна, парачекістатурна, ордістатурна, фіскальнотурна, митнотурна, емчаеснотурна та ін. аналогічно відповідним назвам антиделіктні органи.

Експертні субспеціалізації представляють: а) криміналістична, б) медична, в) психіатрична, які у низці випадків повинні мати і більш детальну субспеціалізацію в межах, наприклад, криміналістичної та психіатричної експертизи. **Ордістичні субспеціалізації:** ордіст загальної компетенції, ордіст БОЗ, ордіст БЕЗ, ордіст БНОН, ордіст БПН, ордіст-технік, ордіст-розвідник, ордіст-контррозвідник і т. п.

Сутність ОКР проявляється в:

Базовий ОКР. Після 3-річного стаціонарного вузівського навчання присвоюється кваліфікація «Бакалавр юриспруденції», що не дає права займатися будь-яким напрямом юридичної діяльності, але надає можливість обрати майбутню юридичну спеціальність, спеціалізацію, субспеціалізацію і продовжити освіту.

Спеціалізований ОКР забезпечує присвоєння після 2-річного стаціонарного вузівського навчання за обраною спеціальністю, спеціалізації та субспеціалізації відповідної кваліфікації рівня спеціаліста, наприклад, «Спеціаліст-антиделіктолог ординат загальної компетенції» або «Спеціаліст-правознавець юрисконсульт по пенсіях». Необхідність виділення певної спеціалізації і субспеціалізації повинна обґрунтуватися лише тим, що саме такий обсяг і різновиди теоретичних знань і рівень практичних навичок необхідний для якісного, ефективного та раціонального проведення відповідної юридичної діяльності, що не може бути отримано та набуто в межах іншої близької спеціальності (спеціалізації) протягом 2-річного стаціонарного вузівського навчання. В іншому випадку декілька спеціалізацій (субспеціалізацій) повинні скласти єдину спеціалізацію (субспеціалізацію). Наприклад, замість слідчої, прокурорської та судової спеціалізації антиделіктної спеціальності може бути єдина судово-прокурорсько-слідча спеціалізація.

Спеціалізований ОКУ дає можливість вже працювати з відповідної спеціальності, спеціалізації та субспеціалізації правозастосовчого (правознавчого) або антиделіктного напрямку. Після 3-х або 5-ти років такої практики юрист може продовжити юридичну освіту за тією ж спеціальністю, спеціалізацією та субспеціалізацією за магістерським ОКР, якщо у нього виникає бажання далі працювати за правотворчою (що необхідно вже при обійманні посади керівника будь-якого антиделіктного органу, іншої юридичної установи і навіть будь-якої іншої юридичної особи), юридосвітянському (тобто здійснювати вузівське навчання відповідних юристів) або юриднаукотворчому напрямку. Коли ж у практичного працівника є бажання продовжувати працювати з названих напрямів юридичної діяльності, у т. ч. й за правозастосовчим або антиделіктним напрямком (без обіймання посади керівника органу), але за іншої спеціальності, спеціалізації або субспеціалізації, треба, використовуючи диплом «Бакалавр юриспруденції», спочатку опанувати спеціалізований ОКУ за бажаною спеціальністю, спеціалізацією та субспеціалізацією. У разі достатньої близькості існуючої і бажаної спеціалізації (субспеціалізації) навчання можливо і у формі післядипломної вузівської освіти. Доучуватися і отримувати додаткові навички може виявитися необхідним за незначної кількості спецкурсів.

Магістерський ОКР. Завдання полягає у привласненні після 2-річного стаціонарного вузівського навчання кваліфікації «Магістр-правознавець» або «Магістр-антиделіктолог» з тієї спеціалізації і субспеціалізації, що була вже набута раніше за спеціалізованим ОКР.

Науковий ОКР. Порядок отримання наукових ступенів та вчених звань доцільно реформувати в напрямку незалежного від ліцензування

та акредитації вузів публічного захисту дисертації в спеціалізованій раді, а саме у ВАК як відокремленого контролюючого органу (а не в Атестаційній комісії МОНМС України, члени якого повинні мати тут основне місце роботи і не можуть бути сумісниками навчальних та науково-дослідних установ) єдиного науково-педагогічного звання: 1. «**Доцент юриспруденції**» (при обґрунтуванні реально істотного внеску в науку). 2. «**Професор юриспруденції**» (коли розроблені основи нової науки, теорії, напрямку, базисної концепції).

Існуючий же порядок може забезпечити підготовку переважно «процедурних вчених», тобто таких, яким присвоєно науковий ступінь не за відповідний результат, а за дотримання лише процедури «Порядку ...» ВАК України та АК МОН України.

Зважаючи на вищевикладене, О. А. Кириченко вбачає необхідність пред'явлення таких **вимог до юридичної кваліфікації керівника вищої ланки**. Керівники вищої (всукраїнської) ланки (Президент України, Прем'єр-міністр України, міністри, інші керівники відомств та всеукраїнських комітетів, народні депутати та ін.), фактично є повноцінними суб'єктами правотворчої діяльності і тому повинні мати хоча б другу вищу юридичну освіту, а $\frac{1}{3}$ депутатського корпусу Верховної Ради України – базову вищу юридичну освіту, решта депутатів – базову іншу вищу і другу вищу юридичну освіту. Для керівників середньої, тобто обласної, і низової, тобто районної, ланки уявляється достатньою юридична підготовка в межах удосконаленої навчальної дисципліни «Юриспруденція», а не «Правознавство», яка з урахуванням базисних завдань і об'єктів юриспруденції представляється вузькою.

Викладені ОКР, на думку Т. О. Коросташової та Ю. Д. Ткача, повинні забезпечуватися **системою юридичних навчальних курсів**, що складається з еталонного навчального курсу (навчальної дисципліни), ретроспективного і базового та системи спеціалізованих і магістерських спецкурсів.

Еталонний навчальний курс (навчальна дисципліна) на прикладі теорології юриспруденції має містити всі новітні положення юридичної науки «Теорологія юриспруденція» і стати основою для формування базового та системи інших спецкурсів. При цьому навчальним курсом чи навчальною дисципліною іменується така сукупність навчального матеріалу, головною метою якого є вивчення студентами положень відповідної науки та/чи набуття на основі цих положень відповідних практичних навиків та/або їх впровадження в юридичну практику. Не є навчальним курсом чи навчальною дисципліною, а спеціальним курсом (спецкурсом) деталізація або особливий виклад цього навчального матеріалу в цілому чи його окремої частини (теми,

інституту, розділу, частини, будь-якої іншої структурності) щодо певної спеціальності, спеціалізації або субспеціалізації студентів. Тому навчальним курсом чи навчальною дисципліною є лише еталонний навчальний курс, а всі інші сукупності навчального матеріалу з цієї науки є спеціальними курсами, коли еталонний навчальний курсу «Теорологія юриспруденції» набуває значення для з'ясування стану розвитку відповідної науки (що саме і на якому рівні на цей час досліджено) і для узгодження проведення наукових досліджень. Останні результати дисертаційних та інших фундаментальних досліджень не автоматично потрапляють у цей курс. Спеціальна постійно діюча комісія при МОН України дає висновок щодо оновлення всіх навчальних курсів і спецкурсів після закінчення кожного календарного року (члени комісії також не повинні працювати за сумісництвом у вищих навчальних закладах) і може помістити формально нові дисертаційні положення в ретроспективний спецкурс, якщо з'ясується, що ці положення менш розроблені або обґрунтовані, ніж аналогічні, які були отримані раніше і вже знаходяться в еталонному навчальному курсі.

Ретроспективний спецкурс містить застарілі і витіснені новітніми положеннями розробки даної науки, для того щоб зрозуміти хронологію і сутність дослідження певних теорологічних положень, а також щоб більш цілеспрямовано проводити наукові дослідження.

Базовий спецкурс повинен містити взяті з еталонного навчального курсу і відповідним чином перероблені (аналогічно кодифікації) всі ті положення, які мають значення для базової теорологічної підготовки юристів будь-якої зі спеціальностей, спеціалізацій та субспеціалізацій.

Обсяг і зміст **системи спеціалізованих і магістерських спеціальних навчальних курсів**, на відміну від базового та еталонного спецкурсів, визначається завданнями спеціалізації (субспеціалізації) за спеціалізованим і магістерським ОКР. Не повинно бути ситуації, коли якісь теорологічні положення, що залишилися після укомплектування базового теорологічного спецкурсу та необхідних теорологічних спецкурсів за спеціалізованим і магістерським ОКР, все ж виявилися в еталонному навчальному курсі невitreбуваними. Такий стан справ може свідчити лише про те, що відповідні дисертаційні та інші фундаментальні дослідження були проведені тільки заради власне досліджень і не мають практичного значення ні для однієї зі спеціальностей, спеціалізацій чи субспеціалізацій з будь-якого ОКР. Тоді такого роду положення треба помістити в ретроспективний спецкурс. Спеціальних курсів має бути стільки, скільки існує груп досить близьких спеціалізацій та субспеціалізацій спеціалістів-юристів і магістрів-юристів у межах розроблених та

погоджених у ході відповідних наукових дискусій стандартів вузівської юридичної спеціальності, спеціалізації та субспеціалізації.

Розробку навчальних курсів Т. О. Коросташова і Ю. Д. Ткач покладають на спеціальну комісію МОН України. Розроблені курси повинні узгоджуватися на всеукраїнській науково-практичній конференції і повинні бути єдиними для всіх вітчизняних юридичних вищих навчальних закладів, а на завершення календарного року мають оновлюватися в контексті дисертаційних та інших фундаментальних досліджень.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які базисні завдання має юриспруденція? Як ці завдання між собою співвідносяться?
2. Чому держава є не базисним, а додатковим об'єктом юриспруденції?
3. Які існують базисні напрямки юридичної діяльності та як вони іменуються за традиційним та новітнім підходами?
4. З яких видів антиделіктної діяльності складається криміналістична та ордістична діяльність? У чому полягає головна відмінність між ними?
5. У чому полягає сутність та який перелік антиделіктних органів є? Якими мають бути та як співвідносяться між собою їхні традиційні і новітні найменування?
6. Які різновиди макроправопорушень є за новітньою доктриною їхнього видового поділу?
7. Перелічіть різновиди мініправопорушень за новітньою доктриною їхнього видового поділу?
8. Які різновиди юридичної діяльності існують і як вони співвідносяться між собою?
9. Які освітньо-кваліфікаційні рівні юридичної освіти мають існувати за її новітньою концепцією?
10. Які освітньо-кваліфікаційні вимоги мають пред'являтися для вищого керівництва держави та народних депутатів?
11. Як співвідносяться між собою поняття «навчальна дисципліна», «навчальний предмет» та «спеціальний курс»?
12. Якою є система навчальних курсів з юриспруденції?
13. Яким чином мають розроблятися навчальні курси з юриспруденції?
14. У чому полягає сутність реформування порядку отримання наукових ступенів і вчених звань?

Основна література

1. Коросташова Т. О. Передумови новітньої класифікації юридичних наук. Лекція № 1 / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 3–25.
2. Коросташова Т. А. Предусловия новейшей классификации юридических наук. Лекция № 1 / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 3–30.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс; [пер. с 3-го нем. изд. 1898 г., Л. Дудкин, Б. Зиллер]. – СПб. : Тип. М. Меркушева, 1908. – 1040 с.
2. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
3. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора Аланкира как основа становления социального, демократического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, С. А. Кириченко, Е. В. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула // Конституція – основа розвитку національного законодавства. ІХ Всеукр. студ. наук.-прак. конф. – 28.03.2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова / Доктрини юриспруденції наукової школи доктора юридичних наук, професора О. А. Кириченка. – Режим доступу : <https://docs.google.com/viewer?url=http://conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/20623.pdf>.
4. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. М. Куліш. – Харків, 2009. – 27 с.
5. Спасович В. Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и судопроизводством : лекции, прочитанные в 1860 г. / В. Д. Спасович. – М. : ЛестЭст, 2001. – 112 с.
6. Ткач Ю. Д. Поняття і системно-структурна будова криміналістики : дисс. ... канд. юрид. наук / Ю. Д. Ткач. – К., 2004. – 556 с.

7. Ткач Ю. Д. Теоретичні основи криміналістики (періодизація, поняття, система, міжнауковий статус): [монографія] / Ю. Д. Ткач ; [за наук. ред. О. А. Кириченка]. – Одеса : Вид-во ОЮІ НУВС, 2007. – 176 с.

Лекція № 2

НОВІТНЯ КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Класифікація юридичних наук за різними основами.
2. Сутність окремих груп антиделіктних юридичних наук.

Питання 1. Класифікація юридичних наук за різними основами

Перш ніж приступити до викладу суті новітньої класифікації юридичних наук треба пояснити необхідність використання в цій класифікації словосполучення «**теорологія**» та інших похідних термінів, які О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула пропонують використовувати замість традиційного словосполучення «методологія» (від рос. «метод» і грец. «logos» – вчення про методи), коли в позначенні теоретичних основ юридичних наук у цілому (конкретної науки) більш підходить термін «теорологія». У цьому зв'язку терміни «Теорія права» і «Методологія криміналістики» слід замінити термінами «Теорологія юриспруденції», що охоплює два базисні завдання юридичних наук, що призводить до корінного розвитку їх основ: поняття, системи та ін., і «Теорологія криміналістики».

Звертаючи особливу увагу на існуючі **елементи системи права**, О. А. Кириченко і Т. А. Коросташова вважають за необхідне пояснити наступне. Право являє собою сумативну базову категорію юриспруденції, елементами системи якої є : 1. Галузь: 1.1. Моногалузь. 1.2. Полігалузь (а не міжгалузеві юридичні науки, як це традиційно прийнято говорити). 1.3. Субгалузь. 2. Інститут: 2.1. Моноінститут. 2.2. Поліінститут. 2.3. Субінститут. 3. Норма: 3.1. Гіпотеза норми. 3.2. Диспозиція норми. 3.3. Санкція норми.

Належність гіпотези, диспозиції і санкції норми до елементів системи права обумовлено тим, що вони можуть презентувати право як сумативну категорію в різних нормах одного або різних правових актів. У контексті нової класифікації юридичних наук та, особливо, правових юридичних наук правильніше говорити лише про певну галузь, за необхідності – полігалузь, моногалузь права, з яких воно власне і складається на початковому рівні структуризованої градації.

Аналогічно загальновідомій періодичній таблиці хімічних елементів Д. І. Менделєєва розроблена О. А. Кириченком, Ю. О. Ланцедовою і О. С. Тунтулою нова класифікація, що може охопити не тільки всі існуючі, а й перспективні юридичні науки, і показати також, які саме теоретичні основи: поняття (завдання, предмет, об'єкт), система, дисциплінарні зв'язки і т. п. – фактично має або повинна мати в перспективі кожна з наук.

Класифікацію юридичних наук на основі їхніх гіпергрупових завдань (з урахуванням уточненого найменування, поняття, системи, інших основ існуючих і перспективних юридичних наук) Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула пропонують представити за однією з останніх варіацій [1; 2] таким чином:

1. Теоретичні юридичні науки, тобто науки, які покликані розробити філософські, соціологічні, політологічні, філологічні, психологічні, теоретичні, історичні та інші теоретичні основи щодо раціонального, ефективного та якісного проведення кожного з напрямів юридичної діяльності, а також для становлення та розвитку в контексті виконання цих завдань інших юридичних наук:

1.1. Мононауки: Філософія юриспруденції (філософія права¹), Політологія юриспруденції (теорія держави), Соціологія юриспруденції (соціологія права), Юридпсихологія (юридична психологія), Юридекономія (на основі політекономії), Теоретична юриспруденція (теорія права), Історія вітчизняної юриспруденції (історія держави і права України), Історія зарубіжної юриспруденції (історія зарубіжних держав і права), Історія правових вчень (історія правових і політичних вчень) та ін.

1.2. Полінауки: Філологія юриспруденції, Енциклопедія юриспруденції, Порівняльна юриспруденція (порівняльне правознавство), Педагогіка юриспруденції та ін.

2. Регулятивні юридичні науки, які мають розробити правове регулювання «безделіктних» (позитивних, неконфліктних) сторін суспільного життя:

2.1. Теоретична державно-правового управління (державне управління, яке як систему наук необхідно повернути в «лоно» юриспруденції).

2.2. Внутрішні: Авіаційнобудівна, Автобудівна, Аграрна, Антиделіктна (правоохоронне право), Атмосферна, Атомноенергетична, Банківська, Бібліотечна, Будівельна, Бюджетна, Ветеринарна, Видавнича, Військова, Вогнеборна, Водна, Дозвільна, Житлова, Залізничнобудівна, Земельна, Кораблебудівна, Культурологічна, Лізингова, Лісова, Ліцен-

¹ Тут і надалі вказане існуюче найменування науки, коли відсутність такого пояснення свідчить про те, що у першому випадку запропоноване найменування перспективної юридичної науки або залишене найменування існуючої науки.

зійна, Машинобудівна, Медична, Метролого-сертифікатна, Мистецька, Митна, Муніципальна, Надрoarхеологічна (кодекс про надра та ін.), Наукова, Нотаріальна, Освітнянська, Пенсійна, Податкова, Працеохоронна, Прикордонна, Природоохоронна, Промислова, Реєстраційна, Санітарна, Сімейна, Споживчоохоронна, Спортивна, Страхова, Теологічна, Торговельна, Транспортна, Фінансова, Шоубізнесова та ін. галузь права України.

2.3. Міжнародні: Атмосферна, Атомноенергетична, Будівельна, Видавнича, Дипломатична або Консульська, Екологічна, Кораблебудівна, Космічна, Мистецька, Морська, Освітнянська, Спортивна, Теологічна, Шоубізнесова та ін. галузь права.

3. Антиделіктні юридичні науки:

3.1. **Базисноантиделіктні юридичні науки**, які мають розробити правову основу (базис) раціональної, ефективної та якісної протидії кожному з видів правопорушень:

3.1.1. Внутрішні:

3.1.1.1. **Супутня**: Конституційна галузь права України.

3.1.1.2. **Моноантиделіктні**: Антикримінальна (кримінальне) і Адміністративна галузь права України.

3.1.1.3. **Регулятивно-антиделіктні**: Трудова (трудова), Де-факто майново-договірна (цивільне) і Де-юре майново-договірна (арбітражне, господарське) галузь права України.

3.1.2. Міжнародні: Антикримінальна, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна галузь права.

3.2. **Процедурні юридичні науки**, на які покладається завдання з розробки правової форми (процедури, порядку) раціональної, ефективної та якісної протидії кожному з різновидів правопорушень:

3.2.1. Внутрішні:

3.2.1.1. **Полінауковий напрям**: Теорологія антиделіктних відомостей (теорія доказів).

3.2.1.2. **Супутні**: Конституційне судочинство України.

3.2.1.3. **Моноантиделіктні**: Антикримінальне (кримінальне процесуальне) та Адміністративне (адміністративний процес) судочинство України.

3.2.1.4. **Регулятивно-антиделіктні**: Трудове (частково – процедурна частина Кодексу законів про працю, в основному – низка інших дисциплінарних правових актів), Де-факто майново-договірне (цивільне процесуальне) і Де-юре майново-договірне (арбітражне процесуальне, господарське процесуальне) судочинство України.

3.2.1.5. **Додаткові**: Ордиcтичне (процедурна частина теорії ОРД), Виправно-трудова (кримінально-виконавча) і Виконавча (низка вико-

навчих правових актів за іншим судочинством, ніж антикримінальне судочинство України.

3.2.2. Міжнародні: Антикримінальне, Ордиристичне, Де-факто майново-договірне і Де-юре майново-договірне судочинство.

3.3. **Методичні юридичні науки**, завдання яких полягає в розробці складових частин гласної (криміналістичної) і негласної (ордиристичної) методики (технічних засобів, загальних правил поведження з ними; тактичних прийомів проведення практичних дій; методичних рекомендацій з проведення кожної зі стадій такої протидії) протидії правопорушенням:

3.3.1. Мононауки: Криміналістика, Ордиристика (методична частина теорії ОРД).

3.3.2. Полінауки: Деліктологія (кримінологія), Юридична медицина (судова медицина), Юридична психіатрія (судова психіатрія), Юридична бухгалтерія (судова бухгалтерія), Юридична статистика (судова статистика), Юридична кібернетика (судова кібернетика) та ін.

3.3.3. Полінаукові напрями: Юридична експертологія (судова експертологія), Юридична одорологія (криміналістична одорологія), Юридична мікрооб'єктологія (криміналістична, судова мікрооб'єктологія) та ін.

Викладена базова класифікація юридичних наук може бути представлена в контексті, з одного боку, виконання завдань правотворчості і правозастосування, тобто в контексті першого базисного завдання юриспруденції – розробити і застосувати ефективне, раціональне та якісне правове регулювання необхідних сторін суспільного життя (права), що здійснюється в межах позитивних чи безделіктних правовідносин.

З іншого боку, базову новітню класифікацію юридичних наук можна представити і в контексті виконання завдань антиделіктології, тобто в межах вже другого базисного завдання юриспруденції – розробити і застосувати ефективні, раціональні та якісні засоби протидії правопорушенням, що здійснюється вже в межах негативних або деліктних правовідносин.

Класифікацію юридичних наук у контексті правотворчої і правозастосовчої діяльності О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула представляють лаконічно таким чином: 1. **Правові юридичні науки** (базисноантиделіктні, процедурні, регулятивні) [основним «науковим продуктом» яких має стати розробка відповідного кодифікованого правового акта (кодексу)]. 2. **Умовно неправові юридичні науки** (теорологічні, методичні), завдання яких вже знаходяться у контексті

антиделіктних і пов'язаних з ними інших неправових завдань юридичної діяльності.

Класифікацію ж юридичних наук у контексті антиделіктної діяльності вказані автори бачать такою: 1. **Антиделіктні юридичні науки** (базисноантиделіктні, процедурні, методичні). 2. **Умовно «безделіктні» юридичні науки** (теорологічні, регулятивні).

Питання 2. Сутність окремих груп антиделіктних юридичних наук

Найбільш складно уявити справжню сутність власне антиделіктних юридичних наук, що спонукає звернути особливу увагу на кожную з груп цієї дуже важливої гіпергрупи юридичних наук. **Сутність супутніх антиделіктних юридичних наук** Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула вбачають у тому, що Конституційна галузь права і судочинство України покликані розробити кодифіковане правове регулювання базису і процедури (порядку, форми) антиделіктних правовідносин щодо встановлення факту правомірності чи нелегальності діянь, рішень і правових актів суб'єктів владних повноважень, коли в останньому із випадків залежно від сутності порушених правовідносин має порушуватися антикримінальне, адміністративне, трудове, де-факто майново-договірне або де-юре майново-договірне судочинство для притягнення винного до відповідного виду юридичної відповідальності за допомогою призначення покарань, парапокарань, квазіпокарань і квазіпарапокарань.

Відновлення порушеного правового статусу частково може здійснюватися в межах: 1. Оновленого Конституційного судочинства України. 2. Відповідного виду судочинства, залежно від того, яке саме правопорушення було вчинене, які власне правовідносини були порушені (наприклад, у вигляді пред'явлення позову про відшкодування фізичної, майнової та/або моральної шкоди).

На думку Ю. О. Ланцедової, **сутність моноантиделіктних юридичних наук** полягає у тому, що Антикримінальна та оновлена Адміністративна галузь права і судочинство України повинні розробити кодифіковане правове регулювання базису і процедури (порядку, форми) притягнення до антикримінальної та адміністративної карально-виховної, відновлювальної та/чи супутньої відповідальності, насамперед, у вигляді: 1. Накладення покарань, парапокарань, квазіпокарань і квазіпарапокарань. 2. Пред'явлення позову про відновлення правового статусу в антикримінальному та адміністративному судочинстві за допомогою: 2.1.

Відшкодування фізичної, майнової та/або моральної шкоди.
2.2. Іншого відновлення правового статусу.

Сутність регулятивно-антиделіктних юридичних наук Ю. О. Ланцедова цілком обґрунтовано вбачає у тому, що Трудова, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна галузь права і судочинство України, що регулюють як позитивні (регулятивні), так й антиделіктні правовідносини, повинні розробити два види кодифікованого правового регулювання базису і процедури (форми, порядку):

1. Аналогічно моноантиделіктним юридичним наукам за допомогою:

1.1. Притягнення винного до дисциплінарної, де-факто майново-договірної або де-юре майново-договірної карально-виховної, відновлювальної та/чи супутньої відповідальності, насамперед, у вигляді накладення покарань, парапокарань, квазіпокарань і квазіпарапокарань.
1.2. Пред'явлення позову про відновлення правового статусу через відшкодування шкоди чи інше відновлення правового статусу.

2. Визнання легітимним або нелегітимним діянь, рішень та правових актів адміністрації в галузі трудових прав, свобод, інтересів та обов'язків підлеглих суб'єктів, коли встановлення нелегітимності такого роду діянь, рішень та правових актів адміністрації має, окрім відновлення порушеного правового статусу підлеглого суб'єкта, тягти дисциплінарну карально-виховну відповідальність адміністрації і, не виключено, що і навпаки – дисциплінарну карально-виховну відповідальність підлеглої особи.

3. Врегулювання відповідних позитивних відповідно внутрішніх державно-управлінських, де-факто майново-договірних і де-юре майново-договірних правовідносин (де правовий базис і правова процедура, на відміну від антиделіктних правовідносин, між собою тісно взаємопов'язані) має здійснюватися однією юридичною наукою та одним кодексом. У будь-кому разі належне вирішення цієї проблеми ще вимагає проведення досліджень.

У традиційному адміністративному праві і процесі спільне знаходження базису і процедури, з одного боку, антиделіктних правовідносин, а з іншого боку, позитивних правовідносин, вже зараз виглядає досить алогічним (тим більше, за наявності ще і не властивих їм конституційних і трудових антиделіктних правовідносин) і підлягає належному вирішенню.

Сутність додаткових антиделіктних юридичних наук, за концепцією Ю. О. Ланцедової, полягає в тому, що Ордицичне, Виправно-трудове і Виконавче судочинство України покликані розробити кодифіковане

правове регулювання додаткових процедур (порядків, форм) протидії правопорушенням, а саме:

1. Кодекс ординічного судочинства України має презентувати процедуру застосування складових частин негласної методики протидії кожному з різновидів правопорушень паралельно відповідній як моноантиделіктній чи регулятивно-антиделіктній процедурі протидії правопорушенням, тобто в межах антикримінального, адміністративного, трудового, де-факто майново-договірного і де-юре майново-договірного судочинства, так й супутньої процедури із встановлення факту легальності або нелегальності діянь, рішень і правових актів суб'єктів владних повноважень, тобто в межах конституційного та трудового судочинства, останнє в частині відновлення трудових прав, свобод, інтересів та обов'язків підлеглого суб'єкта і, не виключається, адміністрації. Цим самим здійснюється так зване «ординічне супроводження» всіх названих видів судочинства.

2. Кодекс виправно-трудоного судочинства України – продовження процедури Кодексу антикримінального судочинства України на стадії виконання остаточних слідчих і судових рішень з антикримінальних справ, перш за все, у вигляді позбавлення волі.

3. Кодекс виконавчого судочинства України – продовження процедур інших процедурних кодексів, тобто Кодексу конституційного, адміністративного, трудового, де-факто майново-договірного і де-юре майново-договірного судочинства, на стадії виконання остаточних позасудових та судових рішень за відповідними антиделіктними справами.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Чим зумовлена необхідність появи словосполучення «теорологія» і в яких випадках воно застосовується, замість якого існуючого терміна?
2. Які є елементи системи права і як ця система позначається на іменуванні базисноантиделіктних юридичних наук?
3. З яких власне гіпергруп юридичних наук складається класифікація юридичних наук на основі їхніх гіпергрупових завдань?
4. Назвіть гіпергрупові завдання теорологічних юридичних наук.
5. Які гіпергрупові завдання мають виконувати регулятивні юридичні науки?
6. Назвіть гіпергрупові завдання базисноантиделіктних юридичних наук.
7. Які гіпергрупові завдання мають виконувати процедурні юридичні науки?
8. Назвіть гіпергрупові завдання методичних юридичних наук.

9. З яких груп юридичних наук складаються базисноантиделіктні юридичні науки?
10. Які групи юридичних наук складають процедурні юридичні науки?
11. У чому полягає сутність супутніх базисноантиделіктних і процедурних юридичних наук?
12. Яка основна особливість моноантиделіктних юридичних наук відрізняє їх від регулятивно-антиделіктних юридичних наук?

Основна література

1. Коросташова Т. О. Передумови новітньої класифікації юридичних наук. Лекція № 2 / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 26–31.
2. Коросташова Т. А. Предусловия новейшей классификации юридических наук. Лекция № 2 / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 31–38.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.

4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концеп-ций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
2. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора Аланкира как основа становления социального, демократического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, С. А. Кириченко, Е. В. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула // Конституція – основа розвитку національного законодавства. ІХ Всеукр. студ. наук.-практ. конф. – 28.03.2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова / Доктрини юриспруденції наукової школи доктора юридичних наук, професора О. А. Кириченка – Режим доступа: <http://conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/20623.pdf>.

Лекція № 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ НАУК

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Можливості розвитку юридичних наук адміністративістської спрямованості.
2. Перспективи окремих теоретичних юридичних наук і виправно-трудового судочинства.

Питання 1. Можливості розвитку юридичних наук адміністративістської спрямованості

Доктринальне, законодавче та прикладне докорінне реформування адміністративної галузі права та судочинства та інших юридичних наук адміністративної спрямованості Є. В. Кириленко, Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула пропонують за такими концептуальними напрямками:

1. Оновлення Адміністративної галузі права України та Адміністративного судочинства України. Завдання цих та інших юридичних наук адміністративістської спрямованості уточнюються через докорінне реформування традиційного адміністративного права та процесу на основі нової класифікації юридичних наук, коли оновлена Адміністративна галузь права України і Адміністративне судочинство України повинні створити лише відповідно правовий базис і порядок (форму, процедуру) протидії адміністративним правопорушенням: притягнення до адміністративної карально-виховної, відновлювальної та супутньої відповідальності та звільнення від неї, виконання рішень антиделіктних органів у цих справах та ін., що має бути представлено в Адміністративному кодексі України (замість базисноантиделіктної частини КпАП України та Митного кодексу України) і в Кодексі адміністративного судочинства України (замість процедурної частини КпАП України та Митного кодексу України).

2. Поява нової теоретичної регулятивної юридичної науки «Теоретична державно-правового управління» та близько 50-ти існуючих і перспективних галузевих регулятивних юридичних наук. Ці регулятивні юридичні науки покликані створити теоретичні основи і кодифіковане

регулювання виділених переважно з Особливої частини традиційного адміністративного права різних галузей позитивних («безделіктних», неконфліктних) правовідносин, основи надійного визнання, забезпечення та відновлення прав, свобод, інтересів або обов'язків фізичних чи юридичних осіб або держави.

3. Розвиток Конституційної галузі права України та Конституційного судочинства України, які покликані створити на основі об'єднання існуючого конституційного та адміністративного судочинства в Конституційному кодексі України (замість Конституції України і системи конституційних законів) та в Кодексі Конституційного судочинства України (замість Закону України «Про Конституційний Суд України») та, по суті, неправового акта – Регламенту Конституційного Суду України, ухваленого не парламентом, а самим КС України, що подає деструктивний приклад для всіх інших судів самим створювати процедури розгляду антикримінальних, адміністративних, трудових, де-факто майново-договірних і де-юре майново-договірних справ) політико-правовий базис державності, а також порядок як визнання нелегальними (коли вони суперечать підзаконному акту або поточному чи Основному закону) або легальними діянь, рішень чи правових актів суб'єктів правотворчої, правозастосовчої або антиделіктної гілок державної влади, так і відновлення порушеного правового статусу особи чи держави.

4. Оновлення Трудової галузі права України та Трудового судочинства України вбачається в тому, що ці регулятивно-антиделіктні юридичні науки покликані розробити у вигляді Трудового кодексу України (на основі базисноантиделіктної частини КЗпП України, статутів про дисципліну, інших правових актів про працю) та Кодексу трудового судочинства України (замість процедурної частини КЗпП України, статутів про дисципліну, інших правових актів про порядок притягнення до дисциплінарної карально-виховної, відновлювальної та супутньої відповідальності) правового базису і порядку регулювання повного обсягу внутрішніх державно-управлінських правовідносин, притягнення до дисциплінарної карально-виховної, відновлювальної та супутньої відповідальності (дисциплінарні покарання, парапокарання, квазіпарапокарання, відшкодування шкоди, інше відновлення прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичної або юридичної особи, у тому числі трудових, як підлеглих суб'єктів, так і представників адміністрації), звільнення від неї та ін.

Питання 2. Перспективи окремих теоретичних юридичних наук і виправно-трудового судочинства

Розвиток теоретичних юридичних наук у цілому О. А. Кириченко обґрунтовує, насамперед, на наявності в їх назві слова «юриспруденція», що зобов'язує відповідне вдосконалення їхніх основ: поняття (завдань, об'єкта, предмета), системи та ін. в контексті обох базисних завдань і базисних об'єктів юриспруденції: права і засобів протидії правопорушенням, у т. ч. «Інститут держави і права НАН України» більш правильно перейменувати на «Інститут проблем юриспруденції», а традиційну теоретичну юридичну науку «Теорія держави і права» треба розвинути в дві оновлені теоретичні юридичні науки – «Політологія юриспруденції» і «Теоретика юриспруденції». Аналогічним, корінним, чином мають бути реформовані і всі інші теоретичні юридичні науки: філософія юриспруденції, соціологія юриспруденції, філологія юриспруденції, психологія юриспруденції тощо, які нині пов'язані, як правило, лише з першим базисним завданням юриспруденції, а психологія юриспруденції, а навпаки, тільки з другим базисним завданням юриспруденції.

У контексті розвитку новітньої теоретичної юридичної науки «Філологія юриспруденції» О. А. Кириченко розглядає кілька часткових концепцій [1] і, перш за все, концепцію вирішення мовної проблеми, в контексті чого в цілях розвитку аналітично-правового мислення студентів треба оцінити такі дії парламентської більшості і меншості з ухваленням так званого «мовного закону»:

У контексті можливостей реформування політології юриспруденції О. А. Кириченко виділяє, перш за все, **доктрину політичних режимів**, яка зумовлює необхідність появи таких новітніх категорій, як:

1. **Демократія** (demos + kratos – влада народу; буква «s» у слові «demos» не повинна урізатися, як це зроблено в традиційному словосполученні «демократія» з метою, мабуть, приховання дійсного поділу політичних режимів на демократію, квазідемократію і демонкратію, коли рішення в державі приймаються свідомо більшістю виборців, мінімально хоча б 50 % та плюс ще один голос, що можливо лише за достатньо високої політичної свідомості виборців.

2. **Квазідемократія** – якщо рішення в державі хоча й приймаються більшістю виборців, але несвідомо, тобто коли самі виборці не розуміють, за що саме голосують, за досягнення якої саме мети.

3. **Демонкратія** (demon + kratos – влада зла, насильства меншості населення держави) – коли рішення в державі практично приймаються меншістю виборців.

Квазідемократія є проявом демонкратії, оскільки також забезпечує реалізацію волі меншості населення держави.

Для гуманістичного гіпертипу держави притаманний демократичний політичний режим, а для егоїстичного гіпертипу – частіше за все квазідемократія, але можлива й неприкрита демонкратія, що приймає форму вже тоталітарного егоїстичного політичного режиму.

У той же час тоталітарний режим можливий й у гуманістичному гіпертипі держави, якщо політична та юридична свідомість населення достатньо низька, а на чолі такої держави стоїть зрілий та відданий лідер-гуманіст.

У цьому аспекті важливу роль набуває й інша розроблена О. А. Кириченком на виконання вимог ч. 2 та ч. 3 ст. 5 Конституції України **доктрина Народу як єдиного джерела державної влади**, коли у контексті процедури обрання вищих органів державної влади чи органів місцевого самоврядування або вирішення суттєвих для всієї держави питань усіх виборців треба ділити на такі гіпергрупи:

1. **Народ (народні депутати чи інші депутати)**, тобто виборці держави, які домоскратично обрали вищі органи держави або органи місцевого самоврядування, і разом з тими, які опинилися при такому виборчому процесі у меншості, не чинять спротиву обраним органам до кінця їхньої каденції виконувати покладені на них їхніми виборчими програмами обов'язки.

2. **Антинарод (антинародні депутати)** – виборці держави, які опинилися при демократичному виборчому процесі у меншості і через це навмисно чинять спротив обраним органам до кінця їхньої каденції виконувати покладені на них їхніми виборчими програмами обов'язки з тим, щоб на цій хвилі привести до влади своїх представників, або роблять це з будь-яких з інших міркувань.

3. **Квазінарод (квазінародні депутати)** – виборці держави, які опинилися при демократичному виборчому процесі у меншості і через це з необережності (бо введені в оману) мають низьку політичну та юридичну свідомість та ін., чинять спротив обраним органам до кінця їхньої каденції виконувати покладені на них їхніми виборчими програмами обов'язки з тим, щоб на цій хвилі привести до влади своїх представників, або роблять це з будь-яких з інших міркувань.

Народ як єдине джерело державної влади з перерахованих груп виборців може презентувати лише перша група, тобто власне **Народ**, тоді як антинарод і квазінарод не можуть розглядатися як джерела державної влади. Правопорушники та результат їхньої діяльності – правопорушення, не можуть формувати державну владу і презентувати народ як єдине джерело такої влади.

Розроблена О. А. Кириченком **доктрина всеохоплюючих форм народного волевиявлення** (реалізації влади народу як єдиного джерела державної влади) передбачає такі форми, як:

1. **Референдум.** 1.1. Тотальний (загальнодержавний). 1.2. Регіональний (у межах одного чи декількох регіонів держави). 1.3. Локальний (у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці).

2. **Вибори:** 2.1. Тотальний (загальнодержавний). 2.2. Регіональний (у межах одного чи декількох регіонів держави). 2.3. Локальний (у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці).

Термін «плебісцит» у контексті всеохоплюючих форм народного волевиявлення треба трактувати як синонім терміна «референдум». Думка Народу (єдиного джерела державної влади) повинна у будь-якому випадку розцінюватися як законодавчий припис, а не рекомендації для вищих та інших державних органів.

Усі інші форми народного волевиявлення, у т. ч. і ті, що передбачені ст. 68 Конституції України як інші форми народного волевиявлення та ч. 1 ст. 39 Основного закону, не є всеохоплюючими і не можуть породити демократичну сутність рішень, що приймаються шляхом їх проведення.

Розкриття можливостей докорінного доктринального, законодавчого та прикладного реформування Виправно-трудового судочинства України та Кодексу виправно-трудового судочинства України О. А. Кириченко вбачає в тому, що ця додаткова антиделіктна процедурна юридична наука повинна розвинути з існуючого Кримінально-виконавчого права України (Кримінально-виконавчого кодексу України). У цьому випадку вбачається більш правильна концепція пенітенціарної системи – виправити засудженого за допомогою праці, коли існуюча практика фактичного утримання засуджених та пенітенціарної системи за рахунок податків законслухняних громадян, а не за рахунок праці осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, призводить до того, що не винна особа відбуває покарання, а законслухняні громадяни. Це є особливо очевидним у результаті неконституційної заміни (бо таке питання має вирішуватися тільки через всенародний референдум) смертної кари довічним ув'язненням. По суті, довічним, хоча і мінімальним, але утриманням особи, яка не має права жити в суспільстві. Існуюче найменування даної науки та її кодексу містить установку лише на виконання призначеного судом антикримінального покарання, а більш точне завдання цієї процедури тут вже не вбачається.

Частина 2 ст. 3 Конституції України зобов'язує державу створити такі умови, щоб потерпілому від суспільно небезпечного діяння була повністю відшкодована шкода з моменту подачі заяви, а вже потім всі ці витрати треба відшкодовувати за рахунок винного, і якщо такого не

встановлено, – за рахунок пенітенціарної системи, тобто за рахунок солідарної праці всіх засуджених. Вони повинні утримуватися в місцях позбавлення волі на кошти, що залишилися у кожного від відрахувань на таке утримання цієї системи. Тому як працює засуджений, так і утримується. У разі ухилення, він може перебувати в місцях позбавлення волі понад призначені судом строки до повного погашення такого боргу. Інакше таких утриманців-засуджених будуть утримувати інші засуджені або, що більш імовірно – законослухняні платники податків.

В основі виховання засуджених повинні лежати не принципи злочинного світу [кримінальні наглядачі «смотрящие», пеніс (через що найменування системи «пеністенціарною» виправдано) та ін.], а праця, що забезпечує гарантоване виправлення та утримання засудженого, так й всієї виправно-трудової системи відбування покарань та гарантованого відшкодування шкоди потерпілим.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність реформування Адміністративної галузі права України та Адміністративного судочинства України?
2. Назвіть завдання реформованої Конституційної галузі права України та Конституційного судочинства України.
3. У чому полягає сутність нової теоретичної регулятивної юридичної науки «Теорологія державно-правового управління» та близько 50-ти існуючих і перспективних галузевих регулятивних юридичних наук?
4. Назвіть завдання реформованої Трудової галузі права України та Трудового судочинства України.
5. Які новітні завдання мають виконувати такі теорологічні юридичні науки, як «Політологія юриспруденції» і «Теорологія юриспруденції»?
6. У чому полягає різниця між демократією, квазідемократією і демонкратією як форм політичних режимів?
7. Які існують всеохоплюючі та інші форми народного волевиявлення та як вони впливають на сутність рішень, що приймаються?
8. Які групи виборців виділяються у контексті реалізації волевиявлення народу як єдиного джерела державної влади?
9. У чому полягає сутність реформування нового Виправно-трудоного судочинства України?

Основна література

1. Коросташова Т. О. Перспективи розвитку окремих юридичних наук. Лекція № 3 / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова,

- О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 32–37.
2. Коросташова Т. А. Перспективы развития отдельных юридических наук. Лекция № 3 / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 39–45.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
2. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Лекція № 4

СТУПЕНЕВИЙ СУТНІСНИЙ ВИДОВИЙ ПОДІЛ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ ТА ЇХНІХ ОСОБИСТІСНИХ ДЖЕРЕЛ

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Сутність, властивості і ступеневий видовий поділ антиделіктних відомостей.
2. Поняття і ступеневий сутнісний видовий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей.

Питання 1. Сутність, властивості і ступеневий видовий поділ антиделіктних відомостей

Сутність антикримінальних відомостей С. А. Кириченко вбачає в тому, що будь-які відомості про факт у цілому або про його окремі сторони, отримані від особистісних джерел та/або за допомогою дослідження трасосубстанції та/або вивчення документа, за наявності єдності таких їх основних юридичних властивостей, як значимість, законність, допустимість і доброякісність повинні іменуватися **антикримінальними відомостями**.

Міждисциплінарний (криміналістичний: процесуальний, парапроцесуальний; ордістичний) ступеневий сутнісний видовий поділ антикримінальних відомостей С. А. Кириченко залежно від порядку отримання представляє таким чином:

1. Криміналістичні відомості, коли для отримання такого роду відомостей були застосовані складові частини гласної методики протидії макроправопорушенням:

1.1. Основні докази, якщо криміналістичні відомості були отримані в передбаченому Кодексом антикримінального судочинства України порядку.

1.2. Орієнтовні відомості, якщо отримання криміналістичних відомостей проходило з порушенням вимог Кодексу антикримінального судочинства України або поза межами процесуальної діяльності.

2. Ордістичні відомості, якщо такого роду відомості були отримані із застосуванням складових частин негласної методики протидії макроправопорушенням:

2.1. Допоміжні докази, якщо негласні відомості були отримані з дотриманням вимог перспективного Кодексу ордістичного судочинства України.

2.2. Порочні відомості, якщо негласні відомості були отримані з порушенням вимог Кодексу ордістичного судочинства України.

Дії з отримання порочних відомостей треба визнати суспільно небезпечними, передбачивши таке суворе покарання, щоб хоча б мінімізувати такого роду діяння, що істотно порушують права, свободи, інтереси та обов'язки громадян і держави.

Сутність будь-якого судочинства полягає в отриманні власне доказів, новітнє розуміння яких і їхніх основних і додаткових юридичних властивостей О. С. Тунтула найбільш повно і вичерпно пропонує представити у новій редакції статті «**Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними**» (об'єднана редакція статей 84 і 93 КПК України 2012 р., статей 65 і 66 КПК України 1960 р.), перша і друга частина якої у розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [1], у Кодексі антикримінального судочинства України має таку редакцію:

Частина 1: Доказом є будь-які відомості про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак або властивостей людини та її діяння або речового джерела, чи події, у т. ч. явища) в цілому або про його окрему сторону, що отримані від особистісного джерела або за допомогою дослідження трасосубстанції чи вивчення документа, і яким притаманна єдність таких основних юридичних властивостей, як значимість, допустимість, законність і доброякісність, а також таких додаткових юридичних властивостей сукупності доказів, як їх узгодженість і достатність.

Частина 2:

2.1. **Незначимими** є відомості, за допомогою яких не можна підтвердити або спростувати факт (обставину) загального, спеціального чи часткового предмета доказування або доказовий факт (проміжну тезу цього предмета доказування).

2.2. **Незаконними** – відомості, що отримані з порушенням передбаченого цим Кодексом порядку, у т. ч. із застосуванням обману, погроз або насильства, іншого істотного порушення прав, свобод, інтересів та обов'язків особи чи держави.

2.3. **Недопустимими** – завідомо неправдиві відомості (за винятком справ про дачу завідомо неправдивих показань, висновків, а також незавідомо неправдивих відомостей, поява яких виникла через відсутність у особистісного джерела певних спеціальних пізнань, навичок або внаслідок дистанційних, метеорологічних, фізіологічних, інших особливостей умов сприйняття ним відповідних фактів, обставин, коли

встановлення такого роду причин має значення для прийняття певного процесуального рішення у антикримінальній справі чи для її правильного вирішення зокрема); відомості, першоджерело яких невідоме або не може бути перевірене; чи відомості, спрямовані на обґрунтування положення закону, загальновідомого або преюдиціального факту (що використовується у прийнятті рішень поряд із доказами) чи неприродного явища, т. ч. такого, яке суперечить відомим законам природи або не може бути ними пояснене.

2.4. **Недоброякісними** – відомості, змістовні суперечності яких не дають можливості зробити однозначний висновок; або які отримані з істотним порушенням визнаної методики чи із використанням не визнаної в установленому порядку методики.

2.5. **Неузгодженою сукупністю доказів** – така їх сукупність, в якій один доказ суперечить іншому, і що не може бути усунуто наведенням аргументів правдивості одного доказу і завідомої неправдивості іншого доказу.

2.6. **Недостатньою сукупністю доказів** – така їх сукупність, яка не може сформувати у головного суб'єкта антикримінального судочинства однозначне внутрішнє (без зовнішніх факторів впливу) переконання в можливості прийняти на цей момент певного проміжного або остаточного процесуального рішення щодо антикримінальної справи.

Питання 2. Поняття і ступеневий сутнісний видовий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей

Особистісними джерелами антиделіктних відомостей О. С. Тунтула досить обґрунтовано визнає тільки тих з фізичних осіб, які набувають такі базисні юридичні властивості:

1. **Антиделіктна значимість**, тобто коли у антиделіктолога виникає припущення, що в пам'яті певної фізичної особи можуть зберігатися ті відомості, які можуть мати значення для правильного вирішення конкретної антиделіктної (конституційної, антикримінальної, адміністративної, дисциплінарної, де-факто майново-договірної, де-юре майново-договірної) справи.

2. **Осудність**. Відомості, що отримані від неосудних або обмежено осудних осіб, мають часткове антиделіктне значення, тобто до належного встановлення такого процедурного статусу особи (у антикримінальному судочинстві – на основі лише стаціонарної судово-психіатричної експертизи) і тільки в цілях встановлення даного статусу і факту наявності

такого роду дефектів психіки, відповідних результатів сприйняття певних фактів та обставин і діянь такою психічно хворою особою.

У цьому зв'язку треба мати на увазі, що **неадекватні відомості** як відомості, які не відповідають з тих чи інших причин фактичним обставинам аналізованих діянь або подій, поділяються на **завідомо неправдиві відомості** (коли в процесі їх отримання особистісне джерело знає, що передає антиделіктологу неправдиві відомості) і **незавідомо неправдиві відомості** (коли в процесі їх отримання особистісне джерело думає, що передає антиделіктологу правдиві відомості, які ж, зважаючи на особливості органів та умов сприйняття (відстань, недостатнє освітлення, погані метеорологічні умови, захворювання або особливості органів сприйняття і т. п.), фактично не відповідають обставинам того діяння або події, щодо якого й отримують відомості).

Як докази можуть використовуватися як завідомо правдиві відомості, так і незавідомо неправдиві відомості, а завідомо неправдиві відомості – лише в антикримінальній справі про притягнення особи до відповідальності за надання завідомо неправдивих показань, висновків.

3. Свідомість. Від фізичної особи, що знаходиться у несвідомому стані, отримати антиделіктні відомості практично неможливо. Немає нижнього вікового обмеження отримання від особистісного джерела антиделіктних відомостей. Головне, щоб ті відомості, які можна отримати від малолітнього особистісного джерела, мали антиделіктне значення, а в антикримінальному і, не виключено, в адміністративному судочинстві – ще, щоб ці відомості не можна було отримати від іншого джерела, ніж малолітнє особистісне джерело. В антикримінальному судочинстві важливо також виключати повторне отримання від малолітнього особистісного джерела антикримінальних відомостей, оскільки така процедура у будь-якому випадку негативно впливає на розвиток особистісного джерела, деколи, не менше, ніж власне суспільно небезпечне діяння, щодо обставин якого й отримують відомості.

Особистісні джерела антиделіктних відомостей є лише певною частиною суб'єктів конкретного судочинства, що може бути досить повно продемонстровано на основі наступної розробленої С. А. Кириченко **класифікації суб'єктів антикримінального судочинства:**

1. Головні суб'єкти антикримінального судочинства – особи, відповідальні за безпосереднє, об'єктивне, всебічне і повне з'ясування всіх обставин антикримінальної справи (керівник органу досудового розслідування, керівник слідчої або слідчо-ордистичної групи, слідчий, у т. ч. прокурор, що виконує функції слідчого, суддя або колегія суддів, у відомому сенсі – експерт і керівник експертної установи) та ордист. Народні засідателі і присяжні через порушення принципу професійності

судочинства повинні бути виключені з числа головних суб'єктів антикримінального судочинства.

2. **Допоміжні суб'єкти антикримінального судочинства** – особи, які повинні сприяти виконанню цих завдань (державний обвинувач; захисник; поняті (від яких треба відмовитися за умов забезпечення надійного безперервного наочного технічного документування порядку і результатів проведення де-факто процесуальних дій); перекладач; спеціаліст; особливі учасники процесуальних дій (власник приміщення, де проводиться обшук чи інша де-факто слідча дія; особи, що охороняють місце діяння, і т. п.); представник пенітенціарної установи; представник служби у справах неповнолітніх; зберігач описаного майна або речових джерел доказів; реалізатор речових джерел доказів; поручитель; заставодавець; секретар судового засідання; судовий розпорядник та ін.).

3. **Особистісні джерела доказів**, які, у свою чергу, поділяються на тих, які:

- 3.1. Отримують докази (експерт).
- 3.2. Відстоюють свої права (потерпілий, переслідуваний та ін.).
- 3.3. Є власне джерелом (свідок).
- 3.4. Тимчасово мають невизначений процесуальний статус (заявник).

Перші дві групи суб'єктів (головні, допоміжні) можуть виступати й як особистісні джерела, але при цьому вони втрачають попередній статус, у той час як особистісні джерела антикримінальних відомостей мають подвійний статус, оскільки є, з одного боку, джерелом такого роду відомостей, а з іншого боку, особливим суб'єктом антикримінального судочинства. Вони повинні сприяти встановленню істини і правильному вирішенню на цій основі антикримінальної справи (ефективній, раціональній та якісній протидії певному макроправопорушенню).

Тому свідки, потерпілі та переслідувані особи мають нести однакову антикримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивих показань і за необгрунтовану відмову від показань, а також адміністративну відповідальність за ухилення від явки до антиделіктні органи.

Концепцію професійності здійснення антикримінального судочинства О. С. Тунтула обгрунтовує тим, що як і будь-який інший вид антиделіктного судочинства антикримінальне судочинство має здійснюватися тільки на професійній основі, тобто лише професіоналами, які опанували через стаціонарне вузівське навчання багатомісячним досвідом, знаннями та навичками проведення такого роду дій, і які зобов'язані забезпечити безпосереднє, об'єктивне, всебічне і повне дослідження всіх обставин справи, на цій основі встановити істину і правильно вирішити антикримінальну справу. Участь інших осіб у

безпосередньому отриманні доказів, крім слідчого, прокурора і суду, і як виняток експерта та ордіста, а народних засідателів або присяжних у антикримінальному доказуванні зі статусом суддів порушує наріжний принцип будь-якого і тим більше антикримінального судочинства – професійність отримання доказів та вирішення питання про винність чи невинність переслідуваної особи.

Надання захиснику, що має за традицією і за законодавством значну мотивацію і можливості «допомогти» підзахисному уникнути антикримінальної відповідальності, значних прав щодо безпосереднього отримання доказів без покладання на нього обов'язків за об'єктивне, всебічне і повне дослідження всіх обставин справи, встановлення істини і правильне вирішення антикримінальної справи, порушує інший наріжний принцип юриспруденції – про взаємозв'язок та співмірність, з однієї сторони, прав, свобод та інтересів фізичних або юридичних осіб чи держави в цілому, а з іншого – обов'язків названих суб'єктів.

Концепція встановлення істини в судочинстві, на думку О. С. Тунтули, найбільш актуальна для антикримінального, але в рівній мірі для будь-якого з інших видів судочинства і доказування. Встановленню істини у антикримінальному доказуванні суперечить так званий принцип «змагальності», передбачений п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України та ст. 22 «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості» КПК України. Антикримінальний, як і будь-який вид, судочинства або доказування – це не спортивне змагання. Тут не може бути переможених і переможців. Такий підхід у будь-якому випадку буде пов'язаний із істотним порушенням прав, свобод, інтересів та/або обов'язків суб'єктів цього судочинства або доказування, насамперед, потерпілого і переслідуваної особи. Кожне судочинство та доказування, а тим більше антикримінальне, має переслідувати єдину мету – встановити істину в антикримінальній справі і на цій основі правильно вирішити дану справу. Тільки ця задача і може забезпечити призначення переслідуваній особі найбільш справедливого покарання, тобто такого, якого він заслуговує відповідно зі скоєним та із його поведінкою в процесі вчинення суспільно небезпечного діяння, досудового та судового слідства, а також, щоб права, свободи, інтереси та обов'язки потерпілого були відновлені у повному обсязі. Якщо ж хтось вважає, що встановити об'єктивну істину в кожній антикримінальній справі неможливо, то тоді ця особа повинна визнати існування і ситуацій із вирішення антикримінальної справи на внутрішньому переконанні, сформованому не на достатній та узгодженій сукупності доказів, а на припущеннях.

Усі суб'єкти антикримінального, як й будь-якого іншого виду, доказування повинні прагнути до встановлення істини у справі, а, значить, і мати у цьому відношенні рівні права, свободи, інтереси і нести рівні

обов'язки. Цьому суперечить існуючий різний обсяг обов'язків, наприклад, особистісних джерел антикримінальних відомостей, насамперед, свідка, потерпілого і переслідуваної особи, власне давати показання і давати саме достовірні показання і т. п.

Ступеневий сутнісний видовий поділ особистісних джерел доказів
О. С. Тунтула в розвиток позиції С. А. Кириченка [1, с. 181-184] представляє у такій редакції:

1. **Заявник** – особа, яка звернулася до антиделіктного органу із заявою чи повідомленням про триваюче, вже скоєне або таке, що тільки готується, реальне чи ймовірне макроправопорушення.

2. **Свідок** – особа, стосовно якої головний суб'єкт не має обґрунтованих відомостей про її участь у макроправопорушенні, яка не потерпіла від цього діяння і зберігає у пам'яті будь-які відомості, що мають значення для правильного вирішення антикримінальної справи. За способом сприйняття і змістом такого роду особи поділяються на:

2.1. **Очевидця** – особа, яка на власні очі спостерігала обставини готування чи вчинення макроправопорушення, чи приховування його слідів, яка не несе відповідальність за недонесення або яка повідомила антиделіктні органи про обставини даного діяння.

2.2. **Параочевидця** – аналогічна особа, яка знає про вказані обставини з інших джерел.

2.3. **Парасвідка** – особа, яка може дати показання щодо будь-яких інших значимих для правильного вирішення антикримінальної справи юридичних фактів (обставин).

3. **Потерпілого** – фізична особа, якій макроправопорушенням завдано фізичної, майнової чи моральної шкоди, або юридична особа, якій при цих же обставинах завдано майнової чи моральної шкоди², щодо якої і до сприйняття процесу її заподіяння такого роду особи поділяються на:

3.1. **Де-факто потерпілого** – особа, якій макроправопорушенням така шкода заподіяна безпосередньо і яка свідомо спостерігала дане діяння.

3.2. **Де-факто парাপотерпілого** – особу, якій макроправопорушенням така шкода заподіяна безпосередньо, але яка через несвідомий стан чи неосудність, обмежену осудність, відсутність на місці та з інших причин не могла свідомо спостерігати дане діяння.

3.3. **Де-юре потерпілого** – особа, якій макроправопорушенням така шкода заподіяна опосередковано, яка визнана потерпілим, зважаючи на закон, і яка на власні очі спостерігала дане діяння.

² Моральна шкода може бути завдана лише фізичній особі як вимір її психічних страждань внаслідок завдання фізичної чи матеріальної шкоди. Тому моральна шкода може бути завдана юридичній особі лише у вигляді одноособового підприємця, що необґрунтовано не визнає, однак, ч. 4 ст. 55 «Потерпілий» УПУ України.

3.4. Де-юре парাপотерпілого – особа, якій макроправопорушенням така шкода заподіяна опосередковано, яка визнана потерпілим, зважаючи на закон, і яка через викладені причини не спостерігала дане діяння.

4. Представник потерпілого – особа, яка представляє інтереси потерпілої від макроправопорушення юридичної особи чи померлої внаслідок такого ж діяння особи, малолітньої, неповнолітньої, обмежено недієздатної або недієздатної потерпілої від даного діяння фізичної особи.

5. Позивач – фізична чи юридична особа, якій макроправопорушенням завдано майнової чи моральної шкоди, у зв'язку з чим вона, як потерпіла, подала позов про відшкодування збитків або про інше відновлення своїх прав, свобод, інтересів чи обов'язків, або інша особа, у т. ч. і прокурор, яка подала такий позов в інтересах держави чи вмерлого потерпілого, малолітнього, неповнолітнього або осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, а також інших осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин самостійно не можуть відновити поданням позову свої порушені права, свободи, інтереси чи обов'язки.

6. Представник позивача – особа, яка представляє інтереси юридичної особи чи померлої, малолітньої, неповнолітньої, обмежено недієздатної або недієздатної фізичної особи, які, у т. ч. й прокурор в інтересах держави, подали позов про відшкодування заподіяної макроправопорушенням шкоди або про інше відновлення порушених таким діянням їхніх прав, свобод, інтересів чи обов'язків.

7. Переслідуваний – особа, відносно якої у головного суб'єкта є обґрунтовані відомості про готування чи вчинення нею певного макроправопорушення, із початком і ступенем доведеності чого у передбаченому КПК України порядку процесуальний статус вказаної особи змінюється на:

7.1. Підозрюваного – з початком доведення такого роду обставин за базисним, спеціальним чи частковим предметом доказування шляхом проведення будь-якої де-факто процесуальної чи де-юре процесуальної дії, у т. ч. направлення цій особі повідомлення про підозру і внесення в Єдиний реєстр досудових розслідувань заяви чи повідомлення про підготовку чи вчинення макроправопорушення, яке ще триває або вже завершилося, допиту переслідуваного з приводу вказаних обставин чи проведення з ним з цього приводу будь-якої іншої де-факто чи де-юре процесуальної дії, затримання особи за підозрою у вчиненні певного макроправопорушення чи обрання їй певного запобіжного заходу.

7.2. Обвинуваченого – із доведенням вини переслідуваного у вчиненні складу конкретного макроправопорушення, через що невідкладно має

бути винесена постанова про пред'явлення їй обвинувачення, і ця особа має буде допитана.

7.3. Підсудного – із завершенням процедури доведення всіх обставин і судової підготовки, необхідних для правильного судового розгляду антикримінальної справи, що обумовлює невідкладне призначення справи для такого розгляду.

7.4. Засудженого – із винесенням обвинувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття провадження по антикримінальній справі із nereабілітуючих обставин, передбачених певною нормою КК України.

7.5. Виправданого – із винесенням виправдувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття антикримінальної справи провадженням із реабілітуючих обставин, передбачених певною нормою КК України.

7.6. Причетного – із винесенням нейтрального вироку або остаточного слідчого рішення про припинення провадження по антикримінальній справі за недоведенням вини переслідуваного, тобто коли всі можливості для формування внутрішнього (без впливу зовнішніх факторів) переконання головного суб'єкта про винність або невинність даної особи вже вичерпані.

7.7. Парапричетного – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неповнолітнього, який не досяг віку призначення покарання, до карально-виховної (застосування примусових заходів виховного характеру) та до відновлювальної і до супутньої антикримінальної відповідальності, яку за малолітнього несе опікун або особа чи установа, що його замінює.

7.8. Квазіпричетного – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неосудної чи обмежено осудної особи до карально-виховної (застосування примусових заходів медичного характеру), а опікуна чи піклувальники або особи чи установи, що його заміняють – до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності.

7.9. Квазіпарапричетного – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, що не передбачене Особливою частиною КК України.

8. Представник чи законний представник переслідуваного – особа, яка представляє інтереси відповідно повнолітнього і неповнолітнього переслідуваного.

9. Відповідач – фізична чи юридична особа або держава, яка через вчинення макроправопорушення завдала фізичну, майнову чи моральну шкоду або порушила інші права, свободи, інтереси або обов'язки

потерпілого, а також інша фізична чи юридична особа, зважаючи на закон, несе майнову та іншу юридичну відповідальність за шкоду, що заподіяна суспільно небезпечними діями малолітньої, неповнолітньої, обмежено осудної чи неосудної особи.

10. **Представник відповідача** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу як відповідача.

11. **Третя особа із самостійними вимогами** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, тобто має певний інтерес до прав, свобод, інтересів або обов'язків позивача чи відповідача.

12. **Третя особа без самостійних вимог** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і не заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, але все ж таки має певний інтерес до прав, свобод, інтересів або обов'язків позивача чи відповідача, який може задовольнити у даному чи в іншому судочинстві.

13. **Представник третьої особи** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу як третю особу із самостійними вимогами або без таких вимог на стороні позивача чи відповідача.

14. **Експерт** – особа, яка у встановленому КПК України порядку провела експертне дослідження, і з приводу цього у головного суб'єкта антикримінального судочинства та у інших учасників судового засідання виникає необхідність отримати від неї додаткові пояснення [2].

Розроблена С. А. Кириченко та О. С. Тунтулою **доктрина причетної особи і нейтрального вироку** [2] ґрунтується на тому, що концепція правової визначеності стосується всіх суб'єктів антикримінального судочинства і, перш за все, переслідуваного і потерпілого (позивача). Будь-яке, а тим більше остаточне процесуальне рішення по антикримінальній справі, має бути постановлене на узгодженій і достатній сукупності доказів, коли кожний окремих доказ має володіти ще й єдністю основних юридичних властивостей. І коли у результаті належної оцінки такого роду доказів у судді складеться внутрішнє переконання про винність особи – виноситься обвинувальний вирок, а якщо про невинність особи – виправдувальний вирок. Якщо ж існуюча сукупність доказів недостатня для формування внутрішнього переконання судді як першого, так і другого плану, не повинен ухвалюватися виправдувальний вирок, як це вимагають у випадку порушення ч. 3 ст. 62 Конституції України, (де в контексті презумпції невинуватості йдеться лише про те, що всі сумніви трактуються на користь обвинуваченого, що унеможливує постанову за такої ситуації лише обвинувального вироку, але ніяк не обумовлює необхідність постанови в цій ситуації виправдуального вироку), ч. 4 ст. 327 «Види вироків» КПК України 1960 р. і п. 2 ч. 1 ст. 373 «Види вироків» КПК Україна 2012 р. Адже

постановлення остаточного процесуального рішення на недостатній сукупності доказів – рівнозначна постановленню вироку на припущеннях, що прямо заборонено робити все тією ж ч. 3 ст. 62 Конституції України.

У такому випадку до відомої доктрини «**об'єктивного вменення винуватості**» (що може бути можливою лише у разі вчинення паранешасних випадків, нещасних випадків, параказусів і казусів у частині відшкодування шкоди за рахунок держави, а практично за рахунок законслухняних громадян держави, а також квазізлочинів, квазіпаразлочинів, квазіпроступків і квазіпарапроступків у частині відшкодування шкоди за рахунок винної особи або особи, яка відповідає за його дії) варто було б додати і концепцію «**суб'єктивного вменення невинуватості**», коли невинна особа також з'являлася б не на основі достатньої і узгодженої сукупності доказів, а на припущеннях.

Тому у разі недоведеності як винуватості, так і невинуватості переслідуваної особи (що часто виникає у результаті навмисних дій переслідуваної особи та його адвоката із «розвалу» антикримінальної справи) фактично має місце недостатня (невизначена) сукупність доказів, яка не може обумовити появу визначеного правового статусу суб'єктів антикримінального судочинства. У цьому випадку і повинно ухвалюватися відповідно такій антиделіктній ситуації невизначене процесуальне рішення – визнання переслідуваного причетним та постанову нейтрального вироку, що не дає права переслідуваній особі пред'явити позов до держави (фактично – до законслухняних платників податків) про відшкодування матеріальної та моральної шкоди у зв'язку з притягненням його до антикримінальної відповідальності та з іншими пов'язаними з цим його обмеженнями. Будь-яких інших обмежень правового статусу причетного, у т. ч. судимості, не повинно наступати.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність антикримінальних відомостей?
2. Який поділ мають криміналістичні відомості?
3. На які підвиди поділяються ординістичні відомості?
4. Дайте новітнє законодавче визначення поняттю докази в антикримінальному судочинстві.
5. Які основні і додаткові юридичні властивості мають докази в антикримінальному судочинстві?
6. Які базисні юридичні властивості мають особистісні джерела антикримінальних відомостей і в чому полягає сутність кожної з них?

7. На які групи класифікуються суб'єкти антикримінального судочинства і з яких підгруп складаються особистісні джерела доказів?
8. У чому полягає сутність концепції професійності здійснення антикримінального судочинства?
9. Розкрийте сутність концепції встановлення істини в антикримінальному судочинстві?
10. Який видовий поділ має свідок як особистісне джерело доказів в антикримінальному судочинстві?
11. У чому полягає сутність кожного з видів потерпілого як особистісного джерела доказів в антикримінальному судочинстві?
12. Які види має переслідуваний як особистісне джерело доказів в антикримінальному судочинстві?
13. Розкрийте сутність доктрини причетної особи і нейтрального вироку в антикримінальному судочинстві.

Основна література

1. Ланцедова Ю. О. Ступеневий сутнісне видовий поділ антиделіктних відомостей та їхніх особистісних джерел. Лекція № 4 / Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 38–45.
2. Ланцедова Ю. А. Ступенчатое сущностное видовое деление антиделіктных сведений и их личностных источников. Лекция № 4 / Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 46–54.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.

2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві; генеза і можливості удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 221 с.
2. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.

Лекція № 5

СТУПЕНЕВИЙ СУТНІСНИЙ ВИДОВИЙ ПОДІЛ РЕЧОВИХ ДЖЕРЕЛ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Методичний видовий поділ трасосубстанцій і документів.
2. Міждисциплінарний видовий поділ трасосубстанцій.

Питання 1. Методичний видовий поділ трасосубстанцій і документів

Ступеневий сутнісний видовий поділ трасосубстанцій як різновиду речових джерел антиделіктних відомостей має дві варіації **методичну**, що об'єднує криміналістичний та ордістичний аспекти, і **міждисциплінарну**, коли до названих двох аспектів додається ще і процедурний аспект, що робить можливою й законодавчу реалізацію даного поділу трасосубстанцій. Звичайно, такий поділ трасосубстанцій ще треба розробити щодо умов кожного із видів судочинства, основою чого може служити наступне, розроблене О. А. Кириченком та С. А. Кириченком, поняття речових джерел антикримінальних відомостей та їх ступеневий сутнісний видовий поділ.

Під **речовими джерелами антикримінальних відомостей** розуміються різного роду матеріальні об'єкти, вивчення зовнішніх і внутрішніх проявів яких має значення для правильного вирішення антикримінальної справи (якісної, ефективної та раціональної протидії певному макроправопорушенню) [3].

Характер такого роду проявів та особливості отримання антикримінальних відомостей дозволяє запропонувати наступний ступеневий сутнісний видовий поділ речових джерел такого роду відомостей, серед яких спочатку виділяються такі гіпергрупи, як трасосубстанції та документи.

Трасосубстанції – речові джерела, які мають антикримінальне значення для вирішення вказаних завдань у ролі:

1. **Субстанцій**, які набувають антикримінального значення субстанціональними властивостями (ознаками зовнішньої та внутрішньої будови, якісно-кількісним складом, фізико-хімічними константами та ін.).

2. **Трас**, значення яких виявляється вже у трасологічних зв'язках (просторове матеріально фіксоване відображення ознак трасосприймаючого об'єкта) із діянням злочину, що, у свою чергу, визначає появу інших різновидів цього відображення:

2.1. **Відбитки** – матеріально фіксоване відображення ознак зовнішньої будови одного твердого тіла (трасоутворюючий об'єкт) на поверхні і, не виключно, в структурі іншого твердого тіла або у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти) чи аналогічне відображення ознак зовнішності людини (трасоутворюючий об'єкт) у свідомості іншої людини (трасосприймаючий об'єкт), коли дослідженням цього відображення можна здійснити значущу для вирішення антикримінальної справи (ефективної, раціональної та якісної протидії конкретного макроправопорушення) індивідуальну або групову ідентифікацію трасоутворюючого об'єкта.

2.2. **Діагностичне відображення** – матеріально фіксоване відображення ознак загального характеру зовнішньої дії (трасоутворюючий об'єкт) на поверхні або у структурі твердого тіла і, не виключно, речовин іншого агрегатного стану чи у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти), коли шляхом дослідження даного відображення можна діагностувати факт наявності і характер такого зовнішнього впливу і цим самим отримати аналогічні значущі для антикримінальної справи відомості. Зовнішній вплив може проявлятися в певній «дії або бездіяльності зовнішнього оточення», тобто у разі навмисного або випадкового захисту вказаних тіл чи речовин від такого впливу.

2.3. **Ситуативне відображення** – матеріально фіксоване відображення механізму (ситуації) взаємодії двох і більше твердих тіл або речовин іншого агрегатного стану (трасоутворюючі об'єкти) на поверхні чи у структурі цих або інших твердих тіл і, не виключено, речовин іншого агрегатного стану чи у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти), коли шляхом дослідження такого відображення можна отримати значущі для справи відомості про механізм або ситуації взаємодії цих об'єктів [3].

О. А. Кириченко та С. А. Кириченко під **документами як різновидом речових джерел антикримінальних відомостей** розуміють такі речові джерела доказів, що містять візуальні або звукові відомості про факт (зовнішній чи внутрішній прояв ознак або властивостей людини та її діяння чи речового джерела, або події, у т. ч. явища) у цілому чи про його окрему сторону у вигляді певних знаків, символів та інших формалізованих зображень або різного роду візуальних образів, які не є трасами, чи звукових сигналів (звуків) [3].

Методичний (який може бути і міждисциплінарним) ступеневий сутнісний видовий поділ документів вказані автори лаконічно представляють залежно від характеру і способу фіксації, зміни, зберігання та отримання антикримінальних відомостей так:

- 1) письмодокументи (рукописні, машинописні, типографські);
- 2) ізодокументи (таблиці, схеми, малюнки, картини, скульптури, чеканки та ін.);
- 3) фотодокументи;
- 4) кінодокументи;
- 5) відеодокументи;
- 6) аудіодокументи;
- 7) голографодокументи;
- 8) електрографодокументи (ксеро-, факсо- та інші електрографічні копії);
- 9) електроннодокументи (вбудовані та окремі електронні записники та ін.);
- 10) пластикодокументи;
- 11) комп'ютеродокументи (жорсткі, гнучкі диски, дискети, флешки, інші носії);
- 12) полідокументи (поєднують у собі декілька названих різновидів документів);
- 13) інші види документів, що можуть з'явитися у міру розвитку інформаційних технологій [3].

Питання 2. Міждисциплінарний видовий поділ трасосубстанцій

Міждисциплінарний криміналістичний (процесуальний, пара-процесуальний) та ординісний сутнісний видовий поділ трасосубстанцій як речових джерел антикримінальних відомостей О. А. Кириченко та С. А. Кириченко представляють таким чином:

1. **Макрооб'єкти** (документування та інші дії зі збирання та особистого дослідження яких, зважаючи на їхні звичайні розміри та інші властивості, головні суб'єкти антикримінального судочинства можуть здійснити без застосування збільшувальних засобів і без залучення спеціальних знань у формі експертизи).

2. **Мікрооб'єкти**, невидимі неозброєним оком людини через їхні незначні розмірні характеристики, у міру зменшення яких вони поділяються на:

2.1. **Максімікрооб'єкти** (документування та інші дії зі збирання та особистого дослідження яких, зважаючи на їхні незначні розмірні характеристики, головні суб'єкти перспективного Кодексу антикримі-

нального судочинства України можуть здійснити за допомогою поза-лабораторної збільшувальної техніки, але без залучення спеціальних знань у формі експертизи).

2.2. **Ультрамiкрооб'єкти** (мiзернi розмiрнi характеристики яких зумовлюють необхiднiсть застосування лабораторних збiльшувальних засобiв та залучення спеціальних знань у формi експертизи).

2.3. **Ультрабооб'єкти** (невидимi, з огляду на ще бiльш мiзернi розмiрнi характеристики, нави́ть у мiкроскоп, а тому їх дослiдження можливе лише за допомогою опосередкованих методiв якiсного або кiлькiсного аналізу та iз залученням спеціальних знань у формi експертизи).

3. **Параоб'єкти** (що мають небезпечнi для здоров'я або життя людини властивостi, а тому вказанi дiї щодо них можуть бути проведенi лише iз залученням спеціальних знань у формi експертизи).

4. **Латентнооб'єкти** (невидимi не через мiзернi розмiрнi характеристики, а з iнших причин: позапороговi яскравi, колiрнi, iншi характеристики цього об'єкта або його носiя, прихованiсть за шаром iншої речовини i т. п., що зумовлює необхiднiсть залучення спеціальних знань у формi експертизи) [3].

Пiсля виконання особливостей роботи з кожним iз них за Кодексом антикримiнального судочинства України трасосубстанцiї повиннi залучатися до антикримiнальної справи макроречовi, мiкроречовi (максi-мiкроречовi, ультрамiкроречовi, ультраречовi), параречовi i латентно-речовi джерела доказiв.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «речовi джерела антикримiнальних вiдомостей».
2. У чому полягає сутнiсть трасосубстанцiй як речових джерел антикримiнальних вiдомостей?
3. На якi види подiляються траси i в чому полягає сутнiсть кожного з цих видiв?
4. Дайте визначення поняттю документiв як речових джерел антикримiнальних вiдомостей.
5. Який видовий подiл документiв як речових джерел антикримiнальних вiдомостей?
6. У чому полягає сутнiсть макрооб'єктiв як речових джерел антикримiнальних вiдомостей?
7. На якi види подiляються мiкрооб'єкти i в чому полягає сутнiсть кожного з цих видiв?
8. Дайте визначення поняттю параоб'єктiв як речових джерел антикримiнальних вiдомостей.

9. У чому полягає сутність латентнооб'єктів як речових джерел антикримінальних відомостей?
10. Якої процесуальної термінології набувають макрооб'єкти, мікрооб'єкти, параоб'єкти і латентнооб'єкти після залучення їх до антикримінальної справи?

Основна література

1. Кириченко О. А. Ступеневий сутнісне видовий поділ речових джерел антиделіктних відомостей. Лекція № 5 / О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 46–48.
2. Кириченко А. А. Ступенчатое сущностное видовое деление вещественных источников антиделіктных сведений. Лекция № 5 / А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 55–58.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред.

А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступу : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.

4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступу : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмислити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Кириченко А. А. Классификация микрообъектов и их значение при расследовании преступлений против личности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Александр Анатольевич Кириченко; Киевский гос. ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1992. – 20 с.
2. Кириченко А. А. Основы судебной микрологии : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Александр Анатольевич Кириченко; Киевский гос. ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1994. – 32 с.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунгула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступу : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.

Лекція № 6

СУТНІСТЬ, ПОСЛІДОВНІСТЬ, ПРАКТИЧНІ ДІЇ ТА ІНШІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОБОТИ З ОСОБИСТІСНИМИ І РЕЧОВИМИ ДЖЕРЕЛАМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування.
2. Нова доктрина роботи з особистісними і речовими джерелами антиделіктних відомостей.

Питання 1. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування

Основою для розробки нової доктрини практичних дій, предмета, суб'єктів та порядку антиделіктного доказування повинні служити відповідні новітні розробки С. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедової та О. С. Тунтули в контексті антикримінального судочинства [1], що може бути представлено нижченаведеним способом.

Міждисциплінарний (криміналістичний: процесуальний, пара-процесуальний; ордістичний) ступеневий сутнісний видовий поділ практичних дій в антикримінальному судочинстві О. С. Тунтула пропонує у такій варіації:

1. Процесуальні дії:

1.1. **Де-факто процесуальні дії**, тобто регламентовані Кодексом антикримінального судочинства України дії, що пов'язані з отриманням доказів (щодо встановлення особистісних джерел або збирання речових джерел та із отримання від особистісного джерела та/чи за допомогою дослідження трасосубстанції або вивчення документа): 1.1.1. Де-факто слідчі дії. 1.1.2. Де-факто судові дії. 1.1.3. Де-факто експертні дії.

1.2. **Де-юре процесуальні дії**, завдання яких полягає вже у дотриманні правової процедури початку антикримінального судочинства, ведення досудового слідства, судового розгляду та перегляду антикримінальної справи та основ виконання слідчих і судових рішень: 1.2.1. Де-

юре слідчі дії. 1.2.2. Де-юре судові дії. 1.2.3. Де-юре експертні дії. 1.2.4. Де-юре адвокатські дії. 1.2.5. Де-юре прокурорські дії.

2. Позапроцесуальні дії (заходи):

2.1. **Де-факто парапроцесуальні дії**, тобто гласні позапроцесуальні дії, що пов'язані із отриманням антикримінальних відомостей, які через відсутність у них такої властивості, як законність не можуть набути статусу докази, але використовуються у контексті прийняття процесуального рішення як орієнтуючі відомості (опитування, отримання пояснення, прочісування місцевості, засіка і т. п.): 2.1.1. Де-факто параслідчі дії. 2.1.2. Де-факто парасудові дії. 2.1.3. Де-факто параекспертні дії. 2.1.4. Де-факто параадвокатські дії. 2.1.5. Де-факто парапрокурорські дії.

2.2. **Де-юре парапроцесуальні дії**, завдання яких полягає у дотриманні підзаконної гласної процедури протидії макроправопорушенням, регламентованої у відомчих наказах, положеннях, інструкціях і т. д., навіть у законах, положення яких не відображені в Кодексі антикримінального судочинства України і в цьому аспекті прирівнюваних до підзаконних актів: 2.2.1. Де-юре параслідчі дії. 2.2.2. Де-юре парасудові дії. 2.2.3. Де-юре параекспертні дії. 2.2.4. Де-юре параадвокатські дії. 2.2.5. Де-юре парапрокурорські дії.

2.3. Негласні заходи:

2.3.1. **Де-факто негласні заходи** (щодо встановлення особистісних джерел або збирання речових джерел та із отримання ординістичних відомостей від особистісного джерела та/чи за допомогою дослідження трасосубстанції або вивчення документа) [1].

2.3.2. **Де-юре негласні заходи** (щодо дотримання підзаконної процедури ординістичної діяльності, в перспективі – Кодексу ординістичного судочинства України, порушення якої та отримання порочних відомостей є суспільно небезпечним і повинно виключатися).

З метою більш безболісного сприйняття цієї концепції можливе найменування де-факто практичних дій – отримуючими процесуальними чи парапроцесуальними діями або негласними заходами, а де-юре практичних дій – дотримуючими відповідно процесуальними чи парапроцесуальними діями або негласними заходами.

Ступеневий сутнісний видовий поділ предмета антикримінального доказування С. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова і О. С. Тунтула представляють таким чином:

1. **Базовий предмет антикримінального доказування** – факти та обставини, що підлягають доказуванню по кожній із антикримінальних справ.

2. **Спеціальний предмет антикримінального доказування** – додаткові факти та обставини, що підлягають доказуванню по антикри-

мінальним справам окремих категорій, наприклад, у справах неповнолітніх, у справах осіб, які мають психічні вади, у податкових справах та ін.

3. Частковий предмет антикримінального доказування – додаткові факти та обставини, які, зважаючи на особливості конкретної антикримінальної справи, треба довести, щоб був дотриманий принцип безпосередності, об'єктивності, повноти і всебічності дослідження фактів та обставин у цій справі.

Сутність і співвідношення процесуальної форми і змісту антиделіктного судочинства О. С. Тунтула основує на філософському розумінні вказаних категорій відповідно як оболонки і способу існування та прояву змісту об'єкта або як відносин і властивостей та інших зовнішніх і внутрішніх процесів цього об'єкта або відносин, коли процесуальною формою є:

1. **Власне найменування категорії** (зміст якого – призначення і порядок існування категорії).

2. **Процесуальний документ** (вміст якого – сутність, порядок і результати окремої процесуальної дії або їх комбінації; коли результатами є отримані докази, кваліфікація суспільно небезпечного та іншого значимого для антикримінальної справи діяння або події та прийняте проміжне або остаточне рішення).

3. **Антикримінальна справа** як своєрідний сумативний документ, змістом якого виступає сукупність отриманих доказів, сутність і порядок проведення сукупності процесуальних дій або їх комбінації, що представляють **часткове** (тобто складові частини окремих стадій: дізнання, досудове слідство, судове слідство, судові дебати та ін.), **загальне** (тобто власне стадії: початок антикримінального судочинства, попереднє розслідування, судовий розгляд справи по першій інстанції, апеляція тощо) або **базисне провадження** (власне антикримінальне судочинство в цілому) [1].

Уніфікацію дій прокурора на постанову, подання слідчого О. С. Тунтула бачить у тому, щоб санкцію, згоду, затвердження і погодження було замінено єдиною практичною дією прокурора – власне санкцією практичних дій слідчого та осіб, що виконують його функції [1].

Законодавчо реалізувати правове регулювання суб'єктів, практичних дій і порядку отримання доказів у антикримінальному судочинстві, а також форми оперування такого роду відомостями, тобто їх подання, оцінку та використання в антикримінальному судочинстві, О. С. Тунтула пропонує з третьої по восьму частинах статті «**Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії отримання та форми оперування**

ними» перспективного Кодексу антикримінального судочинства України, що, на думку цього автора, має бути представлено у такій редакції:

(3) Докази мають право отримувати слідчий (у т. ч. прокурор, керівник органу досудового розслідування) і суддя (колегія суддів), а в порядку виключення, передбаченого ч. 4 цієї статті, – експерт та ордист, шляхом проведення де-факто слідчих дій:

- 1) оформлення явки з повинною про скоєння діяння злочину;
- 2) отримання усної заяви або письмового повідомлення про вчинений злочин чи про його підготовку;
- 3) затримання і допиту переслідуваного;
- 4) допиту особистісного джерела;
- 5) очної ставки між особистісними джерелами;
- 6) пред'явлення обвинувачення і допиту обвинуваченого;
- 7) перевірки та/чи уточнення показань переслідуваного, потерпілого чи свідка на місці діяння;
- 8) експерименту з названими особистісними джерелами і без них;
- 9) пред'явлення для звичайного, зустрічного чи групового впізнання переслідуваного, потерпілого, свідка, іншого особистісного джерела, трасосубстанції, документа;
- 10) обстеження (огляду, особистого дослідження) місця діяння, місцевості, приміщення, транспортного засобу, трупа людини, тіла живої людини, іншої трасосубстанції, у т. ч. й документа з ознаками речі;
- 11) ексгумації трупа людини;
- 12) вивчення документа;
- 13) обшуку приміщення, місцевості, транспортного засобу, особистісного джерела;
- 14) виїмки трасосубстанції, документа;
- 15) накладення арешту на кошти, інше майно і передачу його на зберігання;
- 16) контролю засобів зв'язку;
- 17) оголошення розшуку обвинуваченого, підсудного;
- 18) отримання зразків на експертизу, а також аналогічних де-факто судових дій.

(4) Якщо процес отримання доказів вимагає залучення спеціальних знань, то з цією метою призначається головним суб'єктом і проводиться експертом експертиза, а коли для цього необхідно провести де-факто негласні заходи – призначається головним суб'єктом і виконується ордистом відповідне ордистичне завдання.

(5) Обстеження (огляд, особисте дослідження) місця діяння, а з санкції прокурора і будь-яка інша з названих де-факто процесуальних дій (слідчих, судових, експертних) може бути проведена до внесення

повідомлення про реальне чи ймовірне макроправопорушення, яке готується, триває чи вже скоєне, в Єдиний реєстр досудових розслідувань, якщо без цього не можна отримати достатню та узгоджену сукупність доказів про наявність чи відсутність у діянні ознак певного макроправопорушення або про обставини, що виключають провадження по антикримінальній справі.

(6) Речові джерела (трасосубстанції, документи) можуть потрапити у володіння головного суб'єкта антикримінального судочинства й через витребування чи у разі добровільної видачі й отримання їх від будь-яких фізичних та юридичних осіб, але отримання доказів можливе через дослідження трасосубстанцій або/та вивчення документів у межах де-факто процесуальних дій (слідчих, судових, експертних).

(7) Допомогу головному суб'єкту антикримінального судочинства в отриманні доказів мають право надавати будь-які фізичні та юридичні особи, у т. ч. представники сторони захисту чи обвинувачення, через:

1) добровільну видачу тих значущих для антикримінальної справи речових джерел (трасосубстанцій, документів), які знаходяться в їхньому володінні;

2) повідомлення про вірогідне або реальне місцезнаходження того матеріального об'єкта чи особи, які можуть виступити у даній справі відповідно як речове або особистісне джерело;

3) якщо вони стали суб'єктом антикримінального судочинства, то шляхом постановки питань чи заяви клопотання з корегування безпосередньо процесу отримання такого роду відомостей і відповідної процедури провадження.

(8) Слідчий представляє докази (надає суб'єктам антикримінального судочинства можливість сприйняти сутність та ознаки такого роду відомостей і порядок їх отримання) у формі протоколу де-факто слідчої дії, суддя чи колегія суддів – журналу судового засідання, експерт чи комісія експертів – висновку експертизи, та у передбачених кодексом випадках чи за вказівкою ініціатора дослідження – й протоколу експертизи, а узагальнююча оцінка і використання такого роду відомостей здійснюються суб'єктами антикримінального судочинства у передбачених кодексом випадках у формі:

1) постанови про надання вказівок виконати процесуальні дії (негласні заходи);

2) постанови про доручення іншому суб'єкту виконати процесуальні дії (негласні заходи);

3) постанови дівзнавача, слідчого, прокурора чи судді (колегії суддів) про направлення антикримінальної справи;

4) постанови про усунення порушень закону, причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, паразлочину, квазізлочину чи квазіпаразлочину;

5) постанови дізнавача, слідчого чи прокурора про прийняття у передбачених кодексом випадках іншого, а постанови судді (колегії суддів) – проміжного процесуального рішення;

6) обвинувального, виправдувального чи нейтрального (щодо причетного) вироку;

7) ухвали судді (колегії суддів) про інше остаточне вирішення антикримінальної справи;

8) клопотання зацікавленої особи про прийняття дізнавачем, слідчим, прокурором, суддею певного процесуального рішення;

9) скарги даної особи на діяння, у т. ч. рішення, названих суб'єктів;

10) постанови прокурора про перегляд судового рішення у порядку апеляції;

11) апеляції інших уповноважених кодексом суб'єктів;

12) постанови прокурора про перегляд судового рішення у касаційному порядку;

13) касаційної скарги інших уповноважених кодексом суб'єктів;

14) постанови прокурора про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами [1].

Питання 2. Нова доктрина роботи з особистісними і речовими джерелами антиделіктних відомостей

В основу розробки нової концепції роботи з особистісними і речовими джерелами антиделіктних відомостей більш правильно покласти запропоновану Ю. О. Ланцедової одну з останніх варіацій **доктрини сутності, послідовності та інших закономірностей міждисциплінарної (ордистичної, криміналістичної: процесуальної, парапроцесуальної) роботи з особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей:**

1. **З'ясування сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей.**

2. **Взаємопов'язане версіювання** [висунення (побудова), аналіз, динамічний розвиток і перевірка версій], **планування та організація цієї роботи з вказаними джерелами.**

3. **Встановлення особистісних та речових джерел:**

3.1. **Залучення особистісних джерел:**

3.1.1. Пошук (ймовірне встановлення поміж осіб тих, які можуть стати особистісним джерелом у контексті протидії конкретному правопорушенню).

3.1.2. Виявлення:

3.1.2.1. Констатація автентичності (встановлення наявності у ймовірного особистісного джерела трьох базисних юридичних властивостей – антиделіктної значимості, осудності і свідомості особи).

3.1.2.2. Індивідуалізація (встановлення анкетних даних особистісного джерела).

3.1.3. Розшук (встановлення місця знаходження особистісного джерела з відомими анкетними даними).

3.1.4. Зустріч (будь-яка практична дія антиделіктолога чи особистісного джерела, яка може забезпечити в процесі спілкування або негласного контакту з особистісним джерелом отримання від нього антикримінальних відомостей: добровільна явка особистісного джерела, його привід, негласний контроль засобів зв'язку особистісного джерела та ін.).

3.2. Збирання речових джерел:

3.2.1. Пошук (ймовірне встановлення поміж існуючого розмаїття матеріальних об'єктів тих, які можуть стати речовим джерелом у контексті протидії конкретному правопорушенню).

3.2.2. Виявлення:

3.2.2.1. Констатація автентичності (встановлення ознак матеріального об'єкта, за якими можна зробити висновок про наявність субстанції або траси, в останньому випадку – якої власне траси: відбитка, діагностичного відображення, ситуаційного відображення).

3.2.2.2. Індивідуалізація (встановлення тих ознак зовнішньої будови матеріального об'єкта, за якими його можна буде розпізнати серед інших матеріальних об'єктів, коли відсутність достатньої кількості такого роду ознак спонукає вдатися до штучної індивідуалізації об'єкта через його упаковку в присутності понятих та інших учасників де-факто процесуальної дії).

3.2.3. Розшук (встановлення місця знаходження речового джерела з відомими індивідуальними ознаками).

3.2.4. Прийняття (фактичний перехід речового джерела через виїмку з володіння фізичної чи юридичної особи до антиделіктолога).

3.2.5. Закріплення (застосування таких фізичних та інших засобів, які повинні повністю виключити або хоча б гранично можливо мінімізувати подальше псування чи іншу неконтрольовану і небажану зміну речового джерела).

3.2.6. Вилучення (застосування таких технічних засобів і маніпуляцій з речовим джерелом, які дозволяють його перенести на будь-якій іншій носій, у т. ч. в упаковку³;

3.2.7. Упаковка (застосування таких технічних засобів і методів, які дозволяють у присутності понятих та інших учасників де-факто процесуальної дії штучно індивідуалізувати трасосубстанцію, виключити неконтрольоване проникнення до неї інших осіб, виключити або максимально мінімізувати порчу й іншу небажану і неконтрольовану зміну трасосубстанції).

3.2.8. Зберігання (застосування таких технічних засобів і створення таких умов, які повинні виключити або максимально мінімізувати порчу й неконтрольовану та небажану зміну трасосубстанції).

3.2.9. Транспортування (застосування таких технічних засобів, які дозволяють безпечно і контрольовано переміщати трасосубстанцію з одного місця в інше).

3.2.10. Витребування довідок (витребування від юридичних і, не виключно, й від фізичних осіб будь-яких довідкових відомостей, коли такого роду довідка буде мати статус документа) та/або отримання від фізичних або юридичних осіб інших документів та трасосубстанцій.

3.2.11. Отримання зразків трасосубстанції для порівняльного дослідження.

4. Отримання антикримінальних відомостей про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак чи властивостей людини та її діяння, чи речового джерела, чи події, у т. ч. явища) у цілому або про його окрему сторону від особистісного джерела (через безпосереднє спілкуванням з ним, показання інших особистісних джерел; за допомогою контролю засобів комунікації особистісного джерела; орієнтовно за психофізіологічними реакціями особистісного джерела у процесі безпосереднього спілкування з ним чи спостереження за ним) або за допомогою особистого чи експертного дослідження трасосубстанції (у т. ч. документа як трасосубстанції) або вивчення власне документа проведенням окремих де-факто процесуальних чи парапроцесуальних дій або ординативних заходів чи їх комбінації.

5. Оцінка антикримінальних відомостей (визначення через аналітичну діяльність або проведенням за необхідності де-факто процесуальних або де-юре процесуальних, або де-факто парапроцесуальних, або де-юре парапроцесуальних дій, або де-факто ординативних заходів або

³ Способом вилучення нерухомих трасосубстанцій виступає їх фізичне та інше моделювання, інше виготовлення на їх основі похідних трасосубстанцій. Вилучення та упаковка громіздких трасосубстанцій може здійснюватися також й переміщенням їх у певне приміщення, що опечатується у присутності понятих, інших учасників де-факто процесуальної дії, та виконує роль своєрідної упаковки такого роду трасосубстанцій.

де-юре ордістичних заходів значимості, законності, допустимості і доброякісності цих відомостей, їх узгодженості та достатності в сукупності з іншими відомостями для прийняття певного рішення у контексті протидії конкретному макроправопорушенню, передусім, злочину або паразлочину).

6. Використання антикримінальних відомостей:

6.1. Вибір доказових фактів, тобто фактів, що підлягають доказуванню в контексті прийняття проміжного або остаточного процесуального чи іншого рішення.

6.2. Групування доказів та інших видів антикримінальних відомостей у контексті обґрунтування певного проміжного або остаточного процесуального чи іншого рішення.

6.3. Оперування антикримінальними відомостями при обґрунтуванні або спростуванні обставин базового, спеціального чи часткового предмета доказування і виділених доказових фактів як ланцюжка тез даного доказування.

6.4. Прийняття проміжного чи остаточного процесуального або іншого антиделіктного рішення.

7. **Документування** версіювання, планування, організації та обставин встановлення особистісних або збирання речових джерел, процедури отримання від них антикримінальних відомостей, їх представлення, оцінки та використання в антикримінальному доказуванні [1].

У процесі реалізації викладеної доктрини роботи з особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей особливу доктринальну, законодавчу і прикладну актуальність набуває розроблений О. А. Кириченко та Ю. О. Ланцедовою **безперервний ланцюжок процесуального документування роботи з особистісними і речовими джерелами доказів**, сутність якого полягає в реалізації таких часткових концепцій:

1. **Допуск обстеження (огляду, особистого дослідження) місця діяння**, а з санкції прокурора і будь-якої іншої із де-факто процесуальних дій (слідчих, судових, експертних) до внесення відомостей про діяння, яке є макроправопорушенням чи лише підозрюється як таке (злочин, паразлочин, квазізлочин, квазіпаразлочин, паранещасний випадок, нещасний випадок), в Єдиний реєстр досудових розслідувань, якщо без цього не можна отримати достатню та узгоджену сукупність доказів про наявність чи відсутність у діянні ознак певного макроправопорушення або про обставини, що виключають провадження по антикримінальній справі.

2. **Ув'язка процедури пакування трасосубстанцій та процесуального документування роботи** з цими речовими джерелами поза межами упаковки детальним протоколюванням стану упаковки до її порушення,

всіх дій відносно трасосубстанції, стану упаковки на початку і на момент провадження нової упаковки, яка повинна виключати неконтрольоване проникнення до трасосубстанції.

3. Особливості роботи з нерухомими, громіздкими трасосубстанціями та такими, що швидко псуються, полягають в їх фізичному та в іншому моделюванні, іншому виготовленні на їх основі похідних речових джерел. Вилучення та упаковка громіздких речових джерел може здійснюватися також і переміщенням їх у певне приміщення, яке опечатують у присутності понятих та інших учасників де-факто процесуальної дії, і яке виконує роль своерідної упаковки такого роду речових джерел.

4. Передбачений ч. 2 ст. 65 і ч. 3 ст. 66 КПК України 1960 р. і підтримуваний багатьма авторами **порядок легалізації результатів ординстичних заходів** та найбільш парадоксальне об'єднання гл. 20 «Слідчі (розшукові) дії» і гл. 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» КПК України 2012 р., за суттю, процесуальних дій та ординстичних заходів⁴ фактично є другим після експертизи випадком порушення принципу безпосередності антикримінального судочинства, що має до того ж значно менший обсяг процесуальних гарантій отримання доказів, а також захисту прав, свобод, інтересів та обов'язків суб'єктів даного судочинства, насамперед, переслідуваного і потерпілого.

Пропонується **поетапна кодифікація відомче розрізненого законодавства про ведення ординстичної діяльності**. Прийняття спочатку узгодженого із зацікавленими сторонами Положення про ординстичну діяльність, а потім закону і після цього вітчизняного (міжнародного) Кодексу ординстичного судочинства, який повинен містити Загальну та Особливу частину і стільки розділів, скільки є допусків по роботі з секретними документами: «для службового користування», «таємно», «цілком таємно» та ін., із викладенням вичерпного переліку ординстичних заходів відповідного рівня секретності, підстав, суб'єктів і детального порядку їх проведення [1].

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність де-факто процесуальних дій та на які групи поділяються ці практичні дії в антикримінальному судочинстві?

⁴ Чим грубо ігнорується можливість лише спеціалізованого вузівського оволодіння результатами багатовікового досвіду – накопичених теоретичних знань і практичних навичок проведення кожного з названих достатньо різних напрямів протидії злочинам, параззлочинам, якими практично не може володіти один спеціаліст – слідчий. Непрофесійне ж проведення ординстичних заходів й достатньо небезпечно для здоров'я та життя антиделіктолога та інших учасників!!!

2. Викладіть сутність та основні групи де-юре процесуальних дій в антикримінальному судочинстві.
3. Як співвідносяться між собою процесуальні і парaproцесуальні дії та негласні заходи за новітнім поділом практичних дій в антикримінальному судочинстві?
4. Назвіть складові частини ступеневого сутнісного видового поділу предмета антикримінального доказування.
5. У чому полягає сутність і співвідношення процесуальної форми і змісту антиделіктного судочинства?
6. Як варто уніфікувати дії прокурора на постанову чи подання слідчого в антикримінальному судочинстві?
7. Хто має бути суб'єктом отримання доказів в антикримінальному судочинстві за новітнім підходом?
8. Перерахуйте де-факто слідчі дії за новою об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України.
9. Якому має бути регламентація обстеження за об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України?
10. Хто і яку саме допомогу має надавати слідчому чи судді в отримання доказів за об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України?
11. У яких формах слідчий чи суддя або експерт має представити докази в оновленому антикримінальному судочинстві?
12. Перерахуйте форми узагальнюючої оцінки і використання доказів суб'єктами оновленого антикримінального судочинства.
13. Які основні стадії утворюють новітню доктрину сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з джерелами антикримінальних відомостей?
14. З яких елементів складається збирання речових джерел антикримінальних відомостей?
15. Перерахуйте елементи встановлення особистісних джерел антикримінальних відомостей.
16. З яких елементів складається використання антикримінальних відомостей?
17. З яких часткових концепцій складається доктрина безперервного ланцюжка процесуального документування роботи з джерелами доказів в антикримінальному судочинстві?

Основна література

1. Ланцедова Ю. О. Сутність послідовність, практичні дії та інші закономірності роботи із особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей. Лекція № 6 / Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула // Навчально-методичний комплекс з навчальної

- дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3: Лекції. – С. 49–57.
2. Ланцедова Ю. А. Сущность, последовательность, практические действия и иные закономерности работы с личностными и вещественными источниками антиделиктных сведений. Лекция № 6 / Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев: Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3: Лекции. – С. 59–68.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К.: ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа: <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К.: ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа: http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа: <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Ланцедова Ю. О. Сутність і послідовність роботи з особистісними і речовими джерелами доказів у кримінальному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» [Електронний ресурс] / Юлія Олександрівна Ланцедова; Харк. нац. ун-т вн. справ. – Харків, 2009. – 229 с. – Режим доступу : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy>.
2. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. – К., 2013. – 233 с.

Лекція № 7

СУТНІСТЬ ТЕОРОЛОГІЧНИХ УЧЕНЬ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ОРДИСТИКИ

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Періодизація розвитку та поняття криміналістики.
2. Системно-структурне і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу криміналістики.
3. Основи методології криміналістики та ордистики.

Питання 1. Періодизація розвитку та поняття криміналістики

Одна з останніх варіацій розробленої О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткачем **періодизації розвитку вітчизняної криміналістики** може бути представлена таким чином:

1. **Перший період – період зародження, накопичення і розвитку криміналістичних знань у межах антикримінальної галузі права та судочинства**, який тривав із давніх часів і до 1898 р., коли Ганс Грос у третьому німецькому виданні посібника «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» вперше запропонував термін «криміналістика» для нової науки, дав їй перше визначення, виклав її систему і науковий статус поміж інших юридичних наук [1, с. VIII, XI].

Гіпотеза ж цього авторства Ганса Гроса ще підлягає перевірці. У лекціях з антикримінального судочинства В. Д. Спасович 1860 р. загальним посиланням на німецьку юридичну науку також використовує термін «криміналістика») [2, с. 21].

2. **Другий період – період формування первинних уявлень про найменування, поняття, систему та науковий статус криміналістики**, який поділяється на два етапи:

2.1. **Перший етап другого періоду**, в процесі якого **відбувалося накопичення вказаних первинних уявлень про криміналістику**, тривав із 1898 р. до 1935-1936 рр., коли вийшов у світ перший підручник «Криміналістика», який був виданий колективом авторів у двох томах, що поставило крапку в дискусії про реальність існування даної нової науки і власне з такою назвою. Було подано визначення криміналістики як науки про розслідування злочинів, запропонована її тричленна система:

«кримінальна техніка», «кримінальна тактика» і «методика розслідування злочинів».

2.2. **Другий етап другого періоду**, у процесі якого вказані наукові основи криміналістики піддавалися серйозному випробуванню у боротьбі з низкою дуже небезпечних тенденцій (з поверненням до двочленної системи правових юридичних наук у вигляді Загальної та Особливої частини, виділенням із криміналістики тактики і методики, виданням підручників криміналістики без чіткої системної градації і т. д.), тривав з 1935-1936 років до 70-х ХХ століття.

3. **Третій період – період завершення формування наукових основ криміналістики (її періодизації, поняття, чотиричленної системи, наукового статусу, дидактичних основ і т. д.)**, який поділено на три етапи:

3.1. **Перший етап третього періоду**, в процесі якого накопичувалися й розвивалися уявлення про вказані наукові основи криміналістики, тривав з 70-х до 90-х рр. ХХ століття.

3.2. **Другий етап третього періоду**, коли сформувалася перша концепція наукових основ криміналістики, що пов'язана із розробкою складових частин гласної методики протидії макроправопорушенням, триває з 90-х років ХХ століття до наших днів.

3.3. **Третій етап третього періоду**, коли сформувалися підходи до другої концепції наукових основ криміналістики, яка пов'язана із розробкою складових частин гласної методики протидії вже всім правопорушенням, триває з 90-х років ХХ століття до наших днів.

Поняття криміналістики та ординстики, за концепцією О. А. Кириченка та Ю. Д. Ткача, складається з чотирьох поняттєутворюючих ознак:

1. Природа цих наук, яка встановлюється на основі новітньої класифікації юридичних наук (питання 1 лекція 2).

2. Сутність, послідовність та інші закономірності роботи із особистісними і речовими джерелами антикримінальних (за першою концепцією) або антиделіктних (за другою концепцією) відомостей (див. питання 2 лекція 6).

3. Складові частини гласної (для криміналістики) або негласної (для ординстики) методики протидії макроправопорушенням (за першою концепцією) або правопорушень в цілому (за другою концепцією).

4. Стадії протидії макроправопорушенням (за першою концепцією) або правопорушень у цілому (за другою концепцією).

Нерозглянуті вище поняттєутворюючі ознаки криміналістики та ординстики можуть бути представлені таким чином.

Стадійність процесу криміналістичної та ордістичної протидії макроправопорушенням О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач представляють так:

1. Виявлення латентних макроправопорушень.
2. Припинення триваючих макроправопорушень.
3. Розкриття макроправопорушень.
4. Досудове розслідування макроправопорушень.
5. Судовий розгляд чи перегляд (апеляція, касація, провадження за нововиявленими обставинами; за концепцією антиделіктних органів існуючого окремого провадження з перегляду справ у Верховному Суді України не повинно бути) або досудове вирішення (треба передбачити найбільш очевидні випадки) антикримінальної справи.
6. Виконання остаточного судового (обвинувального, виправдувального або нейтрального вироку, ухвали про застосування парапокарань чи квазіпокарань або про припинення антикримінальної справи) і досудового рішення.
7. Проведення роботи зі звільненою із місць позбавлення волі особою до закінчення або погашення строку судимості.

8. Здійснення інших заходів із попередження макроправопорушень [1].

Необґрунтованим є вислів «розслідування кримінальної справи», який застосовується у ч. 4 ст. 46, ч. 1 ст. 52-5, п. 2-1 ч. 1 ст. 54 та ін. КПК України 1960 р., у рішеннях Конституційного Суду України і в численних навчальних виданнях, які підготували Ю. П. Аленін, Д. Н. Балашов, А. В. Баулін, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Г. І. Грамович, Ю. М. Грошевий, Є. Г. Коваленко, Т. С. Кобцова, В. Я. Колдін, А. І. Костров, О. П. Кучинська, Г. М. Омеляненко, І. Д. Перлов, А. І. Рошин, С. М. Стахівський, М. С. Строгович та багато інших авторів, у т. ч. й представники вищого керівництва країни і керівники антиделіктних органів. Антикримінальну справу як сумативний документ, тобто документ, що складається із сукупності інших документів, які представляють сутність і порядок отримання доказів, іншого ведення досудового та судового слідства, інших практичних дій антикримінального судочинства, не можна розслідувати, розслідується діяння, у тому числі і тоді, коли буде розслідуватися діяння зі злочинного ведення цього судочинства. Власне ж антикримінальна справа лише розглядається або переглядається.

Складові криміналістичної методики протидії макроправопорушенням О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач за однією з останніх варіацій представляють таким чином:

1. Гласні технічні засоби та загальні правила поведження з ними.

2. Тактичні прийоми проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінацій, у тому числі з негласними заходами.

3. Гласні методичні рекомендації із протидії макроправопорушенням на кожній із її стадій [1].

Складові частини ординічної методики протидії макроправопорушенням, на думку вказаних авторів, повинні мати такий вигляд:

1. Негласні технічні засоби та загальні правила поведінки з ними.

2. Тактичні прийоми проведення окремих ординічних заходів або їх комбінацій.

3. Негласні методичні рекомендації із протидії макроправопорушенням на кожній з її стадій [1].

З огляду на сутність викладених поняттєутворюючих ознак, **поняття криміналістики за першою із концепцій**, як вважають О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач, більш правильно представити таким чином: методична (неправова, антиделіктна) юридична наука, яка покликана на основі пізнання сутності, послідовності і інших закономірностей роботи із особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей розробити гласні технічні засоби та загальні правила поведінки з ними, тактичні прийоми проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінацій, а також гласні методичні рекомендації із виявлення, припинення, розкриття і досудового розслідування макроправопорушень, судового розгляду або перегляду чи досудового вирішення антикримінальної справи, виконання судового та досудового рішення, проведення роботи зі звільненою особою до закінчення або погашення строку судимості та зі здійснення інших заходів з попередження макроправопорушень [1].

Поняття ординістики за першою концепцією вказані автори пропонують представити аналогічно – методична (неправова, антиделіктна) юридична наука, яка покликана на основі пізнання сутності, послідовності й інших закономірностей роботи із особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей розробити негласні технічні засоби та загальні правила поведінки з ними, тактичні прийоми проведення окремих негласних заходів або їх комбінацій, а також негласні методичні рекомендації із виявлення, припинення, розкриття і досудового розслідування макроправопорушень, судового розгляду або перегляду чи досудового вирішення антикримінальної справи, виконання судового та досудового рішення, проведення роботи зі звільненою особою до закінчення або погашення строку судимості та зі здійснення інших заходів із попередження макроправопорушень [1].

Поняття криміналістики та ординістики за другою концепцією О. А. Кириченко і Ю. Д. Ткач вважають у розширенні завдань цих наук

до розробки складових частин відповідно гласної і негласної методики протидії всіх правопорушень, тобто як макроправопорушень, так і мініправопорушень.

Питання 2. Системно-структурне і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу криміналістики

О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач достатньо обґрунтовано вважають, що криміналістику як методичну антиделіктну неправову юридичну науку і відповідну навчальну дисципліну утворює така **система вчень**:

1. **Теорологічні вчення**, сукупність яких утворює теорологію криміналістики.

2. **Базисні часткові вчення**, основи яких викладені у другому розділі техніки, тактичні аспекти цих вчень у контексті тактики проведення окремих практичних дій чи їх комбінації – в тактиці, а методичні особливості протидії окремим видам чи групам макроправопорушень (за другою концепцією – й мініправопорушень) – у методиці.

3. **Спеціальні часткові вчення**, які вже утворюють теорологічні вчення (наприклад, теорологічне вчення криміналістики «Мікрооб'єктологія» утворюють такі спеціальні часткові вчення, як «Мікросубстанціологія» та «Мікротрасологія»), базисні часткові вчення (зокрема, базове часткове вчення криміналістики «Слідознавство» утворюють такі спеціальні часткові вчення, як «Субстанціологія» та «Трасологія», а базове часткове вчення криміналістики «Зброєделіктика» – «Вогнепальна зброя і боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними», «Вибухова зброя, пристрої і речовини, засоби підриву та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними» і «Механічна зброя і боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними»; та ін.) чи презентують положення окремих частин, розділів чи інших складових криміналістики. Наприклад, такого роду спеціальними частковими вченнями є «Тактичний прийом», «Криміналістична характеристика макроправопорушень» (або за другою концепцією – мініправопорушень) та багато інших подібного роду сукупностей криміналістичних знань.

На відміну від базисних часткових учень, спеціальні часткові вчення не пронизують техніку, тактику та методику і знаходяться в межах однієї чи двох із перелічених частин, коли теорологічні вчення мають загальне теоретичне значення для криміналістики і пронизують цю науку у цілому, тобто від теорології до методики. Аналогічним чином утворюється й ористика.

Викладена система вчень, за концепцією вказаних авторів, утворює таке **системно-структурне і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу криміналістики за першою концепцією** :

Частина I. Теорологія. Теми: 1. Періодизація, поняття, система, дисциплінарні зв'язки та дидактичні основи. 2. Основи методології. 3. Основи базисних власне криміналістичних методів. 4. Основи версіювання, планування та організації подолання макроправопорушень. 5. Основи роботи з особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей. 6. Основи мікрооб'єктології.

Частина II. Техніка.

Розділ 1. Загальні положення техніки. Теми: 7. Поняття, джерела та система техніки. 8. Сутність технічного засобу, їх класифікація та комплектація.

Розділ 2. Основні галузі техніки. Теми: 9. Основи фотозйомки і звуковідеозапису. 10. Основи слідознавства. 11. Основи одорології. 12. Основи зброєделіктики. 13. Основи встановлення автора, виконавця, засобів та інших обставин виготовлення документів. 14. Основи встановлення факту, автора, виконавця, засобів та інших обставин внесення змін у документи. 15. Основи габітоскопії. 16. Основи інформатики.

Частина III. Тактика.

Розділ 1. Загальні положення тактики. Теми: 17. Поняття, джерела, система і основні категорії тактики. 18. Основи різних видів діяльності антиделіктологів та їх взаємодії.

Розділ 2. Тактика проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінацій. Теми: 19. Тактика отримання явки з повинною або іншого повідомлення про макроправопорушення, пояснення, опитування. 20. Тактика затримання та арешту. 21. Тактика обстеження (огляду, особистого дослідження). 22. Тактика експерименту. 23. Тактика перевірки та/або уточнення показань на місці. 24. Тактика обшуку і виймки. 25. Тактика допиту, очної ставки та перехресного допиту. 26. Тактика впізнання. 27. Тактика інших де-факто процесуальних та парапроцесуальних дій. 28. Тактика проведення де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій.

Розділ 3. Тактика призначення і проведення експертиз. Теми: 29. Основи експертології. 30. Тактика призначення та проведення окремих видів експертиз (найбільш актуальних).

Частина IV. Методика.

Розділ 1. Загальні положення методики. Теми: 31. Поняття, джерела, система та основні категорії методики. 32. Основи зламу протидії процесу подолання макроправопорушень.

Розділ 2. Методики протидії окремим видам і групам макроправопорушень. Теми: 33. Методика протидії вбивствам і заподіянням тілесних ушкоджень. 34. Методика протидії згвалтуванням та іншим статевим макроправопорушенням. 35. Методика протидії крадіжкам, грабежам, розбоям та іншим видам розкрадань. 36. Методика протидії транспортним макроправопорушенням. 37. Методика протидії макроправопорушенням у галузі охорони праці. 38. Методика протидії макроправопорушенням, що пов'язані з пожежами. 39. Методика протидії хуліганству і терактам. 40. Методика протидії макроправопорушенням, що пов'язані з наркотиками. 41. Методика протидії хабарництву, іншим службовим макроправопорушенням і корупції. 42. Методика протидії економічним макроправопорушенням. 43. Методика протидії податковим макроправопорушенням. 44. Методика протидії екологічним макроправопорушенням.

Розділ 3. Методики протидії макроправопорушенням за особливих обставин. Теми: 45. Особливості методики протидії організованим макроправопорушенням. 46. Особливості методики протидії замовним макроправопорушенням. 47. Особливості методики протидії макроправопорушенням неповнолітніх. 48. Особливості методики протидії макроправопорушенням осіб із психічними вадами. 49. Особливості методики протидії макроправопорушенням іноземців або проти них. 50. Особливості методики протидії макроправопорушенням у військовий час або в іншій надзвичайній ситуації. 51. Особливості методики протидії макроправопорушенням минулих років [1].

Система і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу ординстики за першою концепцією, на думку вказаних авторів, може бути аналогічним, але підлягає викладу із дотриманням процедури роботи з секретними документами та із урахуванням перспективного Кодексу ординстичного судочинства України.

Систему і змістовно-тематичне наповнення базового спеціального курсу криміналістики та ординстики, за другою концепцією О. А. Кириченка та Ю. Д. Ткача, доповнюють розділами про особливості застосування гласних і негласних технічних засобів і загальних правил поводження з ними, тактичних прийомів проведення окремих гласних і негласних практичних дій або їх комбінації, гласних і негласних методичних рекомендацій зі здійснення кожної із стадій протидії макроправопорушенням та мініправопорушенням: адміністративним, дисциплінарним, де-факто майново-договірним і де-юре майново-договірним). Окремо, на думку цих авторів, доцільно деталізувати можливості складових частин гласної і негласної методики відновлення в конституційному, антикримінальному, адміністративному, трудовому,

де-факто майново-договірному і в де-юре майново-договірному судочинстві порушених правопорушенням прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичних або юридичних осіб чи держави в цілому.

Питання 3. Основи методології криміналістики та ординстики

Розроблені О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткачем новітні основи методології як одного з теоретичних криміналістичних, а рівно й ординстичних, вчень складають класифікація криміналістичних методів, уточнена сутність кожного з базисних власне криміналістичних методів, а також уточнена сутність і класифікація експертних методів дослідження, що стисло може бути представлена таким чином.

Класифікація криміналістичних методів, за однією з останніх варіацій Ю. Д. Ткача, має такий вигляд:

1. Базисний метод дослідження – метод діалектичного матеріалізму.

2. Загальнонаукові методи дослідження: 2.1. Чуттєво-раціональні методи: 2.1.1. Метод спостереження. 2.1.2. Метод опису. 2.1.3. Метод порівняння. 2.1.4. Метод експерименту. 2.1.5. Метод моделювання. 2.2. Логічні методи: 2.2.1. Метод аналізу. 2.2.2. Метод синтезу. 2.2.3. Метод індукції. 2.2.4. Метод дедукції. 2.2.5. Метод гіпотези. 2.2.6. Метод аналогії. 2.3. Математичні методи: 2.3.1. Метод вимірювання. 2.3.2. Метод математичного моделювання. 2.3.4. Геометричні методи та ін.

3. Криміналістичні методи:

3.1. Власне криміналістичні методи:

3.1.1. Базисні власне криміналістичні методи дослідження: 3.1.1.1. Метод ідентифікації. 3.1.1.2. Метод групофікації. 3.1.1.3. Метод діагностування. 3.1.1.4. Метод ситуаційного дослідження. 3.1.1.5. Метод класифікаційного дослідження. 3.1.1.6. Метод встановлення загального джерела походження.

3.1.2. Загальні власне криміналістичні методи: 3.1.2.1. Метод версіювання. 3.1.2.2. Метод планування та організації протидії макроправопорушенням. 3.1.2.3. Метод взаємодії різних суб'єктів у процесі протидії макроправопорушенням. 3.1.2.4. Метод пошуку і розшуку особистісних і речових джерел антикримінальних відомостей та ін.

3.1.3. Часткові власне криміналістичні методи дослідження: 3.1.3.1. Метод кольоровоподільної фотовідеозйомки. 3.1.3.2. Метод контрастної фотовідеозйомки. 3.1.3.3. Метод фізичного моделювання. 3.1.3.4. Метод дактилоскопії. 3.1.3.5. Метод пороскопії. 3.1.3.6. Метод еджескопії. 3.1.3.7. Метод габітоскопії. 3.1.3.8. Метод суб'єктивного портрета. 3.1.3.9. Метод впізнання. 3.1.3.10. Метод фотовідеопортретної

реконструкції обличчя людини за черепом. 3.1.3.11. Метод слідчого (судового, експертного) експерименту. 3.1.3.12. Методи обстеження (огляду, особистого дослідження) місця події та інших речових джерел антикримінальних відомостей. 3.1.3.13. Методи обшуку різних об'єктів. 3.1.3.14. Метод «психологічної пастки». 3.1.3.15. Метод «хімічної пастки». 3.1.3.16. Одорологічний метод. 3.1.3.17. Антропологічні методи. 3.1.3.18. Антропометричні методи та ін.

3.2. Запозичені криміналістичні методи: 3.2.1. Фізичні методи. 3.2.2. Хімічні методи. 3.2.3. Фізико-хімічні методи. 3.2.4. Біологічні методи. 3.2.5. Соціологічні методи. 3.2.6. Психологічні методи. 3.2.7. Кібернетичні методи [1].

Поняття ідентифікації О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач пропонують уточнити як процес ототожнення ознак зовнішньої будови певного твердого тіла (для людини – ознак зовнішності) при індивідуальній ідентифікації або такого роду ознак певної групи твердих тіл (групи людей) при груповій ідентифікації з їх матеріально фіксованим відображенням на іншому твердому тілі або в його структурі (матеріальні відбитки) або у свідомості людини (ідеальні відбитки) [1].

Поняття групофікації, на думку цих авторів, становить процес встановлення групової, родової або видової подібності морфології (зовнішня чи внутрішня будова) або інших субстанціональних ознак (якісно-кількісного складу, фізичних констант і ін.) двох і більше твердих тіл або субстанціональних ознак двох і більш об'ємів в'язких, сипких, рідких чи газоподібних речовин [1].

Поняття класифікаційного дослідження ці автори розкривають через встановлення наявності у конкретного твердого тіла живої або неживої природи чи в одного об'єму в'язких, сипких, рідких або газоподібних речовин ознак певної таксономічної чи іншої класифікаційної групи [1].

Поняття діагностування вказані автори вбачають у встановленні факту наявності ознак загального характеру певного зовнішнього або внутрішнього впливу за їхнім матеріально фіксованим відображенням на поверхні або у структурі твердого тіла чи сипких і рідких речовин, або в структурі газоподібних речовин (матеріальне відображення), або у свідомості (пам'яті) особистісного джерела (ідеальне відображення), що дає можливість діагностувати за такого роду відображенням факт та інші обставини цього впливу [1].

Поняття ситуаційного дослідження вказані автори уточнюють через встановлення механізму (ситуації) взаємодії двох і більше твердих тіл або об'єктів будь-якого агрегатного стану з певним твердим тілом за матеріально фіксованим відображенням (матеріальне відображення) ознак цього механізму або ситуації на поверхні чи у структурі твердого тіла або

за ідеальним відображенням цих же ознак у свідомості (пам'яті) особистісного джерела [1].

Встановлення загального джерела походження двох і більше твердих тіл або їх частин чи двох і більше об'ємів сипких, рідких або газоподібних речовин, на думку О. А. Кириченка та Ю. Д. Ткача, може бути здійснене за допомогою ідентифікації, групофікації, діагностування або ситуаційного дослідження.

Новітню класифікація експертних досліджень О. А. Кириченко представляє таким чином:

1. **Криміналістична експертиза** (дослідження будь-яких об'єктів, крім тіла, частин, виділень і психіки людини і пов'язаних з ними об'єктів, що проводиться з застосуванням будь-яких спеціальних знань, окрім юридичних, з метою отримання антиделіктних відомостей):

1.1. Трасологічна.

1.2. Вогнепальної зброї і боєприпасів та слідів протиправного поводження з ними.

1.3. Механічної зброї і боєприпасів та слідів протиправного поводження з ними.

1.4. Вибухової зброї, пристроїв і речовин, засобів підриву та слідів протиправного поводження з ними.

1.5. Автотехнічна.

1.6. Одорологічна.

1.7. Біологічна.

1.8. Бухгалтерська.

1.9. Економічна.

1.10. Технологічна.

1.11. Експертиза матеріалів, речовин і виробів з них та ін.

2. **Медична експертиза:** 2.1. Трасологічна. 2.2. Імунологічна.

2.3. Цитологічна. 2.4. Токсикологічна. 2.5. Експертиза живих осіб.

2.6. Експертиза трупа, інших пов'язаних із ним речових джерел та ін.

3. **Психіатрична експертиза:** 3.1. Психологічна (дослідження особливостей психіки). 3.2. Психіатрична (дослідження відхилень і захворювань психіки). 3.3. Наркологічна (дослідження алкогольної, наркотичної, токсичної, іншої залежності) [1].

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які періоди пройшла у своєму розвитку вітчизняна криміналістика?
2. З яких поняттєутворюючих ознак складається визначення поняття криміналістики та ордістики?

3. Назвіть стадії процесу криміналістичної та ординістичної протидії макроправопорушенням.
4. Чому необґрунтовано застосовувати словосполучення «розслідування кримінальної справи»?
5. Які є складові частини криміналістичної методики протидії макроправопорушенням?
6. Назвіть складові частини ординістичної методики протидії макроправопорушенням.
7. Сформулюйте визначення поняття криміналістики за її першою концепцією.
8. У чому полягає особливість визначення поняття криміналістики за її другою концепцією?
9. Як має бути сформульоване визначення поняття ординістики за її першою і другою концепціями?
10. Які вчення утворюють систему криміналістики?
11. Як співвідносяться між собою базисні і спеціальні часткові криміналістичні вчення?
12. Назвіть теми теорології криміналістики як першої частини цієї науки.
13. З яких розділів і тем складається техніка як друга частина криміналістики?
14. Назвіть розділи і теми тактики як другої частини криміналістики.
15. З яких розділів і тем складається методика як четверта частина криміналістики?
16. Перерахуйте загальнонаукові методи дослідження криміналістики.
17. З яких груп та методів складаються криміналістичні методи дослідження за їх новітньою класифікацією?
18. Дайте визначення ідентифікації як базисного власне криміналістичного методу.
19. Яка сутність і різновиди групофікації як базисного власне криміналістичного методу?
20. Дайте визначення діагностуванню як базисному власне криміналістичного методу.
21. Яка сутність ситуаційного дослідження як базисного власне криміналістичного методу?
22. На які види та підвиди класифікуються експертні дослідження в криміналістиці?

Основна література

1. Кириченко О. А. Сутність теорологічних вчень криміналістики та ординістики. Лекція № 7 / О. А. Кириченко // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова,

Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекції. – С. 58–65.

2. Кириченко А. А. Сущность теоретических учений криминалистики и ординистики. Лекция № 7 / А. А. Кириченко // Учебно-методический комплекс по специальному курсу «Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могили, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 69–77.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

1. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
2. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
4. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

Бібліографічний список

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс ; [пер. с 3-го нем. изд. 1898 г., Л. Дудкин, Б. Зиллер]. – СПб. : Тип. М. Меркушева, 1908. – 1040 с.
2. Спасович В. Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и судопроизводством: лекции, прочитанные в 1860 г. / В. Д. Спасович. – М. : ЛестЭст, 2001. – 112 с.
3. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : [http:// consensusomnium.com /ru/reports_ru/#](http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#).

Лекція № 8

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВИ ДЕЯКИХ БАЗИСНИХ ЧАСТКОВИХ УЧЕНЬ КРИМІНАЛІСТИКИ

У процесі лекції розглядаються такі питання:

1. Система теорологічних, базисних і спеціальних часткових криміналістичних учень.
2. Основи юридичного слідознавства.
3. Основи юридичної мікрооб'єктології.
4. Основи юридичної одорології.
5. Основи юридичної зброєделіктики.

Питання 1. Система теорологічних, базисних і спеціальних часткових криміналістичних учень

Криміналістика та ордістика, на думку О. А. Кириченка, складаються з системи теорологічних вчень, базисних часткових вчень і спеціальних часткових учень.

Теорологічними вченнями криміналістики, на думку цього автора, є сукупність знань, які мають значення для розвитку криміналістики у цілому, а тому ці вчення складають першу частину цієї науки «Теорологія»:

1. Періодизація розвитку вітчизняної криміналістики.
2. Поняття криміналістики.
3. Системно-структурна будова і змістовно-тематичне наповнення криміналістики.
4. Дисциплінарні зв'язки криміналістики (будуються на новій класифікації юридичних наук).
5. Дидактичні основи криміналістики (будуються на концепції юридосвітянського та юриднаукотворчого напрямів).
6. Методологія криміналістики.
7. Основи версіювання, планування та організації подолання макроправопорушень.
8. Основи роботи з особистісними і речовими джерелами антикримінальних відомостей, за другою концепцією – антиделіктних відомостей.

9. Основи мікрооб'єктології [2].

Базисні часткові вчення криміналістики, як вважає О. А. Кириченко, складають взаємопов'язаний зміст техніки, тактики і методики та їх основи, які викладені у другій частині криміналістики «Техніка», у той час як тактичні та методичні аспекти цих вчень повинні розглядатися вже відповідно у третій частині криміналістики «Тактика» та в четвертій частині цієї науки – «Методика», що деталізовано на прикладі такого базисного часткового вчення криміналістики, як «слідознавство».

Базисні часткові вчення криміналістики, за другою концепцією поняття та системи даної науки, повинні розглядатися також і як юридичні базисні вчення, оскільки їх положення можуть і повинні застосовуватися в контексті становлення ефективної, раціональної та якісної протидії кожному з різновидів правопорушень, що має здійснюватися у відповідному судочинстві – антикримінальному, адміністративному, дисциплінарному, де-факто майново-договірному і де-юре майново-договірному.

Не виключається застосування положень цих учень і в конституційному судочинстві як можливої передумови виникнення кожного із перерахованих видів судочинства.

Спеціальні часткові вчення криміналістики, на думку вказаного автора, становлять сутність теоретичних вчень, базисних часткових вчень, інших концепцій, частин цієї науки, наприклад, базисне часткове вчення криміналістики «слідознавство» складається із таких двох дуже тісно взаємопов'язаних спеціальних часткових навчань, як «Субстанціологія» та «Трасологія» [2].

Аналогічно базисне часткове вчення «Зброеделіктика» складається з наступних спеціальних часткових криміналістичних учень:

1. Вогнепальна зброя, боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними.
2. Механічна зброя, боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними.
3. Вибухова зброя, пристрої і речовини, засоби підриву та антиделіктні сліди протиправного поводження з ними [2].

Сутність і дисциплінарний статус встановлення автора, виконавця, засобів та інших обставин виготовлення документа О. А. Кириченко та Ю. Д. Ткач обґрунтовують тим, що традиційне розуміння цього базисного часткового вчення лише як почеркознавства занадто звужує фактично існуючий його зміст та завдання в контексті встановлення автора, виконавця, засобів та інших обставин виготовлення кожного з 12 різновидів документів, а не тільки рукописних, які є лише частиною письмодокументів. Сутність і дисциплінарний статус встановлення автора, виконавця, засобів та інших обставин виготовлення

документів як базисного часткового вчення криміналістики визначається аналогічно іншим базисним частковим вченням криміналістики [2].

Сутність і дисциплінарний статус встановлення факту, виконавця, автора, засобів та інших обставин внесення змін у документи, на думку О. А. Кириченка і Ю. Д. Ткача, повинні визначитися з огляду на такі посилання. Традиційне розуміння такого базисного часткового вчення, як «Техніко-криміналістичне дослідження документів» є архаїчним і необґрунтованим. Дана назва цього вчення свідчить лише про те, що воно належить до документів і знаходиться в техніці як другої частини криміналістики. Все це, по-перше, стосується і другого традиційного часткового вчення «почеркознавство», а по-друге, має всі недоліки цього традиційного часткового вчення: не охоплює всіх 12 існуючих на сьогодні різновидів документів і не розкриває всього змісту і завдань цього базисного часткового вчення, яке покликане розробити технічні, тактичні методичні аспекти встановлення факту, виконавця, автора, засобів та інших обставин внесення змін до кожного із 12 існуючих різновидів документів. Згідно з цим підходом й іншими базисними частковими вченнями криміналістики визначається поняття і дисциплінарний статус встановлення факту, виконавця, автора, засобів та інших обставин внесення змін у документи як базисного часткового вчення криміналістики [2].

Питання 2. Основи юридичного слідознавства

Слідознавство як сукупність знань і будь-яке інше базисне часткове вчення криміналістики за другою концепцією цієї науки повинне іменуватися юридичним, оскільки набуває значення рівною мірою і для кожного з видів судочинства (антикримінального, адміністративного, дисциплінарного, де-факто майнового, де-юре майнового), у тому числі й конституційного судочинства, яке є лише передумовою можливого порушення відповідного судочинства, залежно від того, факт наявності якого власне правопорушення було встановлено у конституційному судочинстві.

Юридичний аспект слідознавства та інших базисних часткових навчань криміналістики, а також мікрооб'єктології як теорологічного вчення цієї науки набувається через деякі причини. Крім криміналістики положення слідознавства, мікрооб'єктології, одорології, зброєделіктики та ін. розробляються у частині негласного застосування й ордістикою, а процедурні аспекти роботи з трасосубстанціями – відповідним судочинством, що, в кінцевому підсумку, призводить до утворення відповідного полінаукового напрямку. Крім того, низка полінаукових

напрямів, наприклад, «Юридичне слідознавство», «Юридична мікрооб'єктологія», «Юридична зброєделіктика» та ін., також містять розділи й «Медичне слідознавство», «Мікрооб'єктологія», «Зброєделіктика» і т. д. За такою схемою виправдана поява і таких полінаукових напрямів, як юридичне слідознавство, юридична мікрооб'єктологія, юридична зброєделіктика, юридична одорологія та ін.

У цьому зв'язку **криміналістичне (юридичне) слідознавство** О. А. Кириченко і С. А. Кириченко визначають як базисне часткове вчення, яке за першою концепцією криміналістики на основі пізнання сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з різним видом антиделіктних слідів у вигляді трас та/або субстанцій (слідів, параслідів та квазіслідів діяння правопорушення), розробляє гласні технічні засоби роботи з такими речовими джерелами і загальні правила поведіння з цими засобами, тактичні прийоми проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парaproцесуальних дій або їх комбінації, у тому числі із негласними заходами, у процесі яких проводиться робота з антиделіктними слідами, а також гласні методичні рекомендації щодо здійснення такої роботи на кожній зі стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушень [2].

Базисними об'єктами криміналістичного (юридичного) слідознавства є траси і субстанції, робота з якими в процесі протидії макроправопорушенням практично тісно взаємопов'язана, що зумовлює лише доктринальну наявність таких спеціальних часткових учень цього базисного вчення, як «Субстанціологія» і «Трасологія», а також доктринальне об'єднання в єдине базисне часткове вчення положень взаємопов'язаної роботи з субстанціями і трасами.

Сутність антиделіктних слідів О. А. Кириченко і С. А. Кириченко вбачають у присутності або відсутності певних трас чи субстанцій або обох груп трасосубстанцій одночасно у вигляді змін у навколишньому матеріальному середовищі чи ідеальних змін у свідомості людини, дослідження яких має значення для правильного вирішення антикримінальної справи або в більш широкому плані для якісної, ефективної та раціональної протидії конкретному макроправопорушенню [2].

Видовий поділ антиделіктних слідів вказані автори представляють таким чином:

1. **Сліди певного слідоутворюючого об'єкта**, тобто названі матеріальні чи ідеальні зміни, що виникли в результаті певного впливу (дії, бездіяльності) конкретного об'єкта.

2. **Сліди діяння правопорушення** – аналогічні матеріальні чи ідеальні зміни, що виникли в процесі приготування або вчинення правопорушення чи приховування такого роду змін.

3. Парасліди діяння правопорушення – аналогічні матеріальні й ідеальні зміни, процес виникнення яких має інший, ніж причинний, зв'язок із приготуванням, вчиненням або з приховуванням правопорушення.

4. Квазісліди діяння правопорушення – коли такого роду зміни не мають з діянням правопорушення ніякого зв'язку, але цим самим вказані зміни набувають певного значення для якісної, ефективної та раціональної протидії конкретному правопорушенню [2].

Склад антиделіктних слідів О. А. Кириченко і С. А. Кириченко пояснюють:

1. Наявністю на місці діяння певних субстанцій.

2. Наявністю на місці діяння певних трас (відбитків, діагностичних відображень, ситуаційних відображень).

3. Відсутністю тих субстанцій, які повинні бути на місці діяння згідно з висунутою версією.

4. Відсутністю тих трас (відбитків, діагностичних відображень, ситуаційних відображень), які повинні бути на місці діяння згідно з висунутою версією.

5. Різним поєднанням вказаних ситуацій [2].

Дисциплінарний статус криміналістичного (юридичного) слідознавства як базисного часткового вчення О. А. Кириченко і С. А. Кириченко вбачають у тому, що основи слідознавства (хронологія розвитку, поняття і класифікація антиделіктних слідів, поняття і дисциплінарний статус слідознавства, положення про технічні засоби роботи з антиделіктними слідами, насамперед, про технічні засоби їх збирання, особистого та експертного дослідження та про загальні правила поводження з цими засобами, їх комплектацію і т. д.) повинні викладатися у другій частині криміналістики «Техніка».

У третій частині криміналістики «Тактика» вже треба викладати положення слідознавства про особливості роботи з антиделіктними слідами при проведенні окремих де-факто і де-юре процесуальних дій чи їх комбінації: різних видів обстеження (огляду, особистого дослідження), обшуку, виїмки, перевірки та/або уточнення показань на місці, експерименту і т. д.

І, нарешті, у четвертій частині криміналістики «Методика» повинні бути висвітлені особливості роботи з антиделіктними слідами на кожній із стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушення, насамперед, при протидії вбивствам і заподіяння тілесних ушкоджень, згвалтуванням, транспортним макроправопорушенням, різним видам розкрадань, макроправопорушенням, що пов'язані з наркотиками, пожежами і т. д.

Питання 3. Основи юридичної мікрооб'єктології

Поміж розроблених О. А. Кириченком основ юридичної (криміналістичної) мікрооб'єктології доцільно виділити такі концепції та положення.

Хронологія становлення юридичної мікрооб'єктології:

1. У 1951 р. Макс Фрей Сульцер у статті «Фиксация микроследов липкой лентой» застосував перший спеціальний термін у позначенні такого роду речових джерел антикримінальних відомостей.

2. У 1958 р. вітчизняний учений М. С. Романов захистив першу кандидатську дисертацію з проблем мікроречових джерел антикримінальних відомостей «Микроскопическое и микрофотометрическое исследование вещественных доказательств в криминалистической экспертизе», в якій вперше застосував термін «мікрооб'єкти» і сформулював перше їхнє визначення.

3. У 1965 р. В. В. Безруков, А. І. Вінберг, М. Г. Майоров і Р. М. Тодоров у статті «Новое в криминалистике» повідомили про винахід одорологічного методу і появу у зв'язку з цим нової сукупності знань у криміналістиці – «Судова одорологія», чим самим поклали початок одорологічному напрямку розвитку мікрооб'єктологічних проблем.

4. У 1971 р. Г. Л. Грановський у статті «Проблемы трассологии» запропонував передбачити в трассології підрозділ «мікротрассология», чим самим поклав початок розвитку мікротрассологічному напрямку розвитку мікрооб'єктологічних проблем.

5. У 1978 р. М. Б. Вандер у статті «Понятие и значение микрочастиц в криминалистике» запропонував новий пошуковий напрям у криміналістиці «Судебная микрология», чим було покладено початок розвитку, по суті, мікрособстанціологічного напрямку розвитку мікрооб'єктологічних проблем.

6. У 1981 р. К. К. Бобев присвятив мікротрассологічному напрямку першу монографію «Микротрассология», в якій всі мікрооб'єктологічні проблеми, по суті, звів лише до мікротрассологічного напрямку.

7. У 1984 р. К. К. Бобев захистив першу докторську дисертацію з проблем криміналістичної мікрооб'єктології «Основы микротрассологии», закріпивши в ній свою попередню алогічну позицію обмеження мікрооб'єктологічних проблем лише мікротрассологічними.

8. У 1988 р. М. Б. Вандер і Н. І. Маланьїна присвятили проблемам мікрооб'єктів першу монографію «Судебная микрология», в якій вкотре звели всі мікрооб'єктологічні проблеми, по суті, лише до мікрособстанціологічного напрямку, де, однак, не було місця не тільки мікротрассам, а й слідам запаху людини, тобто одорологічному напрямку розвитку мікрооб'єктологічних проблем.

9. У 1994 р. М. Б. Вандер захистив другу докторську дисертацію з мікрооб'єктологічних проблем «Проблемы совершенствования научно-технических средств и их применение в процессе доказывания по уголовным делам», підтвердивши вказаний лише мікросубстанціологічний статус проблем мікрооб'єктів.

10. У 1992 р. О. А. Кириченко спочатку в кандидатській дисертації «Классификация микрообъектов и их значение при расследовании преступлений против личности», у 1993 р. у монографії «Криминалистическая микрология», у 1994 р. у монографії «Основы судебной микрологии», у 1994 р. у першому варіанті докторської дисертації «Основы судебной микрологии» (яку В. Г. Гончаренко та М. Я. Сегай цинічно зняли із захисту в процесі вже самого захисту дисертації), в 1996 р. у другому варіанті докторської дисертації «Основы криминалистической микрологии», у 1998 р. у монографії «Основы судебной микрообъектологии», у 2001 р. у монографії «Основы юридической одорологии» і в інших численних публікаціях розробив основи полінаукового напрямку «Юридична мікрооб'єктологія», що складається в доктринальному аспекті із часткових учень «Криміналістична мікрооб'єктологія», «Ордицистична мікрооб'єктологія», «Медична мікрооб'єктологія» та «Процедурна мікрооб'єктологія», які, поряд із цим, розвиваються і в межах своїх материнських наук. Найбільш розвиненим із них є базисне часткове вчення «Криміналістична мікрооб'єктологія», що об'єднує на правах взаємопов'язаних спеціальних часткових учень «Мікросубстанціологія» і «Мікротрасологія». Криміналістична одорологія як складова частина криміналістичної мікрооб'єктології через особливості її об'єктів та роботи з ними (слідів і зразків запаху людини та інших речових джерел антикримінальних відомостей) має відокремлене існування і разом із іншими базисними частковими вченнями. «Ордицистична одорологія» і «Процедурна одорологія» у доктринальному аспекті об'єднуються в полінауковий напрям «Юридична одорологія».

11. У 2007 р. А. В. Кочубей у четвертій докторській дисертації з проблем криміналістичної мікрооб'єктології «Методологические, правовые и естественнонаучные основы использования микрообъектов в раскрытии и расследовании преступлений» відверто «сплагіатив» словосполучення «криміналістична мікрооб'єктологія» і цілу низку інших розроблених О. А. Кириченко положень цього теорологічного криміналістичного вчення, а у цілому нічого істотного нового в розвиток цього вчення не вніс, і, навпаки, повернувся, по суті, до давно застарілого і до необґрунтованого мікросубстанціологічного напрямку розвитку мікрооб'єктології [2].

Криміналістична (юридична) мікрооб'єктологія, на думку О. А. Кириченка, за першою концепцією криміналістики являє собою теорологічне вчення, яке на основі пізнання сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з максімікроречовими, ультрамікроречовими та ультраречовими джерелами антикримінальних відомостей, розробляє гласні технічні засоби роботи з такого роду трасосубстанціями і загальні правила поведження з ними, тактичні прийоми проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінації, у тому числі із негласними заходами, у процесі яких проводиться робота з цими речовими джерелами антикримінальних відомостей, а також гласні методичні рекомендації зі здійснення такої роботи на кожній зі стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушень [2].

Базисними об'єктами криміналістичної (юридичної) мікрооб'єктології є мікротраси і мікросубстанції, робота з якими в процесі протидії макроправопорушенням практично тісно взаємопов'язана, що зумовлює лише доктринальну наявність таких спеціальних часткових учень цього теорологічного вчення, як «Мікросубстанціологія» і «Мікротрасологія», а також доктринальне об'єднання в єдине теорологічне вчення мікросубстанціологічного і мікротрасологічного напрямів розвитку проблем мікрооб'єктів.

Разом із іншими названими базисними частковими вченнями криміналістична мікрооб'єктологія в доктринальному плані утворює полінауковий напрям «Юридична мікрооб'єктологія».

Дисциплінарний статус юридичної (криміналістичної) мікрооб'єктології О. А. Кириченко визначає тим, що її основи (хронологія розвитку, поняття і класифікація мікрооб'єктів, їх властивості та механізм утворення, поняття і дисциплінарний статус мікрооб'єктології тощо) як часткового вчення криміналістики, зважаючи на теорологічну значимість цих положень для розвитку кожної із частин криміналістики, мають викладатися у першій частині «Теорологія».

У другій частині криміналістики «Техніка» треба розглядати положення про технічні засоби роботи з максімікроречовими, ультрамікроречовими та із ультраречовими джерелами антикримінальних відомостей, насамперед, про технічні засоби їх збирання, особистого та експертного дослідження та загальні правила поведження з ними, їх комплектації і т. п.

У третій частині криміналістики «Тактика» місце положенням мікрооб'єктології про особливості роботи з такого роду речовими джерелами антикримінальних відомостей при проведенні окремих де-факто процесуальних і де-юре процесуальних дій або їх комбінації, в першу чергу, різних видів обстеження (огляду, особистого дослідження), обшуку, виїмки, перевірки та/або уточнення показань на місці,

експерименту і, найбільш детально, особливості призначення та основи проведення окремих видів мікрооб'єктологічних експертиз та ін.

І, нарешті, у четвертій частині криміналістики «Методика» повинні викладатися положення мікрооб'єктології про особливості роботи з максікроречовими, ультрамікроречовими та із ультраречовими джерелами антикримінальних відомостей на кожній із стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушень, насамперед, про ті факти та обставини, які можуть бути встановлені за допомогою мікрооб'єктологічних відомостей у процесі протидії вбивствам та заподіянню тілесних ушкоджень, скоєних різними способами, звалтуванням, транспортним макроправопорушенням, різним видам розкрадань, макроправопорушень, що пов'язані з наркотиками, пожежами і т. д.

На думку О. А. Кириченка, практично існує **три напрями визначення мікрооб'єктів**:

1. Якісне визначення поняття мікрооб'єктів, тобто за допомогою відображення їхніх якісних ознак, коли під:

1.1. Максими́крооб'єктами розуміються трасосубстанції у твердому, сипкому і рідкому агрегатному стані, факт наявності яких через незначні їхні розмірні характеристики у нормальних умовах спостереження ще може бути встановлений, у той час як виявлення їх первинної морфології (кольору, форми, характеру поверхні і т. д.) такого роду речових джерел антиделіктних відомостей вимагає застосування хоча б найпростіших збільшувальних засобів і змушує вдаватися до їхньої штучної індивідуалізації за допомогою належної упаковки. До максими́крооб'єктів належать трасосубстанції і менших розмірних характеристик, які, проте, дозволяють виявити вказану їх первинну морфологію ознаки за допомогою позалабораторної збільшувальної техніки.

1.2. Ультрамікрооб'єктами – трасосубстанції у твердому, сипкому і рідкому агрегатному стані, факт наявності яких у нормальних умовах спостереження ще може бути встановлений за допомогою позалабораторних технічних засобів, у той час як виявлення їх первинної морфології вимагає застосування вже лабораторної збільшувальної техніки, спеціальних знань у порядку експертизи і штучної індивідуалізації. До ультрамікрооб'єктів належать такого роду трасосубстанції і менших розмірних характеристик, які, проте, дозволяють здійснити безпосереднє їх експертне візуальне сприйняття.

1.3. Ультраоб'єктами – субстанції будь-якого агрегатного стану, які через їхні мізерні розмірні характеристики не можуть бути сприйняті навіть за допомогою мікроскопа, а отже, можуть бути вивчені лише за допомогою опосередкованих експертних методів якісного та кількісного аналізу (тонкошарової хроматографії, одорологічного методу, нейтроноактиваційного, атомно-абсорбційного та іншого аналізу).

2. **Кількісне визначення поняття мікрооб'єктів**, тобто через відображення точних розмірних характеристик такого роду речових джерел антикримінальних відомостей.

3. **Змішане визначення поняття мікрооб'єктів**, тобто поєднанням першого і другого критеріїв визначення їх сутності. Для умов позалабораторної роботи ордіста, слідчого, прокурора, суду з ними придатне лише якісне визначення поняття максімікрооб'єктів, ультрамікрооб'єктів та ультраоб'єктів. А для умов лабораторної, тобто експертної, роботи з ними – змішане, якщо на основі якісного визначення поняття максімікрооб'єктів, ультрамікрооб'єктів або ультраоб'єктів будуть встановлені розмірні характеристики⁵ відповідно кожному практично значимому виду і природи, що не може не бути у вигляді лише табличних довідкових даних, які мають бути і своєрідним розмірним орієнтиром при використанні якісного визначення максімікрооб'єктів, ультрамікрооб'єктів і ультраоб'єктів [2].

Детальна видова класифікація мікрооб'єктів, за однією з останніх варіацій О. А. Кириченка, може бути представлена у такий спосіб:

1. **Максімікротіла (ультрамікротіла)**, тобто мікрооб'єкти, що є єдиним цілим, наприклад, мікрофлора, мікроорганізми, дрібні деталі жіночих годинників та інших механізмів і т. д.

2. **Максімікрочастки (ультрамікрочастки)**, тобто мікрооб'єкти, що є частиною іншої трасосубстанції і відокремилися від неї унаслідок механічного та іншого зовнішнього впливу, зокрема, мікрочастки волосся, лакофарбового покриття, скла, текстильних волокон та ін.

3. **Максімікроречовини (ультрамікроречовини, ультраречовини)**, тобто такі мікрооб'єкти, окремі складові яких унаслідок їхніх мізерних розмірних характеристик не можуть бути вивчені безпосередньо і становлять інтерес лише своєю сукупністю.

4. **Максімікрровключення (ультрамікрровключення, ультравключення)**, тобто мікроречовини, що проникли в масу (структуру) носія і досліджуються разом з ним, оскільки їх розміри співвідносяться із розмірами структурних елементів внутрішньої будови носія і тому практично такого роду мікроречовини не можуть бути відокремлені від нього. Винятком є тільки екстрагування мікроречовин (вимивання розчинами), що в будь-якому разі не може бути повним. При проникненні мікротіл і мікрочасток у масу (структуру) носія мікрровключення не утворюються, оскільки можливе вилучення та окреме дослідження такого роду включень.

5. **Максімікровідбитки (ультрамікровідбитки)**, тобто мікрооб'єкти, що визначаються аналогічно відбиткам.

⁵ Для такого роду речових джерел антикримінальних відомостей, що мають власну стійку форму – у двох та окремо у третьому вимірі.

6. **Діагностичні максімікрівідображення (ультрамікрівідображення)**, тобто мікрооб'єкти, що визначаються аналогічно діагностичним відображенням.

7. **Ситуаційні максімікрівідображення (ультрамікрівідображення)**, тобто мікрооб'єкти, що визначаються аналогічно ситуаційним відображенням.

8. **Максімікродеталі (ультрамікродеталі, ультрадеталі)**, тобто будь-які названі різновиди мікрооб'єктів, що вивчаються не самостійно, а як деталі або елементи інших матеріальних змін, представлених єдиним об'єктом, зокрема, мікродеталі папілярних візерунків пальців рук людини у вигляді крапки, містка, дельти, роздвоєння, здвоєними і т. д.; мікродеталі лакун та інших елементів структурної будови кісток людини або тварини та ін. [2].

Спрошену видову класифікацію мікрооб'єктів як складової частини трасосубстанції О. А. Кириченко представляє таким чином:

1. **Мікросубстанції (мікротіла, мікрочастки, мікроречовини, мікрвключення)**, тобто мікрооб'єкти, що набувають антиделіктного значення своєю морфологією (внутрішньою або зовнішньою будовою твердого тіла) або субстанціональними властивостями (якісно-кількісним складом, фізичними константами та ін.).

2. **Мікротраси (мікрівідбитки, діагностичні та ситуаційні мікрівідображення)**, тобто мікрооб'єкти, що мають значення своїми трасологічними ознаками – розташуванням у просторі матеріально фіксованого відображення ознак зовнішньої будови твердого тіла або ознак зовнішності людини, загального характеру зовнішнього впливу чи механізму (ситуації) утворення матеріальних змін.

3. **Мікродеталі**, сутність яких аналогічна мікродеталям за детальною видовою класифікацією мікрооб'єктів [2].

Питання 4. Основи юридичної одорології

Хронологію становлення юридичної (криміналістичної) одорології О. А. Кириченко та В. Д. Басай представляють таким чином:

1. 1896 р., коли да ініціативи Ганса Гроса у м. Гільдесгейме з'явилося 12 собак, підготовлених для несення поліцейської служби.

2. 1965 р., коли В. В. Безруков, А. І. Вінберг, М. Г. Майоров і Р. М. Тодоров оголосили про винахід одорологічного методу, заснованого на консервації за допомогою приладу відбору запахів (ветеринарного шприца) в скляну ємність з ймовірних слідів запаху людини (найчастіше, з відбитків взуття на ґрунті) і подальшого їх дослідження за допомогою нюху службового собаки в процесі одорологічної вибірки (коли підозрювана особа виставлялося в один ряд з завідомо непричетними

особами). У зв'язку з цим було оголошено про появу в криміналістиці такої сукупності знань, як «Судебная одорология».

3. 1973-1974 роки, коли з'явилися перші навчально-практичні посібники з проблем одорології Н. Н. Тарнаєва і В. І. Шиканова, тоді як раніше видані в 1924 р. посібники Р. Герсбахом «Дрессировка полицейских собак», Ф. Фредерікса «Собака-ищейка» та ін. ще не могли містити виклад проблем одорології і висвітлювали методику безпосереднього переслідування людини за її слідами запаху на місцевості за допомогою спеціально підготовленого службового собаки.

4. 1975 р., коли Г. О. Гвахарія в рамках кандидатської дисертації «О некоторых применениях теории информации и теории игр в криминалистике (вопросы методологии и управления)» вперше висвітвив й проблеми одорологічного методу, обґрунтував необхідність використання в одорологічній вибірці уніфікованих запахоносців (20-ти дерев'яних брусків, що побували в руках осіб, яких перевіряють) і можливість використання отриманих таким чином результатів як докази в антикримінальних справах.

5. 1976 р., коли на основі Юрмальського райвідділу внутрішніх справ Латвійської РСР була створена перша в СРСР і у світі одорологічна лабораторія.

6. 1983 р., коли авторський колектив у складі вітчизняних і німецьких авторів випустив у світ фундаментальний посібник «Использование консервированного запаха в расследовании преступлений», в якому було узагальнено досвід застосування одорологічного методу.

7. 1985 р., коли чеський криміналіст Інж Олдрі Вигналек уперше присвятив проблемам одорології дисертацію у цілому «Криминалистическая одорологическая идентификация», в якій зробив висновок про передчасність використання в антикримінальному доказуванні результатів застосування одорологічного методу, цей висновок, принципово, був обґрунтований з урахуванням існуючого на той час рівня розвитку одорології.

8. 1989 р., коли К. Т. Сулімов та В. І. Старовойтов розробили першу методику підготовки лабораторних собак-детекторів і проведення за їхньою допомогою лабораторного одорологічного дослідження у спеціальному приміщенні – одорологічній лабораторії.

9. 1992 р., коли на розширеному засіданні вченої ради ЕКЦ МВС Російської Федерації за участю провідних учених у галузі одорології і криміналістиці ця методика була визнана придатною для проведення одорологічної експертизи.

10. 1992 р., коли О. А. Кириченко вперше в Україні в межах кандидатської дисертації «Классификация микрообъектов и их значение для

расследования преступлений против личности» обґрунтував можливість використання в антикримінальному доказуванні результатів одорологічної експертизи, проведеної комісією експертів у складі експерта-одоролога, експерта-кінолога та експерта-відеоінженера.

11. 1994 р., 1997 р., 2001 р., 2004 р., коли з'явилася низка спеціальних монографій О. А. Кириченка, Н. І. Клименко та П. Д. Біленчука «Судебная одорология», О. А. Кириченка «Проблемы судебной одорологии», О. А. Кириченка, В. Д. Басая та О. М. Щитнікова «Основы юридической одорологии», О. А. Кириченка, В. І. Руденка, В. Д. Басая та О. М. Щитнікова «Проблемы криминалистической одорологии» та ін., в яких були створені основи цього базисного часткового вчення криміналістики, проведення комісійної звичайної та діагностичної одорологічної експертизи комісією експертів: першого експерта-одоролога, другого експерта-одоролога та експерта-кіносолога, створення вітчизняного та міжнародного одорологічного центру та ін.

Раніше опубліковані монографії були присвячені загальним проблемам дослідження природи запаху, наприклад, Р. М. Мазітова, В. М. Охотська та Б. У. Пучкін «Обоняние и его моделирование», Р. Х. Райт «Наука о запахах» та ін. або містили супутнє в контексті інших положень криміналістики виклад проблем традиційної одорології: Р. С. Белкін «Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике», Є. П. Іщенко «Криминалисты раскрывают тайны», О. М. Ларін «Криминалистика и паракриминалистика», І. П. Крилов «В мире криминалистики», Ю. І. Стецовський, О. М. Ларін «Конституционный принцип обеспечения обвиняемому права на защиту», В. І. Шиканов «Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса» та ін.

12. 1994 р., коли О. А. Кириченко вперше в межах докторської дисертації «Основы судебной микрологии» дійшов висновку про принципову можливість використовувати у вітчизняній практиці результати існуючої методики одорологічної експертизи в антикримінальному доказуванні за умови створення необхідної матеріальної бази та розробки Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством юстиції України, Генеральною прокуратурою України та Верховним Судом України відповідних спільних методичних рекомендацій.

13. 2000 р., коли в м. Легіоново (Польща) відбулася Перша міжнародна одорологічна науково-практична конференція «Осьмология – оцененная или недооцененная отрасль научного знания» за участю представників Англії, Угорщини, Нідерландів, Данії, Республіки Білорусь, Польщі, Росії, України, Фінляндії, Швеції, Естонії та ін.

Від делегації України, Республіки Білорусь та Російської Федерації з доповіддю «Основы одорологии» виступив О. А. Кириченко, проект рішення якого був одногосно прийнятий конференцією за основу. У цьому рішенні поряд з іншими висновками констатувалася необхідність розробки єдиної міжнародної методики проведення комісійної одорологічної експертизи, створення з цієї метою міжнародної робочої групи, до оргкомітету якої увійшли О. А. Кириченко (Україна), Томаш Беднарек (Польща), В. І. Старовойтов (Російська Федерація) та О. М. Щитніков (Республіка Білорусь). Комісія була проголошена відкритою для поточної участі в розробці такої методики всіх зацікавлених осіб. Передбачалося, що оргкомітет повинен представити до наступної міжнародної одорологічної конференції проект такої методики, яку вже мали ухвалити на цій конференції з урахуванням думки всіх зацікавлених країн.

14. 2002 р., коли Т. Ф. Моїсеєва в рамках докторської дисертації «Методология комплексного криминалистического исследования потожировых следов человека» висвітлила існуючий на той час рівень розвитку одорологічних проблем у контексті дослідження інших потожирових виділень людини.

15. 2003 р., коли В. Д. Басай під науковою консультацією О. А. Кириченка захистив першу у світі спеціальну докторську дисертацію «Основы криминалистической одорологии», в якій на виконання рішення вказаної першої міжнародної одорологічної конференції була представлена міжнародна методика звичайної та діагностичної комісійної одорологічної експертизи, проект одорологічної лабораторії, міжнародного та вітчизняного одорологічного центру і низка інших найкращих доктринальних і прикладних розробок проблем юридичної одорології.

16. 2005 р., коли В. І. Старовойтов захистив кандидатську дисертацію «Методологические и процессуальные аспекты идентификации человека с использованием собак-детекторов», в якій закріпив лише попередні свої результати розробки методики підготовки лабораторних собак-детекторів і проведення одноосібної лабораторної експертизи слідів і зразків запаху людини як різновиду експертизи матеріалів, речовин і виробів з них.

Цим самим не були сприйняті концептуальні підходи докторської дисертації В. Д. Басая, що було відображено в публікаціях та інших російських і білоруських авторів, наприклад, у посібнику для експертів П. Б. Панфілова «Основные принципы обеспечения достоверности исследований запаховых следов человека с использованием собак-детекторов в судебной экспертизе» 2007 року видання, де викладалася

в основі вже трохи застаріла методика В. І. Старовойтова одноосібного одорологічного дослідження та ін. [2].

О. А. Кириченко та В. Д. Басай під **криміналістичною (юридичною) одорологією** за першою концепцією криміналістики розуміють базисне часткове вчення, яке на основі пізнання сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з одорологічними об'єктами, основаної на позалабораторному і лабораторному їх дослідженні за допомогою нюху біологічних детекторів, насамперед, позалабораторної або лабораторної собаки-детектора, та отримання таким чином антикримінальних відомостей, розробляє гласні технічні засоби роботи з такого роду трасосубстанціями і загальні правила поведінки з ними, тактичні прийоми проведення окремих де-факто і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінації, у тому числі із негласними заходами, у процесі яких проводиться робота з цими речовими джерелами антикримінальних відомостей, а також гласні методичні рекомендації зі здійснення такої роботи на кожній із стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушень [2].

Разом із ординативною одорологією, що відображає особливості негласної роботи з одорологічними об'єктами, це базисне часткове вчення в доктринальному плані утворює полінауковий напрям «Юридична одорологія». Дисциплінарний статус криміналістичної одорології аналогічний іншим базисним частковим вченням криміналістики, що деталізовано щодо слідознавства (див. питання 1 лекція 8).

О. А. Кириченко та В. Д. Басай пропонують створити **міжнародний і вітчизняний одорологічний центр** із такою структурою:

1. **Департамент лабораторного одорологічного дослідження слідів і зразків запаху людини**, що зібрані на уніфіковані носії, у спеціально обладнаному приміщенні «одорологічна лабораторія» за розробленою і загальноприйнятою міжнародною методикою, що проводиться на підставі:

1.1. Постанови головного суб'єкта антикримінального судочинства (іншого судочинства) та оформлено висновком комісійної (звичайної, діагностичної) одорологічної експертизи.

1.2. Завдання ордината чи іншого позапроцедурного ініціатора дослідження та оформлене актом комісійного (звичайного, діагностичного) одорологічного дослідження.

2. **Департамент позалабораторних одорологічних досліджень слідів і зразків запаху різних речових джерел**, що повинен мати такі відділи:

2.1. Переслідування злочинця або пошук іншої особи по слідах запаху, що залишені його взуттям (ступнями) на місцевості та на інших речових джерелах навколишнього оточення.

2.2. Виявлення за слідами запаху, що сховані у схованках:

2.2.1. Наркотиків та інших сильнодіючих речовин.

2.2.2. Вибухових речовин і вибухових пристроїв.

2.2.3. Певних контрабандних товарів.

2.3. Виявлення за слідами запаху людей, що знаходяться під завалами в результаті дії сил природи, нещасного випадку або терористичного акту.

3. **Одородолого-кіносологічний департамент** (поєднання названих напрямів позалабораторних одородологічних досліджень із традиційними кіносологічними галузями у частині):

3.1. Несення вартової (охоронної) служби.

3.2. Конвоювання ув'язнених.

3.3. Профілактичного патрулювання громадських місць.

3.4. Забезпечення охорони державного кордону на контрольно-пропускних пунктах і «зеленого» державного кордону та ін.

4. Департамент селекції та виставок [2].

Звичайна і діагностична комісійна одородологічна експертиза, на думку О. А. Кириченка та В. Д. Басая, повинна проводитися комісією експертів у складі трьох спеціалістів: перший експерт-одородолог, другий експерт-одородолог та експерт-кіносолог (власне кіносолог, а не кінолог; останнє буквально повинно розумітися як сукупність знань про кіно, а не про собаку – kinos), кваліфікаційні вимоги до яких і їх функціональні обов'язки визначаються так:

1. **Перший експерт-одородолог** повинен відповідати таким **кваліфікаційним вимогам**: 1) отримати базову вищу біохімічну та другу вищу юридичну освіту; 2) мати спеціальну підготовку з основ одородології; 3) володіти методикою підготовки собак-детекторів за курсом загальної слухняності, курсом спеціальної підготовки і за курсом подальшої спеціалізації окремих собак-детекторів на вирішення діагностичних завдань; 4) мати допуск до проведення комісійної одородологічної експертизи.

У **функції першого експерта-одородолога** входить: 1) головування в експертній комісії; 2) розробка схеми проведення одородологічного дослідження і керівництво цим процесом; 3) підготовка до дослідження всіх необхідних експертних об'єктів, за винятком тих, які складають ймовірні носії слідів запаху людини та зібрані ініціатором дослідження у процесі обстеження місця діяння або проведення інших де-факто процесуальних та парапроцесуальних дій чи ординістичних заходів або їх комбінації; 4) розміщення на основі результатів жеребкування і

заміна перед кожним дослідженням за відсутності експерта-кіносолога із собакою-детектором експертних об'єктів на стартовому майданчику та у порівняльному ряду; 5) розконсервація скляної ємкості із експертними об'єктами безпосередньо перед відпущенням собаки-детектора на їх обнюхування і відразу ж після завершення цього процесу; 6) запрошення експерта-кіносолога із собакою-детектором після хвилинного обнюхування стартового об'єкта для роботи із експертними об'єктами порівняльного ряду; 7) вказівка експерту-кіносологу на основі результатів жеребкування початкової локалізації порівняльного ряду і напрямком його обходу (за або проти годинникової стрілки); 8) запрошення лаборанта-одоролога після кожного етапу одорологічного дослідження для проведення дезодорації долівки та інших необхідних поверхонь експертного залу; 9) ведення етограми комісійного одорологічного дослідження; 10) складання в кабінеті експертів на основі відеозапису вузлових моментів, протоколу одорологічного дослідження та фототаблиці до нього, етограми та інших матеріалів проекту висновку комісійної одорологічної експертизи; 11) підписання за голову комісії висновку комісійної одорологічної експертизи, її протоколу, фототаблиці до нього та інших матеріалів.

2. Другий експерт-одоролог повинен відповідати таким **кваліфікаційним вимогам**: 1) отримати базову вищу біохімічну та другу вищу юридичну освіту; 2) мати спеціальну підготовку з основ одорології; 3) володіти методикою підготовки собак-детекторів за курсом загальної слухняності, курсом спеціальної підготовки і за курсом подальшою спеціалізації окремих собак-детекторів на вирішення діагностичних завдань; 4) мати підготовку з проведення відеозапису процесу експертного одорологічного дослідження; 5) володіти основами поточного технічного обслуговування і нескладного ремонту відеотехніки та аксесуарів до неї; 6) мати підготовку із проведення з монітора відеокамери фотозйомки вузлових моментів одорологічного дослідження шляхом покадрової зупинки відеозапису; 7) мати допуск до проведення комісійної одорологічної експертизи.

До функцій другого експерта-одоролога належать: 1) членство в експертній комісії; 2) підготовка експертних об'єктів на основі вірогідних носіїв слідів запаху людини, що зібрані ініціатором дослідження при обстеженні місця діяння або при проведенні інших де-факто процесуальних та парапроцесуальних дій чи ординативних заходів або їх комбінації; 3) ведення в апаратній чернеток ходу і проведення відеозапису вузлових моментів експертного одорологічного дослідження; 4) виготовлення в апаратній на основі чернеток ходу і покадрової зупинки відеозапису вузлових моментів проекту протоколу комісійної одорологічної експертизи та фототаблиці до нього; 5) проведення

поточного технічного обслуговування і нескладного ремонту відеоапаратури та приладдя до неї; 6) участь у підготовці в кабінеті експертів проекту висновку комісійної одорологічної експертизи; 7) підписання висновку комісійної одорологічної експертизи, її протоколу, фототаблиці до нього та інших матеріалів.

3. Експерт-кіносолог повинен відповідати таким **кваліфікаційним вимогам**: 1) отримати базову вищу ветеринарну і другу вищу юридичну освіту; 2) мати спеціальну підготовку кіносолога, 3) мати допуск і володіти методикою підготовки собак-детекторів за курсом загальної слухняності, курсом спеціальної підготовки і за курсом подальшої спеціалізації окремих собак-детекторів на вирішення діагностичних завдань; 4) володіти практичними навичками ветеринарного обслуговування, лікування і, за необхідності, нескладного хірургічного оперування собак-детекторів; 5) володіти основами утримання та годування собак-детекторів; 6) знати нормативи та інші вимоги, які пред'являються до вибракування собак-детекторів; 7) мати спеціальну підготовку з основ одорології; 8) мати допуск до проведення комісійної одорологічної експертизи.

До функцій експерта-кіносолога належать: 1) членство в експертній комісії; 2) дресирування собак-детекторів за курсом загальної слухняності і спеціальної підготовки; 3) поточне ветеринарне обстеження і застосування собак-детекторів у процесі кожного із етапів комісійного одорологічного дослідження; 4) забезпечення повного обсягу ветеринарного обслуговування собак-детекторів, лікування і, за необхідності, нескладного хірургічного оперування; 5) здійснення щоденного контролю за правильним утриманням і годуванням собак-детекторів; 6) участь у підготовці в кабінеті експертів проекту висновку комісійної одорологічної експертизи; 7) підписання за члена комісії висновку комісійної одорологічної експертизи, її протоколу, фототаблиці до нього та інших матеріалів; 8) членство в комісії із вибракування собак-детекторів; 9) підписання за члена комісії акта такого вибракування [2].

Розроблена О. А. Кириченко та В. Д. Басаєм **двоповерхова Сімферопольська одорологічна лабораторія** технічно повністю готова, завдяки значним організаційним і матеріально-технічним зусиллям ентузіаста цієї ідеї М. М. Колюки, до кінця 2004 р. до експлуатації⁶ як спільно експлуатованої на підставі договору (погодженого з відомчими

⁶ Залишалося завершити вирішення тільки дидактичних питань: підготувати протягом півроку на основі досягнутої домовленості за допомогою експертів Московської та Мінської одорологічних лабораторій за спеціалізованим курсом лабораторних собак-детекторів та отримати допуски комісії експертів, які до цього часу до існуючої базової вищої спеціальної освіти відповідно біолога та ветеринара, отримали вже другу вищу юридичну освіту, і підготували 6 лабораторних собак-детекторів за курсом загальної слухняності.

інстанціями МВС України) установи Кримського юридичного інституту Одеського державного університету внутрішніх справ та Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУ МВС у Автономній Республіці Крим⁷.

На першому поверсі мали бути: 1. Експертний зал (у центрі якого на підлозі є три порівняльних кола на 6, 8 і 10 експертних об'єктів). 2. Стартовий майданчик. 3. Апаратну (з якої другий експерт-одоролог виробляє відеозйомку, виготовляє тут на основі покадрової зупинки відеозапису фототаблицю до протоколу одорологічного дослідження та ін.). 4. Навчальний клас (для суб'єктів антикримінального судочинства, які заявили клопотання про участь в експертизі: студентів та інших осіб, що навчаються). 5. Кімнату лаборанта-одоролога. 6. Одоротеку (в якій зберігається заздалегідь підготовлений масив нейтральних та інших одорологічних експертних об'єктів). 7. Тимчасові вольєри (в які поміщаються лабораторні собаки-детектори, що залучені до проведення конкретного експертного дослідження). 8. Ветеринарну поліклініку (де перевіряється готовність лабораторних собак-детекторів до проведення експертизи, за необхідності тут їм надається медична допомога, у тому числі нескладні хірургічні операції). 9. Склад. 10. Технічне приміщення.

На другому поверсі розташовувалися: 1. Кабінет начальника лабораторії. 2. Кабінет експертів. 3. Канцелярія. 4. Маніпуляційна (у якій готуються одорологічні експертні об'єкти, у тому числі за допомогою вакуумної криогенної установки збираються сліди запаху зі направлених на дослідження первинних ймовірних запахоносіїв). 5. Мийка (де проводиться дезодоризація скляних ємкостей, уніфікованих запахоносіїв, інших технічних засобів роботи з одорологічними об'єктами). 6. Інші допоміжні приміщення.

Поблизу будівлі цієї лабораторії були: 1. Постійні вольєри (для утримання лабораторних і позалабораторних собак-детекторів). 2. Дресировальний полігон (для підготовки за курсом загальної слухняності і за курсом спеціальної підготовки позалабораторних та лабораторних собак-детекторів) з об'ємною відкритою водоймою. 3. Інші приміщення одорологічної лабораторії (кухня, ветаптека, господарчий двір і т. д.) (див. схему 1. План Сімферопольської одорологічної лабораторії) [2].

О. А. Кириченко та В. Д. Басай пропонують виділяти такі **одорологічні об'єкти**: 1. Сліди запаху людини та інших трасосубстанцій. 2. Зразки запаху людини та інших трасосубстанцій. 3. Експертні

⁷ Приміщення та обладнання, у тому числі й лабораторні собаки-детектори, і всі співробітники лабораторії, за виключенням далі вказаних осіб – за КЮІ ОДУВС, а начальник лабораторії, завідувача канцелярією, перший експерт-одоролог, другий експерт-одоролог та експерт-кіносолог – знаходилися у штаті НД ЕКЦ.

одорологічні об'єкти: 3.1. Стартові об'єкти (сліди або зразки запаху). 3.2. Об'єкти (сліди або зразки запаху), що перевіряються. 3.3. Допоміжні об'єкти (сліди або зразки запаху): 3.3.1. Нейтральні об'єкти (нейтральні сліди або зразки запаху людини). 3.3.2. Фонові об'єкти (фонові сліди або зразки запаху людини та інших об'єктів). 3.3.3. Дублікатні об'єкти (дублікатні сліди або зразки запаху). 3.3.4. Контрольні об'єкти (контрольні сліди запаху особи, яка перевіряється). 3.3.5. Еталонні об'єкти [2].

Розроблена О. А. Кириченком і вдосконалена В. Д. Басаєм **класифікація слідів запаху людини за джерелом походження** має такий вигляд:

1. Сліди місцевого індивідуального запаху людини.
2. Сліди сукупного індивідуального запаху людини.
3. Сліди супутніх запахів людини (сліди запахів одягу, у т. ч. взуття та інших предметів постійного контакту з тілом людини, сліди запаху різноманітних функціональних змін, сліди побутових запахів, сліди професійних запахів, сліди запаху громадських місць, сліди випадкових запахів).
4. Сліди сукупного загального запаху людини.
5. Сліди фонового запаху людини.
6. Сліди остаточного запаху людини [2].

Питання 5. Основи юридичної зброеделіктики

В. С. Шаповалова пропонує **під криміналістичною зброеделіктикою** за першою концепцією криміналістики розуміти базисне часткове вчення, яке на основі пізнання сутності, ознак, класифікації та інших характеристик кримінальної вогнепальної, механічної та вибухової зброї, пристроїв і речовин, засобів підризу і боеприпасів, а також сутності, послідовності та інших закономірностей роботи із речовими і особистісними джерелами антикримінальних відомостей про вказані об'єкти і про антиделіктні сліди протиправного поведіння з ними, розробляє відповідні гласні технічні засоби та загальні правила поведіння з ними, тактичні прийоми проведення окремих де-факто процесуальних і де-юре процесуальних та парапроцесуальних дій або їх комбінацій, гласні методичні рекомендації зі здійснення кожної зі стадій протидії окремим видам і групам макроправопорушень, що пов'язані з такою зброєю [2].

Дисциплінарний статус вже власне **криміналістичної зброеделіктики** як базисного часткового вчення визначається аналогічно іншим базисним частковим вченням цієї науки (див. питання 1, 2, 3 лекції 8).

Систему зброделіктики В. С. Шаповалова бачить у таких спеціальних часткових вченнях криміналістики, як:

1. Вогнепальна зброя і боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поведження з ними.

2. Вибухова зброя, пристрої і речовини, засоби підриву та антиделіктні сліди протиправного поведження з ними.

3. Механічна зброя і боєприпаси та антиделіктні сліди протиправного поведження з ним [2].

З урахуванням новацій М. В. Салтєвського щодо суті і видового поділу засобів вчинення злочинів [1, с. 104] В. С. Шаповалова пропонує таку **класифікацію засобів макроправопорушень**:

1. **Зброя макроправопорушення** – предмет або пристрій, що технічно придатний, конструктивно здатний і застосований для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень, або використання людиною з цією ж метою сил природи, у тому числі тварин, включаючи мікроорганізми (віруси, мікроби і т. д.).

2. **Знаряддя макроправопорушення** – інші предмети та пристрої і сили природи, що використовуються для вчинення макроправопорушень.

3. **Дії сил природи**, у тому числі тварин, включаючи віруси, мікроби та інші мікроорганізми, що завдають правам, свободам, інтересам та/чи обов'язкам фізичної або юридичної особи чи державі не менш ніж значної шкоди, але не спрямовуються людиною на вчинення макроправопорушення [2].

Класифікацію зброї макроправопорушень залежно від обставин її появи і застосування В. С. Шаповалова бачить такою:

1. **Легальна зброя** – предмет або пристрій, що виготовлений правомірно та технічно і конструктивно придатний і функціонально призначений для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень⁸.

2. **Легальна паразброя** – конструктивно схожий зі зброєю предмет або пристрій, що виготовлений правомірно, та технічно придатний для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень, але конструктивно і функціонально призначений для інших цілей: мисливська, спортивна, інша зброя, монтажно-будівельні пістолети, сокира, побутові ножі і т. д.

⁸ Легальною зброєю фактично є лише військова, антиделіктна та антикварна зброя. Правомірним є використання цієї та іншої зброї для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень за обставин, що виключають суспільну небезпеку і шкідливість цього діяння: у стані крайньої необхідності, під час затримання злочинця, у стані необхідної оборони, у ролі яких повинна розглядатися й охорона майна від розкрадань смертельно чи іншим чином суттєво вражаючим пристроєм, що унеможливило необережне чи випадкове його небезпечно спрацьовування самостійно або від діянь інших людей, тварин чи природи [2].

3. **Ймовірна паразброя** – конструктивно не подібний зі зброєю предмет або пристрій, що виготовлений правомірно або має природне походження і технічно придатний для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень, але конструктивно і функціонально призначений або природою зумовлений для інших цілей: лом, «хомка», камінь, палиця і т. д.

4. **Кримінальна зброя**, яка залежно від:

4.1. **Обставин появи та застосування** поділяється на:

4.1.1. **Де-факто кримінальну зброю** – предмети чи пристрої, які протиправно виготовлені, перероблені або пристосовані переслідуваною особою з названих видів зброї для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень і застосовані цією особою з вказаною метою або не застосовані за незалежних від неї обставин чи/або лише знаходяться в її володінні з іншою противоправною метою.

4.1.2. **Де-юре кримінальну зброю** – перераховані види зброї, що застосовані переслідуваною особою без її початкового виготовлення, переробки або пристосування цією особою для заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень та/чи знаходяться у володінні вказаної особи з іншою противоправною метою.

4.2. **Принципу дії** поділяється на:

4.2.1. **Кримінальну вогнепальну зброю** – пристрій, що спеціально виготовлений, перероблений або пристосований та/або використаний (у т. ч. й у вигляді легальної вогнепальної зброї, легальної вогнепальної паразброї), технічно придатний і конструктивно та функціонально призначений для дистанційного заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень цілісним снарядом (кулею, шротом, картечцю, у вогнеметах – вогнепальною сумішшю, і т. д.), який приводиться завдяки стволу в цілеспрямований рух тиском газів, що утворюються від згоряння вибухової речовини (найчастіше пороху).

4.2.2. **Кримінальну вибухову зброю** – пристрій, що спеціально виготовлений, перероблений або пристосований та/або використаний (у т. ч. й у вигляді легальної вибухової зброї, легальної вибухової паразброї, ймовірної вибухової паразброї), технічно придатний і конструктивно та функціонально призначений для заподіяння людині смертельних тілесних пошкоджень шляхом цілеспрямованого здійснення вибуху та утворення діючої у всі сторони вибуховою хвилею убійних первинних (осколки оболонки, «начинка» пристрою, власне вибухова хвиля тощо) і вторинних (перешкоди, їх частини, які пошкоджують інші перешкоди) факторів ураження.

4.2.3. **Кримінальну механічну зброю** – предмет або пристрій, що спеціально виготовлений, перероблений чи пристосований та/або

використаний (у т. ч. й у вигляді легальної механічної зброї, легальної механічної паразброї, ймовірної механічної паразброї), технічно придатний і конструктивно та функціонально призначений для контактного або дистанційного заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень м'язовим чи іншим механічним зусиллям [2].

В. С. Шаповалова виділяє такі **базисні знаки кримінальної зброї:**

1. Кримінальної вогнепальної зброї:

1.1. Характеристика зброї як матеріального об'єкта – пристрій.

1.2. Мета появи, застосування об'єкта – заподіяння смертельних тілесних пошкоджень людині.

1.3. Спосіб появи об'єкта із вказаною метою:

1.3.1. Технічний критерій:

1.3.1.1. Первісне виготовлення переслідуваною особою із підручних матеріалів або пристроїв.

1.3.1.2. Переробка цією особою (суттєва зміна конструкції, обрізка приклада, ствола і т. д.) легальної вогнепальної зброї або вогнепальної легальної чи ймовірної паразброї.

1.3.1.3. Пристосування переслідуваною особою (несуттєва зміна конструкції) названих видів зброї.

1.3.2. Юридичний критерій:

1.3.2.1. Застосування вказаною особою названих видів зброї, у т. ч. без початкового їх виготовлення, переробки або пристосування цією особою.

1.4. Технічна придатність і конструктивна та функціональна призначеність для досягнення вказаної мети наявністю:

1.4.1. Стволу для забезпечення згорання вибухової речовини та цілеспрямованого руху снаряду, коли ствол повинен:

1.4.1.1. Мати достатню ступінь міцності, щоб не розірватися при пострілі.

1.4.1.2. З боку стріляючого так герметично закриватися, щоб вибухові гази і снаряд рухалися в протилежному напрямку.

1.4.2. Пристрою для займання вибухової речовини.

1.4.3. Цілісного снаряда (кулі, шроту, картечі, у вогнеметах – вогнестрільної суміші, тощо), який здатний рухатися у стволі під тиском газів, що утворюються від термічного розкладу вибухової речовини, і мати у наслідок цього тиску та руху убивчу кінетичну енергію.

2. Кримінальної вибухової зброї:

2.1. Характеристика зброї як матеріального об'єкта – пристрій.

2.2. Мета появи, застосування об'єкта – заподіяння смертельних тілесних пошкоджень людині.

2.3. Спосіб появи об'єкта із вказаною метою:

2.3.1. Технічний критерій:

2.3.1.1. Первісне виготовлення переслідуваною особою із підручних матеріалів або пристроїв.

2.3.1.2. Переробка цією особою (суттєва зміна конструкції, обрізка приклада, стволу і т. д.) легальної вибухової зброї або вибухової легальної чи ймовірної паразброї.

2.3.1.3. Пристосування переслідуваною особою (несуттєва зміна конструкції) названих видів зброї.

2.3.2. Юридичний критерій:

2.3.2.1. Застосування вказаною особою названих видів зброї, у т. ч. без початкового їх виготовлення, переробки або пристосування цією особою.

2.4. Технічна придатність і конструктивна та функціональна призначеність для досягнення вказаної мети наявністю:

2.4.1. Оболонки, що має забезпечити безпечне транспортування вибухової зброї.

2.4.2. Пристрою для ініціювання вибуху.

2.4.3. Вибухової речовини, що утворює при миттєвому згоранні вибухову хвилю, що поширюється в усі сторони і створює убійні первинні (осколки оболонок, «начинка» пристрою, власне вибухова хвиля тощо) і вторинні (перешкоди, їх частини, які пошкоджують інші перешкоди) фактори ураження.

3. Кримінальної механічної зброї:

3.1. Характеристика зброї як матеріального об'єкта – предмет чи пристрій.

3.2. Мета появи, застосування об'єкта – заподіяння смертельних тілесних пошкоджень людині.

3.3. Спосіб появи об'єкта із вказаною метою:

3.3.1. Технічний критерій:

3.3.1.1. Первісне виготовлення переслідуваною особою із підручних матеріалів або пристроїв.

3.3.1.2. Переробка цією особою (суттєва зміна конструкції, обрізка приклада, стволу і т. д.) легальної механічної зброї або механічної легальної чи ймовірної паразброї.

3.3.1.3. Пристосування переслідуваною особою (несуттєва зміна конструкції) названих видів зброї.

3.3.2. Юридичний критерій:

3.3.2.1. Застосування вказаною особою названих видів зброї, у т. ч. без початкового їх виготовлення, переробки або пристосування цією особою.

3.4. Технічна придатність і конструктивна та функціональна призначеність для досягнення вказаної мети, параметри чого свої у різних гіпергрупах та групах механічної зброї (клинкова: ріжуча, колюча,

колючо-ріжуча, рубляча, колючо-рубляча; ударно-роздріблююча; комбінована).

3.5. Спосіб контактного чи дистанційного застосування предмета або пристрою:

3.5.1. М'язове зусилля людини.

3.5.2. Інше убійне механічне зусилля [2].

Дії протиправного поводження зі зброєю, на думку В. С. Шаповалової, охоплюють всі існуючі протиправні діяння з ним за відсутності обставин, що виключають їх суспільну небезпеку і шкідливість: виготовлення, переробка, пристосування, застосування, розкрадання, зберігання, ремонт, збут, придбання і транспортування, у т. ч. носіння, контрабанда і т. д. [2].

Класифікацію кримінальної зброї (вибухових пристроїв і речовин, засобів підризу, боєприпасів) за обставинами їх появи і застосування доцільно представити у такому вигляді:

1. Кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси:

1.1. **Де-факто кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси**, які були застосовані переслідуваною особою з метою заподіяння потерпілому смертельних тілесних ушкоджень або не були застосовані з цією метою за незалежних від неї обставин, чи дана особа такого роду зброєю та/чи боєприпасами володіла з іншою незаконною метою, але для реалізації вказаних цілей ця зброя та/чи боєприпаси були нею:

1.1.1. Первинно виготовлені із підручних матеріалів.

1.1.2. Перероблені з іншої такої де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

1.1.3. Прилаштовані з іншої такої де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

1.1.4. Перероблені з легальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів (військових, антиделіктних, антикварних).

1.1.5. Прилаштовані з легальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів (військових, антиделіктних, антикварних).

1.1.6. Перероблені з легальної вогнепальної паразброї та/чи боєприпасів (мисливських, рибальських, промислових, каскадерських, навчальних, обрядових, нагородних, сувенірних).

1.1.7. Прилаштовані з легальної вогнепальної паразброї та/чи боєприпасів (мисливських, рибальських, промислових, каскадерських, навчальних, обрядових, нагородних, сувенірних).

1.1.8. Комбіновані через поєднання у процесі первинного виготовлення, переробки чи прилаштування деталей названих різних видів де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

1.2. Де-юре кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси, та/або засоби підризу, які з'являються з указаною метою через лише застосування чи/або володіння переслідуваною особою будь-яким із перерахованих видів де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів та/або засобів підризу без їх первинного виготовлення, переробки чи прилаштування цією особою.

2. Кримінальна вибухова зброя, пристрої та/або речовини, та/чи засоби підризу:

2.1. Де-факто кримінальна вибухова зброя, пристрої та/чи речовини, та/або засоби підризу які були застосовані переслідуваною особою з метою заподіяння потерпілому смертельних тілесних ушкоджень або не були застосовані з цією метою за незалежних від неї обставин, чи дана особа такого роду зброєю, пристроями та/або речовинами та/чи засобами підризу володіла з іншою незаконною метою, але для реалізації вказаних цілей ця зброя та/або пристрої (речовини) та/чи засоби підризу були нею:

2.1.1. Первинно виготовлені з підручних матеріалів.

2.1.2. Перероблені з іншої такої де-факто кримінальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу.

2.1.3. Прилаштовані з іншої такої де-факто кримінальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу.

2.1.4. Перероблені з легальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (військових, антиделіктних, антикварних).

2.1.5. Прилаштовані з легальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (військових, антиделіктних, антикварних).

2.1.6. Перероблені з легальної вибухової паразброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (мисливських, рибальських, промислових, будівничих, геологодобувних, метеорологічних, видовищних або піротехнічних, каскадерських, навчальних, сувенірних).

2.1.7. Прилаштовані з легальної вибухової паразброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (мисливських, рибальських, промислових, будівничих, геологодобувних, метеорологічних, видовищних або піротехнічних, каскадерських, навчальних, сувенірних).

2.1.8. Перероблені з ймовірної вибухової паразброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (експлуатаційних; природних).

2.1.9. Прилаштовані з ймовірної вибухової паразброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу (експлуатаційних; природних).

2.1.10. Комбіновані через поєднання у процесі первинного виготовлення, переробки чи прилаштування деталей або з інших складових частин названих різних видів де-факто кримінальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підризу.

2.2. Де-юре кримінальна вибухова зброя, пристрої та/чи речовини, та/або засоби підриву, які з'являються з вказаною метою через лише застосування та/або володіння переслідуваною особою будь-яким із перерахованих видів кримінальної вибухової зброї, пристроїв та/чи речовин та/або засобів підриву без їх первинного виготовлення, переробки чи прилаштування цією особою.

3. Кримінальна механічна зброя та/чи боеприпаси:

3.1. Де-факто кримінальна механічна зброя та/чи боеприпаси, які були застосовані переслідуваною особою з метою заподіяння потерпілому смертельних тілесних ушкоджень чи не були застосовані з цією метою за незалежних від неї обставин, або дана особа такого роду зброєю та/чи боеприпасами володіла з іншою незаконною метою, але для реалізації вказаних цілей ця зброя та/чи боеприпаси були нею:

3.1.1. Первинно виготовлені з підручних матеріалів.

3.1.2. Перероблені з іншої такої де-факто кримінальної механічної зброї та/чи боеприпасів.

3.1.3. Прилаштовані з іншої такої де-факто кримінальної механічної зброї та/чи боеприпасів.

3.1.4. Перероблені з легальної механічної зброї (військової, антиделіктної, антикварної) чи боеприпасів.

3.1.5. Прилаштовані з легальної механічної зброї (військової, антиделіктної, антикварної) та/чи боеприпасів.

3.1.6. Перероблені з легальної механічної паразброї (мисливської, рибальської, промислової, каскадерської, навчальної, обрядової, нагородної, сувенірної) та/чи боеприпасів.

3.1.7. Прилаштовані з легальної механічної паразброї (мисливської, рибальської, промислової, каскадерської, навчальної, обрядової, нагородної, сувенірної) та/чи боеприпасів.

3.1.8. Перероблені з ймовірної механічної паразброї (експлуатаційної; природної).

3.1.9. Прилаштовані з ймовірної механічної паразброї (експлуатаційної; природної).

3.1.10. Комбіновані через поєднання у процесі первинного виготовлення, переробки чи прилаштування деталей або з інших складових частин названих різних видів де-факто кримінальної механічної зброї та/чи боеприпасів.

3.2. Де-юре кримінальна механічна зброя та/чи боеприпаси, які з'являються з вказаною метою через лише застосування та/або володіння переслідуваною особою будь-яким із перерахованих видів кримінальної механічної зброї та/чи боеприпасів без їх первинного виготовлення, переробки чи прилаштування цією особою [2].

Питання та завдання для самоконтролю

1. Перерахуйте теологічні вчення криміналістики за новітньою концепцією системи цієї науки.
2. Визначте сутність та внутрішньосистемний статус базисних часткових учень криміналістики.
3. Наведіть приклади спеціальних часткових учень криміналістики та поясніть, чим вони відрізняються від базисних часткових учень цієї науки.
4. У чому полягає сутність і дисциплінарний статус встановлення автора, виконавця, засобів та інших обставин виготовлення документа?
5. Як співвідносяться між собою поняття «криміналістичне слідознавство» та «юридичне слідознавство»?
6. Сформулюйте визначення поняття криміналістичного слідознавства.
7. Назвіть базисні об'єкти криміналістичного слідознавства.
8. У чому полягає сутність антиделіктних слідів та кожного з їхніх різновидів?
9. З чого складаються антиделіктні сліди?
10. У чому полягає сутність внутрішньосистемного статусу слідознавства як базисного часткового вчення криміналістики?
11. Які основні хронологічні етапи пройшла у своєму розвитку юридична мікрооб'єктологія?
12. Дайте визначення поняттю «криміналістична мікрооб'єктологія».
13. Які базисні об'єкти криміналістичної мікрооб'єктології?
14. У чому полягає сутність внутрішньосистемного статусу мікрооб'єктології як теологічного вчення криміналістики?
15. Дайте якісне визначення поняттю «максімікрооб'єкти».
16. В чому полягає сутність ультрамікрооб'єктів за їхнім якісним визначенням?
17. Дайте якісне визначення поняттю ультраоб'єкти.
18. У чому полягає сутність кількісного та змішаного визначення поняття мікрооб'єктів?
19. Перерахуйте види мікрооб'єктів за їхньою детальною видовою класифікацією.
20. Які існують види мікрооб'єктів за їхньою спрощеною видовою класифікацією?
21. Які основні хронологічні етапи пройшла у своєму розвитку юридична одорологія?
22. Дайте визначення поняттю «криміналістична одорологія».
23. З яких департаментів та відділів має складатись перспективний міжнародний і вітчизняний одорологічний центр?

24. У якому складі експертів має проводитися звичайна і діагностична комісійна одорологічна експертиза?
25. У чому полягають кваліфікаційні вимоги та функціональні обов'язки першого експерта-одоролога?
26. Визначте сутність кваліфікаційних вимог та функціональних обов'язків другого експерта-одоролога.
27. У чому полягають кваліфікаційні вимоги та функціональні обов'язки експерта-кіносолога?
28. З яких приміщень має складатися одорологічна лабораторія?
29. Перерахуйте види і підвиди одорологічних об'єктів.
30. На які групи поділяються сліди запаху людини за джерелом їхнього походження?
31. Дайте визначення поняттю «криміналістична зброеделіктика».
32. З яких спеціальних часткових учень криміналістики складається зброеделіктика?
33. На які види об'єктів класифікуються засоби вчинення правопорушень?
34. На які групи зброї класифікується зброя макроправопорушень залежно від обставин її появи і застосування?
35. Які виділяються різновиди кримінальної зброї залежно від обставин її появи та застосування?
36. Які виділяються різновиди кримінальної зброї залежно від принципу її дії?
37. Назвіть базисні знаки кримінальної вогнепальної зброї.
38. Які базисні знаки визначають сутність кримінальної вибухової зброї?
39. Назвіть базисні знаки кримінальної вогнепальної зброї.
40. У чому полягає сутність класифікацію кримінальної зброї за обставинами її появи і застосування?

Основна література

1. Кириченко О. А. Сутність та основи окремих часткових криміналістичних вчень. Лекція № 8 / О. А. Кириченко, В. С. Шаповалова // Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Новітні концепції юриспруденції»: [навч. посібник у трьох книгах] / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Книга 3: Лекції. – С. 66–89.
2. Кириченко А. А. Сущность та основы отдельных частных криминалистических учений. Лекция № 8 / А. А. Кириченко, В. С. Шаповалова // Учебно-методический комплекс по специальному курсу

«Новейшие концепции юриспруденции»: [учеб. пособие в трех книгах] / Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; под науч. ред. А. А. Кириченко. – Николаев : Изд-во ЧГУ им. Петра Могилы, 2013. – Книга 3 : Лекции. – С. 78–105.

Рекомендована література для поглибленого вивчення теми

5. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 160 с.
6. Кириченко А. А. Лучшие доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – Режим доступа : <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy> <Кафедра цивільного та кримінального права і процесу>.
7. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко]. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
8. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмыслити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 інших існуючих у списку літератури положень, що відповідають питанням лекції.

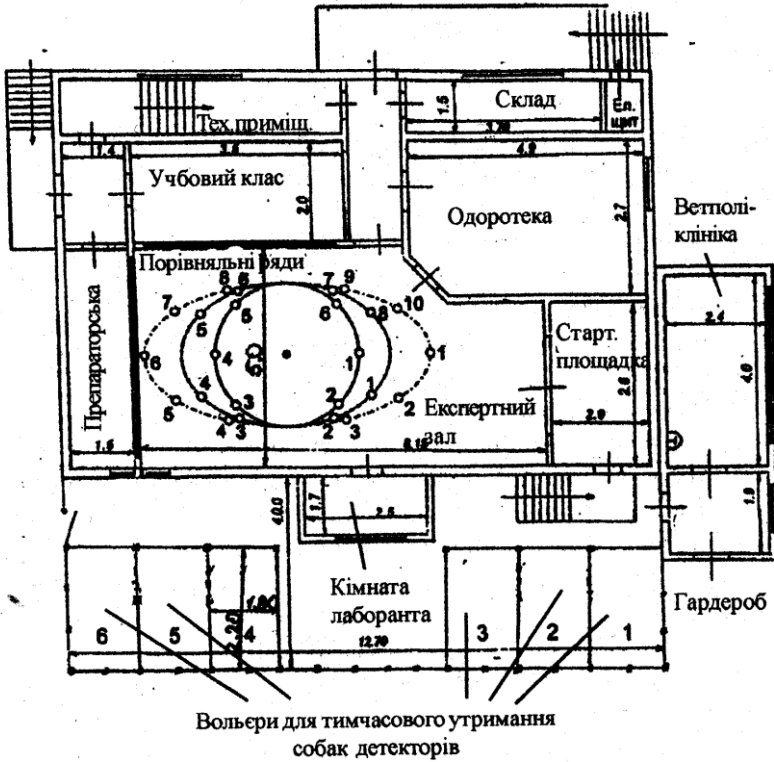
Бібліографічний список

1. Кириченко А. А. Свыше ста пятидесяти лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула,

- В. С. Шаповалова. – К. : ЕМНЛЮ «Consensus omnium», 2013. – 188 с. – Режим доступа : http://consensusomnium.com/ru/reports_ru/#.
2. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный гипердоклад [Электронный ресурс] / [кол. авт. под науч. ред. А. А. Кириченко] // Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов. Международн. науч.-практ. конференция, 18.10.2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация. – Режим доступа : <http://permcongress.com/4thcongress/tezis>.
 3. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира. – Страница 1/21. – Дата публикации 18.12.2013. – Размер 2.96 Mb. – Тип Документы. – www.akt-zakon.ru > Право > Документы – [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.akt-zakon.ru/pravo/28378/index.html.
 4. Специализированный курс криминалистики для слушателей вузов МВД СССР, обучающихся на базе среднего специального образования [Электронный ресурс] / [под ред. М. В. Салтевского]. – К. : КВШ МВД СССР, 1987. – 384 с.

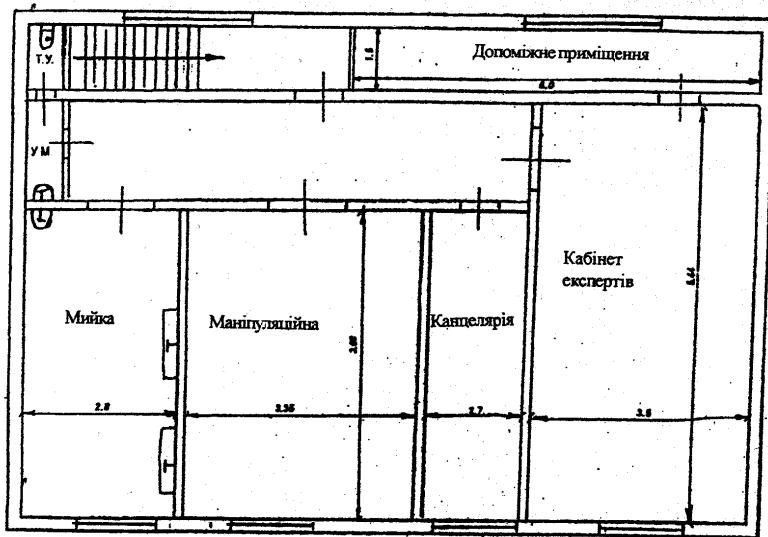
Додаток

Поверховий план Сімферопольської одорологічної лабораторії

I поверх

- Перший порівняльний ряд на 6 експертних об'єктів
- - - Другий порівняльний ряд на 8 експертних об'єктів
- · - Третій порівняльний ряд на 10 експертних об'єктів

II поверх

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Адміністративна відповідальність, 28
Адміністративна галузь права України, 40
Адміністративна Судова палата, 16
Адміністративні правопорушення, 23
Антиделіктна значимість особистісних джерел антиделіктних відомостей, 57
Антиделіктна гілка державної влади, 15
Антиделіктні органи, 14
Антиделіктні сліди, 91
Антиделіктні юридичні науки, 40
Адміністративне судочинство України, 40
Адміністративний кодекс України, 47
Антиделіктолог, 30
Антиделіктологія, 30
Антикримінальна відповідальність, 26
Антикримінальна галузь права України, 17, 40
Антикримінальна справа, 76
Антикримінальна Судова палата, 16
Антикримінальне судочинство України, 17, 40
Антикримінальні відомості, 17
Антикримінальний кодекс України, 17
Антинарод, 50
- Базисні власне криміналістичні методи дослідження, 94
Базисні завдання юриспруденції, 7
Базисні об'єкти юриспруденції, 10
Базисні напрямки юридичної діяльності, 10
Базисні часткові вчення криміналістики, 91, 101
Базисні юридичні властивості особистісних джерел доказів, 57
Базисний метод дослідження криміналістики, 94
Базисноантиделіктні юридичні науки, 40
Базовий ОКР, 30
Базовий предмет антикримінального доказування, 75
Базовий спецкурс, 33
- Відбитки, 69
Відновлювальна антикримінальна відповідальність, 27
Відновлювальна конституційна відповідальність, 25
Відповідач, 63

- Вітчизняний одорологічний центр, 114
Вибори всеохоплююча форма народного волевиявлення, 51
Виконавче судочинство України, 43
Використання антикримінальних відомостей, 82
Виправданий, 63
Виправно-трудова судочинство України, 44
Власне криміналістичні методи, 94
Встановлення загального джерела походження, 94
Встановлення особистісного джерела, 80
- Галузь права, 40
Гіпотеза норми, 38
Головні суб'єкти антикримінального судочинства, 58
Головний конституційний обов'язок держави, 18
- Демонкратія, 49
Демоскратія, 49
Де-факто кримінальна вибухова зброя, пристрої та/чи речовини, та/або засоби підриву, 125
Де-факто кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси, 124
Де-факто механічна зброя та/чи боєприпаси, 126
Де-факто кримінальна зброя, 121
Де-факто майново-договірна Судова палата, 15
Де-факто майново-договірна відповідальність, 28
Де-факто майново-договірні правопорушення, 23
Де-факто негласні заходи, 75
Де-факто парাপотерпілий, 61
Де-факто потерпілий, 61
Де-факто процесуальні дії, 74
Де-факто парапроцесуальні дії, 75
Де-факто слідчі дії, 74
Де-юре кримінальна вибухова зброя, пристрої та/чи речовини, та/або засоби підриву, 126
Де-юре кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси, 125
Де-юре кримінальна механічна зброя та/чи боєприпаси, 126
Де-юре кримінальна зброя, 121
Де-юре майново-договірна відповідальність, 29
Де-юре майново-договірна Судова палата, 15
Де-юре майново-договірні правопорушення, 23
Де-юре негласні заходи, 75
Де-юре парাপотерпілий, 62

- Де-юре потерпілий, 61
- Де-юре процесуальні дії, 74
- Де-юре парапроцесуальні дії, 75
- Діагностичні відображення, 68
- Діяння правопорушення, 19
- Диспозиція норми, 38
- Дисциплінарна відповідальність, 28
- Дисциплінарні правопорушення, 23
- Додаткові процедурні юридичні науки, 40
- Доктрина причетної особи і нейтрального вироку, 64
- Документи, 68
- Доцент юриспруденції, 32
- Допоміжні докази, 56
- Допоміжні суб'єкти антикримінального судочинства, 59
- Другий експерт-одоролог, 116

- Експерт, 64
- Експерт-кіносолог, 117
- Експертні субспеціалізації, 30
- Еталонний навчальний курс, 32

- Загальні власне криміналістичні методи дослідження, 94
- Законодавчий орган України, 12
- Законотворчість, 11
- Запозичені криміналістичні методи, 95
- Засоби макроправопорушення, 120
- Засуджений, 63
- Заявник, 61
- Збирання речових джерел, 80
- Зброя макроправопорушення, 120
- Звичайна і діагностична комісійна одорологічна експертиза, 115
- Злочини, 20
- Знаряддя макроправопорушення, 120

- Індивідуальна відновлювальна антикримінальна відповідальність, 27
- Інститут, 38
- Інтерес, 18

- Ймовірна паразброя, 121

- Казуси, 23
- Карально-виховна антикримінальна відповідальність, 26

- Квазідемократія, 49
- Квазізлочини, 21
- Квазінарод, 50
- Квазіпаразлочини, 21
- Квазіпарапроступки, 22
- Квазіпарапокарання, 27
- Квазіпарапричетний, 63
- Квазіпокарання, 27
- Квазіпричетний, 63
- Квазіпроступки, 22
- Квазісліди діяння правопорушення, 104
- Кодекс адміністративного судочинства України, 41
- Кодекс антикримінального судочинства України, 17
- Кодекс виправно-трудоного судочинства України, 44
- Кодекс конституційного судочинства України, 42
- Кодекс ордістичного судочинства України, 12
- Кодекс трудоного судочинства України, 42
- Конституційна відповідальність, 25
- Конституційна галузь права України, 40
- Конституційна Судова палата, 16
- Конституційне судочинство України, 40
- Конституційний кодекс України, 41
- Конфліктологія, 41
- Концепція встановлення істини в судочинстві, 60
- Концепція професійності здійснення антикримінального судочинства, 59
- Криміналістика, 41
- Криміналістична зброеделіктика, 119
- Криміналістична мікрооб'єктологія, 107
- Криміналістична експертиза, 96
- Криміналістичне слідознавство, 103
- Криміналістичні відомості, 55
- Кримінальна вибухова зброя, пристрої та/або речовини, та/чи засоби підриу, 121, 125
- Кримінальна вогнепальна зброя та/чи боеприпаси, 121, 124
- Кримінальна механічна зброя та/чи боеприпаси, 121, 126
- Кримінальна зброя, 121
- Кримінальні правопорушення, 19

- Латентнооб'єкти, 71
- Легальна зброя, 120
- Легальна паразброя, 120

Магістерські спеціальні навчальні курси, 33
Магістерський ОКР, 31
Макроправопорушення, 20
Макрооб'єкти, 70
Максімікрооб'єкти, 70, 108
Медична експертиза, 96
Межі абсолютної свободи правомірної поведінки, 19
Межі відносної свободи правомірної поведінки, 18
Методика криміналістики, 82
Методичні юридичні науки, 41
Міжнародний одорологічний центр, 114
Мікрооб'єкти, 70
Мікродеталі, 110
Мікросубстанції, 110
Мікротраси, 110
Мініправопорушення, 22
Моногалузь, 38
Моноінститут, 38
Моноантиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки, 40
Моноантиделіктні процедурні юридична науки, 40

Народ як єдине джерело державної влади, 50
Науковий ОКР, 31
Негативна антикримінальна відповідальність, 26
Негласні заходи, 75
Недоброякісні докази, 57
Недопустимі докази, 56
Недостатня сукупність доказів, 57
Незаконні докази, 56
Незначимі докази, 56
Неузгоджена сукупність доказів, 57
Нещасні випадки, 22
Норма, 38

Обвинувачений, 62
Об'єктивне право, 18
Обов'язок, 18
Обстеження, 77
Ордист, 12
Ордистика, 12, 41
Ордистична діяльність, 12

- Ордиcтичні відомoсті, 13, 55
Ордиcтичні cубcпеціалізації, 30
Ордиcтичне cудочинcтво України, 44
Орієнтовні відомoсті, 55
Оcудність особиcтиcних джерел антиделіктних відомoстей, 57
Отримання антикримінальних відомoстей, 81
Очевидець, 61
Оцінка антикримінальних відомoстей, 81
- Паразлочини, 21
Параказуcи, 22
Паранещасні випадки, 21
Параоб'єкти, 71
Параочевидець, 61
Парапокарання, 27
Парапричетний, 63
Парапроступки, 22
Парасвідок, 61
Парасліди діяння правопорушення, 104
Переслідуваний, 62
Періодизація розвитку вітчизняної криміналіcтики, 87
Перший експерт-одоролог, 115
Підзаконотворчість, 11
Підозрюваний, 62
Підсудний, 63
Плебіcцит як всеохоплююча форма народного волевиявлення, 51
Позивач, 62
Позитивна антикримінальна відповідальність, 26
Покарання, 26
Полігалузь, 38
Поліінcтитут, 38
Політологія юриспруденції, 38, 49
Поняття групофікації, 95
Поняття діагноcтування, 95
Поняття ідентифікації, 95
Поняття криміналіcтики, 90
Поняття ордиcтики, 90
Поняття cитуаційного доcлідження, 95
Порочні відомoсті, 56
Потерпілий, 61
Правозаcтосовча гілка державної влади, 16

- Правознавець, 30
- Правознавство, 30
- Правотворча гілка державної влади, 16
- Правознавчі спеціалізації, 30
- Представник відповідача, 64
- Представник, законний представник переслідуваного, 63
- Представник позивача, 62
- Представник потерпілого, 62
- Представник третьої особи, 64
- Природне право, 18
- Причетний, 63
- Прокуратура, 16
- Прокурорський контроль, 16
- Проступки, 22
- Професор юриспруденції, 32
- Процедурні юридичні науки, 40
- Процесуальний документ, 76
- Психіатрична експертиза, 96
- Психологічна експертиза, 96

- Ревізія нотару, 16
- Регулятивні юридичні науки, 39
- Регулятивно-антиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки, 40
- Регулятивно-антиделіктні процедурні юридична науки, 40
- Ретроспективний спецкурс, 33
- Референдум як всеохоплююча форма народного волевиявлення, 51
- Речові джерела антикримінальних відомостей, 68

- Свідок, 61
- Свідомість особистісних джерел антиделіктних відомостей, 58
- Сімферопольська одорологічна лабораторія, 117
- Ситуативні відображення, 68
- Сліди діяння правопорушення, 103
- Сліди певного слідоутворюючого об'єкта, 103
- Солідарна відновлювальна антикримінальна відповідальність, 27
- Соціально-обумовлене право, 18
- Соціально-обумовлене право, 18
- Спеціалізовані спеціальні навчальні курси, 33
- Спеціалізований ОКР, 31
- Спеціальні часткові вчення криміналістики, 91, 101
- Спеціальний предмет антикримінального доказування, 75
- Стадії подолання макроправопорушень, 14

- Субгалузь, 38
Субінститут, 38
Субстанції, 68
Санкція норми, 38
Суб'єкти отримання доказів, 18, 76
Суб'єктивне право, 18
Суд як антиделіктний орган і гілка влади, 15
Сумативне право, 18
Супутня антикримінальна відповідальність, 28
Супутня базисноантиделіктна юридична наука, 40
Супутня процедурна юридична наука, 40
Супутня конституційна відповідальність, 25
- Тактика криміналістики, 92
Теорологічні вчення криміналістики, 91, 100
Теорологічні юридичні науки, 39
Теорологія, 38
Теорологія антиделіктних відомостей, 40
Теорологія державно-правового управління, 39, 47
Теорологія криміналістики, 92
Теорологія юриспруденції, 39
Техніка криміналістики, 92
Траси, 69
Трасосубстанції, 68
Третя особа без самостійних вимог, 64
Третя особа із самостійними вимогами, 64
Трудова галузь права України, 40
Трудова Судова палата, 16
Трудове судочинство України, 40
Трудовий кодекс України, 48
- Ультрамикрооб'єкти, 71, 108
Ультраоб'єкти, 71, 108
- Форми представлення доказів, 77
Форми узагальнюючої оцінки та використання доказів, 78
Частковій власне криміналістичні методи дослідження, 94
Частковій предмет антикримінального доказування, 76

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КИРИЧЕНКО Олександр Анатолійович
КОРОСТАШОВА Тетяна Олександрівна
ЛАНЦЕДОВА Юлія Олександрівна
ТУНТУЛА Олександра Сергіївна
ШАПОВАЛОВА Вікторія Сергіївна

КУРС ЛЕКЦІЙ ІЗ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

За наук. ред. О. А. Кириченка

Редактор *Ю. Рябова.*

Технічний редактор *Б. Василенко.* Комп'ютерна верстка *М. Шевчук.*
Друк *О. Мішалкіна.* Фальшовально-палітурні роботи *Ю. Шаповалова.*

Підп. до друку 08.04.2014 р.

Формат 60x84^{1/16}. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Умовн. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 7,43

Тираж 100. Зам. № 4301.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.